

**TANZİMAT SONRASI
OSMANLI OTEL MİMARİSİ VE PERA PALAS**

Özgü Çilli

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2009

ÖZET

ÇİLLİ, Özgü. *Tanzimat Sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Tezimizin amacı konaklama yapılarının dünyadaki ve Osmanlı'daki çıkışını ve gelişmesini ortaya koymaktır. Bu bağlamda 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da batılı anlayışla yapılmış oteller ve tezin ana konusu olan Pera Palas Oteli çeşitli yönleriyle araştırılmış ve incelenmiştir.

Otellerin ortaya çıkışından önce yolcular doğuda kervansaray ve ribatlarda, batıda ise hanlarda kalmaktaydılar. Konforlu olmayan bu mekânlarda genellikle kişiye ait odalar yoktu.

Dünya'da birçok gelişmenin ve yeniliklerin gerçekleştiği 19. yüzyılda, ekonomik, sosyal ve teknolojik yeni olanaklarla insanlar eskiye nazaran daha çok seyahat etmeye başladılar. Özellikle demiryolu ulaşımındaki gelişmeler yolculuk kavramında bir çığır açmıştır.

Tanzimat sonrasında yönetim, eğitim, sağlık ve hukuk alanlarında gelişmeler yaşanmıştır. Gelişmeler mimarlık alanında da çok yoğun olarak görülmüştür. Batıdan gelen neoklasik, neobarok, neogotik, art-nouveau, hatta oryantalist mimarlık üslubunda yapılar tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Batılılaşmaya bağlı olarak oluşan yeni yaşam biçimiyle, yeni yapı türleri olan okullar, hastaneler, mağazalar, pasajlar, tiyatrolar, bankalar, oteller inşa edildi.

Bu dönemde İstanbul'da açılan otellerin çoğu eski konaklardan otele dönüştürülmüştür. Otel olarak tasarlanan ilk yapı 1891 yılında açılan Londra Oteli'dir. Bu oteli takiben açılan oteller Bristol, Tokatlıyan, Prinkipo Palas, Summer Palas, Splendid ve Tokatlıyan'ın yazlık oteli'dir.

Tezimizin ana konusunu oluşturan Pera Palas Oteli 1895 yılında açılmıştır. Otel döneminin ünlü mimarı ve Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık bölümünün kurucusu

Alexandre Vallaury tarafından tasarlanmıştır. Otel “ La Compagnie Internationale des Wagon-Lits” (Uluslararası Yataklı Vagonlar Şirketi) tarafından yaptırılmıştır.

Yapı İstanbul'daki ilk çelik-karkas taşıyıcı sistemine sahiptir. Otel dönemin, bütün dünyada uygulanan “Beaux-Arts” tasarım ilkelerine uygun olarak tasarlanmıştır. Plan düzenlemesinde akılcı-işlevsel anlayış hâkimdir. Yapının cephelerinde ise simetrik bir anlayışla uygulanmış neoklasik anlayış hâkimdir.

Pera Palas Oteli'nin en önemli mekânı renkli suni mermerli kemerleri, gizemli doğu mimarlığını yansıtan camlı ahşap kubbeleri ve zarif ahşap kafesli pencereleri ile büyük balo salonudur. Bu salon Orient Ekspres'in son durağı İstanbul'un ve Doğu'nun bir simgesi gibidir.

Pera Palas, Osmanlı'nın son ve cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devlet adamlarının, sanatçıların, sosyetenin göz bebeği olmuş ve bu özelliğini günümüze kadar sürdürmüştür. 1895 yılından beri otel işlevini sürdüren yapı, İstanbul'un en önde gelen 19. yüzyıl yapılarından biri olarak hizmet vermeyi sürdürecektir.

Anahtar Sözcükler: Pera Palas, 19. yüzyıl otelleri, Orient Ekspres, Konaklama Yapıları, Alexandre Vallaury, Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı

ABSTRACT

ÇİLLİ, Özgü. The Ottoman Hotel Architecture After the Tanzimat and Pera Palas, Master's Thesis, Ankara, 2009.

The main objective of this thesis is to present an historical overview of accomodation facilities in the world and in the Ottoman territory. Within this context, the hotels built in western style in the Ottoman capital İstanbul and various aspects of the Pera Palas Hotel which is the main theme of this thesis, were searched and analyzed.

Prior to the emergence of hotels, passengers stayed in caravanserais and ribats, in the east and in inns, in the west. In many of these buildings which did not offer comforts, private rooms did not exist.

In the 19th century which witnessed several developments and novelties all over the world, people travelled more, compared to previous centuries, due to new economic, social and technological opportunities. Improvements in rail transportation, particularly, led to a new era in travelling.

After the Tanzimat improvements in the fields of administration, education, health and law were experienced. Significant improvements in the field of architecture were seen. Buildings were designed and constructed in neoclassical, neogothic, art-nouveau and even orientalist architectural styles imported from the West.

The new style of life which developed parallel to westernization led to new building types like schools, hospitals, stores, arcades, theaters, banks and hotels.

Many of the hotels opened in İstanbul in this period were old mansions converted for this purpose. The first building designed as a hotel was Hotel Londra which was opened in 1891. Following this hotel, Bristol, Tokatlıyan,

Prinkipo Palas, Summer Palas, Splendid and the summer hotel of Tokatlıyan were opened.

Pera Palas Hotel, the main theme of this thesis was opened in 1895, despite of wars and problems related to ownership, it has managed to remain as one of the most important hotels of İstanbul until today.

Pera Palas was designed by Alexandre Vallaury, the famous architect and founder of the department of architecture of the School of Arts(Sanayi-i Nefise Mektebi). The hotel was built by “La Compagnie Internationale des Wagons-Lits”(International Sleeping-Car Company).

Steel skeleton structural system was applied for the first time in this building in İstanbul. The hotel was designed in conformity with the design principles of “Beaux-Arts” which were implemented all over the world. A rational-functional approach predominates in plan arrangement. On the elevations, however, a neoclassical approach with an emphasis on symmetry was implemented.

The big ball hall with its arches made of colored artificial marble, wooden domes containing glass elements which reflect the mysticism of oriental architecture and windows with graceful wooden latticework, is the most important space of the Pera Palas Hotel. This hall is in a way the symbol of the East and İstanbul which was the last station of the Orient Express.

Starting from the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republic, Pera Palas has been the favorite place of statesmen, artists and high society and it still maintains this feature. The building which has been serving as a hotel since 1895, will continue to perform its function as one of the prominent 19 th century buildings of İstanbul.

Key Words: Pera Palace, 19. century hotels, Orient Express, Accomodation buildings, Alexandre Vallaury, The Ottoman Architecture after the Tanzimat

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÖNSÖZ	xx
1. GİRİŞ	1
1.1. TEZ KONUSU VE KAPSAMI	1
1.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE KAYNAKLAR	3
2. KONAKLAMA YAPILARI TARİHİ	5
3. TANZİMAT SONRASI OSMANLI MİMARLIĞININ GELİŞİMİ VE OTELLER	12
3.1. TANZİMAT SONRASI OSMANLI MİMARLIĞI	12
3.2. TANZİMAT SONRASI İSTANBUL' DAKİ ÖNEMLİ OTELLER	18
3.2.1.1. Londra Oteli	26
3.2.1.2. Bristol Oteli	28
3.2.1.3. Tokatlıyan Oteli	29
3.2.1.4. Prinkipo Palas	32
3.2.1.5. Summer Palas	33
3.2.1.6. Splendid Oteli	34
3.2.1.7. Tokatlıyan'ın Yazlık Oteli	35
4. YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ VE OTELLERİ	36
4.1. YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ TARİHÇESİ	36
4.2. DÜNYADAKİ YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ OTELLERİ	38
5. PERA PALAS OTELİ BETİMLEMESİ	40
5.1. TARİHÇE	40
5.1.1. Pera Palas Otelinin Geçirdiği Yapısal Değişimler	44
5.2. PERA PALAS OTELİNİN MİMARİ ALEXANDRE VALLAURY	49
5.3. GENEL BETİMLEME	54

5.3.1.	Plan ve İç Betimleme.....	55
5.3.1.1.	Giriş Katı.....	55
5.3.1.2.	Asma Kat.....	61
5.3.1.3.	Birinci Kat	62
5.3.1.4.	İkinci Kat.....	68
5.3.1.5.	Üçüncü Kat.....	69
5.3.1.6.	Dördüncü Kat	70
5.3.1.7.	Beşinci Kat	74
5.3.1.8.	Altıncı Kat.....	75
5.3.1.9.	Birinci Bodrum Kat.....	77
5.3.1.10.	İkinci Bodrum Kat	80
5.3.1.11.	Üçüncü Bodrum Kat	82
5.3.2.	Cepheler	82
5.3.2.1.	Doğu Cephe	82
5.3.2.2.	Batı Cephe	84
5.3.2.3.	Kuzey Cephe.....	85
5.3.2.4.	Güney Cephe	86
5.3.3.	Bezeme	88
5.3.3.1.	İç Bezeme	88
5.3.3.2.	Dış Bezeme.....	89
5.3.4.	Malzeme ve Teknik.....	91
6.	DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	94
	KAYNAKÇA.....	100
	ŞEKİLLER.....	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

1. Doğu Cephe (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
2. Batı Cephe (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
3. Kuzey Cephe (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
4. B-B Kesiti (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
5. D-D Kesiti (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
6. E-E Kesiti (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
7. Zemin Kat (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
8. 1. Kat Planı (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
9. 4. Kat Planı (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
10. 1. Bodrum Kat Planı (Restitüsyon) (Ka-Ba Mimarlık)
11. Doğu Cephe (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
12. Batı Cephe (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
13. Kuzey Cephe (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
14. Güney Cephe (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
15. Zemin Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
16. 1. Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
17. 2. Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
18. 3. Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
19. 4. Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
20. 6. Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
21. 1. Bodrum Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
22. 2. Bodrum Kat (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
23. B-B Kesiti (Rölöve) (Ka-Ba Mimarlık)
24. a. Hotel du Louvre (www.hoteldulouvre.com)
b. Hotel du Louvre lobisi (www.hoteldulouvre.com)
25. a. Le Grand Hotel Continental (www.ichotelsgroup.com/intercontinental)
b. Great Western Oteli (Ender Yolcu. Şehir Otelleri, Çevre, Mekan, Tasarım İlkeleri Üzerine)
26. a. Amstel Oteli (www.hotels.nl/amsterdam/amstel)
b. Amstel Oteli giriş katı (www.hotels.nl/amsterdam/amstel)

- 27. a.** Frankfurter Hof Oteli
(www.steigenberger.com/aw/Hotel_Steigenberger_Frankfurter_Hof)
b. Kaiserhof Oteli (www.wikipedia.org)
- 28. a.** City Hotel (www.hudsonrivervalley.org)
b. Tremont House (www.bc.edu)
- 29. a.** Grand Central Oteli (www.ephemeralnewyork.wordpress.com)
b. Savoy Oteli (www.markreubengallery.com)
- 30. a.** Altıncı Daire Binası (Mustafa Cezar. Osmanlı Başkenti İstanbul)
b. Beylerbeyi Sarayı (www.kelebek.se/uskudar/interest.htm)
- 31. a.** Ortaköy Camisi (www.negatif.com)
b. Dolmabahçe Camisi (paylasimlarim.bloggum.com)
- 32. a.** Akaretler'deki Sıraevler
b. Botter Apartmanı
- 33. a.** Tepebaşı Bahçesi (www.gittigidiyor.com)
b. Tepebaşı Bahçesi (www.gittigidiyor.com)
- 34. a.** Hıdivyal Palas
b. Royal Oteli (Çelik Gülersoy. Beyoğlu'nun Yitip Gitmiş Üç Oteli)
- 35. a.** Kroker Oteli (www.gittigidiyor.com)
b. Kroker Oteli
- 36. a.** Kroker Oteli
b. Kalipso Oteli (www.gittigidiyor.com)
- 37. a.** Continental Oteli (Perihan Sarıöz. Bir zamanlar İstanbul)
b. Constitution Oteli (www.gittigidiyor.com)
- 38. a.** Londra Oteli
b. Londra Oteli giriş kapısı
- 39. a.** Londra Oteli giriş kat penceresi
b. Londra Oteli 2. ve 3. katlar
- 40. a.** Londra Oteli Okuma Salonu
b. Londra Oteli Okuma Salonu
- 41. a.** Londra Oteli Resepsiyonu
b. Londra Oteli kat merdivenleri
- 42. a.** Londra Oteli kat koridoru

- b. Londra Oteli odası (www.londrahotel.net)
- 43. a.** Bristol Oteli
 - b. Bristol Oteli 2. ve 3. kat
- 44. a.** Tokatlıyan Oteli (www.wowturkey.com)
 - b. Tokatlıyan Oteli Lokantası
- 45. a.** Tokatlıyan Oteli'nin günümüzdeki hali
 - b. Tokatlıyan Oteli'nin günümüzdeki hali
- 46. a.** Prinkipo Palas Oteli (www.adalar.gov.tr)
 - b. Prinkipo Palas Oteli (www.buyukada.org)
- 47. a.** Prinkipo Palas Otel Binası (1990)(Oğuz Ceylan)
 - b. Prinkipo Palas Otel Binası (2005) (Alp Sunalp)
- 48. a.** Prinkipo Palas İdare Binası (1990) (Oğuz Ceylan)
 - b. Prinkipo Palas İdare Binası (2005) (Alp Sunalp)
- 49. a.** Prinkipo Palas büyük salon (Çelik Gülersoy. Büyükada Yetimhanesi)
 - b. Prinkipo Palas büyük salon (Çelik Gülersoy. Büyükada Yetimhanesi)
- 50. a.** Summer Palas (www.gittigidiyor.com)
 - b. Summer Palas (www.gittigidiyor.com)
- 51. a.** Summer Palas giriş kat planı (Mustafa Akpolat)
 - b. Summer Palas ikinci kat planı (Mustafa Akpolat)
- 52. a.** Splendid Oteli ön cephe (www.splendidhotel.net)
 - b. Splendid Oteli iç avlu (www.splendidhotel.net)
- 53. a.** Splendid Oteli kat merdivenleri (www.splendidhotel.net)
 - b. Splendid Oteli Salonu (www.splendidhotel.net)
- 54. a.** Splendid Oteli Salonu (www.splendidhotel.net)
 - b. Splendid Oteli önündeki heykel (www.splendidhotel.net)
- 55. a.** Tokatlıyan'ın Yazlık Oteli (www.tarabyatarihi.com)
 - b. Tokatlıyan'ın Yazlık Oteli (www.idearef.com)
- 56.** Orient Ekspres güzergahı (www.wikipedia.org)
- 57. a.** Orient Ekspres afişi (www.anilarayolculuk.blogspot.com)
 - b. Simplon Orient Ekspres afişi (www.travelinmind.wordpress.com)
- 58. a.** Claridge's Hotel (www.booking.com/hotel/fr/claridge.tr)
 - b. Lyon Palace Hotel (www.travel.yahoo.com)

- 59. a.** Riviera Palace Hotel (<http://2.bp.blogspot.com>)
b. Avenida Palace Hotel (www.hoteltravel.com)
- 60. a** Grand Hotel des Wagon Lits (www.willysthomas.net)
b. Hotel Terminus (www.cybevasion.com)
- 61. a.** Kuzeydoğu köşeden Pera Palas'ın görünüşü (Ka-Ba Mimarlık)
b. Güneydoğu köşeden Pera Palas'ın görünüşü (Ka-Ba Mimarlık)
- 62. a.** Doğu cephesi (Ka-Ba Mimarlık)
b. Doğu cephesi markizli ana giriş kapısı (Ka-Ba Mimarlık)
- 63. a.** Güneybatı köşeden görünüş (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kuzeybatı köşeden görünüş ve eski mezarlık alanı (Sermet Muhtar Alus. İstanbul Kazan, Ben Kepçe)
- 64. a.** Orient Ekspres Bar (www.perapalas.com)
b. Eski bir salon (www.perapalas.com)
- 65. a.** Eski bir süit oda (www.perapalas.com)
b. Aynalı Salon (www.perapalas.com)
- 66. a.** Orient Ekspres Bar (www.perapalas.com)
b. Eski bir süit oda (www.perapalas.com)
- 67. a.** Bilardo Salonu (www.perapalas.com)
b. Asansör (www.perapalas.com)
- 68. a.** Eski bir salon (www.perapalas.com)
b. Süit Oda (www.perapalas.com)
- 69. a.** Kubbeli Salon (www.perapalas.com)
b. Kubbeli Salon (www.perapalas.com)
- 70. a.** Pera Salonu (www.perapalas.com)
b. Pera Salonu (www.perapalas.com)
- 71. a.** Giriş Holü (Ka-Ba Mimarlık)
b. Giriş Holü (Ka-Ba Mimarlık)
- 72. a.** Atatürk Müzesi'ndeki Salon (www.perapalas.com)
b. Paşa Salonu (www.perapalas.com)
- 73. a.** Kütüphaneli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kütüphaneli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
- 74. a.** Birinci katta sonradan kapatılan odalar arasındaki kapı

- b. Sonradan eklenen banyolar
- 75. a. Dördüncü katta sonradan kapatılan odalar arasındaki kapı
 - b. Dördüncü kat orijinal duvar kağıdı
- 76. a. Pera Palas eski otel odası (Jak Deleon. Pera Palas)
 - b. Pera Palas eski otel odası (Jak Deleon. Pera Palas)
- 77. a. Düyun-u Umumiye Binası (Zeki Sönmez. Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri)
 - b. Düyun-u Umumiye Binası içindeki dekoratif kubbe
- 78. a. Abdülmecid Efendi Köşkü (Zeki Sönmez. Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri)
 - b. Decugis Evi
- 79. a. Arkeoloji Müzesi (Alkım Doğan Kılıç. Vallauri'nin Klasist Cepheleri)
 - b. Sanayi Nefise Mektebi (Alkım Doğan Kılıç. Vallauri'nin Klasist Cepheleri)
- 80. a. Cercle D'Orient Binası
 - b. Osmanlı Bankası (Alkım Doğan Kılıç. Vallauri'nin Klasist Cepheleri)
- 81. a. Eski bir haritada Pera Palas'ın yeri (Ka-Ba Mimarlık)
 - b. Eski bir haritada Pera Palas'ın yeri (Ka-Ba Mimarlık)
- 82. a. Kuzeydoğu cephe (Mustafa Cezar. Osmanlı Başkenti İstanbul).
 - b. Teras
- 83. a. Doğu cephe
 - b. Batı cephe (Ka-Ba Mimarlık)
- 84. a. Kuzey cephe (Ka-Ba Mimarlık)
 - b. Güney cephe (Ka-Ba Mimarlık)
- 85. a. Markizli ana giriş (Ka-Ba Mimarlık)
 - b. Güney cephe girişi (Ka-Ba Mimarlık)
- 86. a. Çatı katı (Ka-Ba Mimarlık)
 - b. Ana giriş kapısı (Ka-Ba Mimarlık)
- 87. a. Giriş holü (Ka-Ba Mimarlık)
 - b. Giriş holü ikinci bölüm (Ka-Ba Mimarlık)
- 88. a. Resepsiyona geçişi sağlayan açıklık
 - b. Bagaj odası kapısı

- 89. a.** Giriş holü ikinci bölüm (Ka-Ba Mimarlık)
b.Hediyelik eşya dükkanına geçişi sağlayan kapı
- 90. a.**Kubbeli Salon kapısı
b.Giriş holü tavanı
- 91. a.**Resepsiyon holü (Ka-Ba Mimarlık)
b.Resepsiyon (Ka-Ba Mimarlık)
- 92. a.**Resepsiyon tavanı (Ka-Ba Mimarlık)
b.Pastane (Ka-Ba Mimarlık)
- 93. a.**Pastane (Ka-Ba Mimarlık)
b.Pastane tavanı (Ka-Ba Mimarlık)
- 94. a.**Hediyelik eşya zemin kaplaması (Ka-Ba Mimarlık)
b.Kubbeli Salon girişi
- 95. a.**Kubbeli Salondan Kütüphaneli Salona geçisi sağlayan açıklık
b.Asansör holü giriş kapısı
- 96. a.**Kubbeli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
b.Kubbeli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
- 97. a.** Kubbeli Salonun ikiz pencereleri (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kubbeli Salonun ikiz pencereleri
- 98. a.**Kubbeli Salon tavanı (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kubbeli Salon dekoratif kubbe detayı
- 99. a.**Kütüphaneli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
b.Kütüphaneli Salon (Ka-Ba Mimarlık)
- 100. a.**Kütüphaneli Salondan Paşa Salonuna geçişi sağlayan kapı (Ka-Ba Mimarlık)
b.Kütüphaneli Salonun üstü vitraylı kapıları
- 101. a.**Orient Ekspres Bar (Ka-Ba Mimarlık)
b. Orient Ekspres Bar
- 102. a.** Orient Ekspres Bardan Kütüphaneli Salona geçişi sağlayan kapı (Ka-Ba Mimarlık)
b. Orient Ekspres Barın güneybatısındaki kapısı
- 103. a.**Paşa Salonu (Ka-Ba Mimarlık)
b.Pera Salonundan Paşa Salonuna geçişi sağlayan kapı

- 104. a.**Paşa Salonu
b.Paşa Salonundaki kolonlar
- 105. a.**Pera Salonu (Ka-Ba Mimarlık)
b.Pera Salonu (Ka-Ba Mimarlık)
- 106. a.**Pera Salonundan Kubbeli Salona geçişi sağlayan kapı
b.Pera Salonunun duvarlarındaki çiçek bezemesi
- 107. a.** Pera Salonundan Aynalı Salona geçişi sağlayan kapı
b.Aynalı Salon (Ka-Ba Mimarlık)
- 108. a.**Aynalı Salon güney cephe
b.Aynalı Salon batı cephe
- 109. a.**Aynalı Salon balkonu
b.Aynalı Salonun güneydoğusunda bulunan servis kapısı
- 110. a.**Pera Salonda bulunan paravan
b.Servis ofisi
- 111. a.**Kubbeli Salondan asansör holüne geçişi sağlayan kapı
b.Asansör (Ka-Ba Mimarlık)
- 112. a.**Telefon kabinleri
b.Ana merdiven (Ka-Ba Mimarlık)
- 113. a.** Başkan yardımcısı odası (Ka-Ba Mimarlık)
b. Bayanlar tuvaleti (Ka-Ba Mimarlık)
- 114. a.**Birinci kat merdiven holü (Ka-Ba Mimarlık)
b.Birinci kat merdiven holü (Ka-Ba Mimarlık)
- 115. a.**Kubbeli Salonun ikiz pencereleri
b.İkiz pencereler
- 116. a.**Atatürk müzesi Salonu (Ka-Ba Mimarlık)
b.Atatürk müzesi yatak odası (Ka-Ba Mimarlık)
- 117. a.** Atatürk müzesi güneybatı cephesi
b.Atatürk müzesi Salonu güney cephesi
- 118. a.**Atatürk müzesi banyo (Ka-Ba Mimarlık)
b.Atatürk müzesi banyo (Ka-Ba Mimarlık)
- 119. a.**Birinci kat batı cephesi (Ka-Ba Mimarlık)
b.Birinci kat batı cephesi odaları

- 120. a.**Batı cephesi balkonu
b.Batı cephesi balkonu kapı kolu
- 121. a.**113 numaralı oda yatak odası (Ka-Ba Mimarlık)
b.113 numaralı oda banyosu (Ka-Ba Mimarlık)
- 122. a.** İkinci kat girişi
b. İkinci kat koridor (Ka-Ba Mimarlık)
- 123. a.** İkinci kat merdiven holü (Ka-Ba Mimarlık)
b. İkinci kat ortadaki aydınlık boşluk (Ka-Ba Mimarlık)
- 124. a.** İsmet İnönü süiti Salonu (Ka-Ba Mimarlık)
b. İsmet İnönü süiti yatak odası (Ka-Ba Mimarlık)
- 125. a.** İkinci kat batı cephesi
b. İkinci kat kuzey cephesi
- 126. a.** Üçüncü kat merdiven holü
b. Üçüncü kat koridor
- 127. a.** Üçüncü kat ortadaki aydınlık boşluk
b. Celal Bayar odası (Ka-Ba Mimarlık)
- 128. a.** Üçüncü kat kuzey cepheye bakan odalar
b. Üçüncü kat doğu cepheye bakan odalar
- 129. a.**Dördüncü kat merdiven holü (Ka-Ba Mimarlık)
b.Dördüncü kat koridor
- 130. a.**Dördüncü kat orta aydınlığa bakan odalar
b.Dördüncü kat orta aydınlık
- 131. a.**Dördüncü kat batı cephesine bakan odalar
b.Dördüncü kat batı cephesi balkonları
- 132. a.**Dördüncü kattan beşinci kata çıkan merdivenler
b.Dördüncü kattan beşinci kata çıkan merdivenler (Ka-Ba Mimarlık)
- 133. a.**Dördüncü kat kuzey cephe
b.Agatha Christie odası (Ka-Ba Mimarlık)
- 134. a.** Beşinci kat asansör
b. Beşinci kat merdiven holü tavanı
- 135. a.** Beşinci kat doğu cephedeki yuvarlak pencereler
b. Yuvarlak pencere detayı

- 136. a.** Beşinci kat odalar
b. Beşinci kat odalar
- 137. a.** Altıncı kat merdiven
b. Altıncı kat merdiven ve asansörü (Ka-Ba Mimarlık)
- 138. a.** Altıncı kat koridor (Ka-Ba Mimarlık)
b. Altıncı kat ortadaki aydınlık boşluk (Ka-Ba Mimarlık)
- 139. a.** Altıncı kat oda
b. Altıncı kat oda
- 140. a.** Altıncı kat oda
b. Altıncı kat oda (Mustafa Akpolat 1991)
- 141. a.** Birinci bodrum kat servis merdiveni
b. Birinci bodrum kat güney cephe kapısı
- 142. a.** Birinci bodrum kat mutfak (Ka-Ba Mimarlık)
b. Birinci bodrum kat personel yemekhanesi (Ka-Ba Mimarlık)
- 143. a.** Birinci bodrum kat marangozhane (Ka-Ba Mimarlık)
b. Birinci bodrum kat Salon
- 144. a.** Birinci bodrum kat muhasebe ve arşiv odası
b. Birinci bodrum kat çelik taşıyıcılar
- 145. a.** İkinci bodrum kat çamaşırhane (Ka-Ba Mimarlık)
b. İkinci bodrum kat batı cephesi (Ka-Ba Mimarlık)
- 146. a.** İkinci bodrum kat batı cephesi
b. İkinci bodrum kat çamaşırhane
- 147. a.**Doğu cephe kapı (Ka-Ba Mimarlık)
b.Doğu cephe konsol (Ka-Ba Mimarlık)
- 148. a.**Doğu cephesi ikinci kat balkon korkulukları (Ka-Ba Mimarlık)
b.Doğu cephesi pilastr bitimindeki bezemeler (Ka-Ba Mimarlık)
- 149. a.**Üçüncü kat kolon ve pilastrların çerçevelediği balkon (Ka-Ba Mimarlık)
b.Üçüncü kat balkonu (Ka-Ba Mimarlık)
- 150. a.**Doğu cephesi dördüncü kat pencereleri (Ka-Ba Mimarlık)
b.Dördüncü kat silme ayrıntı (Ka-Ba Mimarlık)
- 151. a.**Doğu cephe beşinci kat pencere (Ka-Ba Mimarlık)

- b.Doğu cephe çatı katı pencere (Ka-Ba Mimarlık)
- 152. a.** Batı cephe dış sırası biçimli mimari öge (Ka-Ba Mimarlık)
b. Batı cephe ikiz konsollar
- 153. a.** Batı cephe cumba görünümlü balkon (Ka-Ba Mimarlık)
b. Batı cephe giriş katı balkon (Ka-Ba Mimarlık)
- 154. a.** Batı cephe birinci kat balkon (Ka-Ba Mimarlık)
b. Batı cephe dördüncü katın bitimindeki silme (Ka-Ba Mimarlık)
- 155. a.** Kuzey cephe (Ka-Ba Mimarlık)
b. Teras
- 156. a.** Terastan bodrum kata inen birinci merdiven
b. Terastan bodrum kata inen ikinci merdiven
- 157. a.** Kuzey cephe kemerli kapı (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kuzey cephe birinci kat balkon (Ka-Ba Mimarlık)
- 158. a.** Kuzey cephe ikinci kat altındaki konsollar (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kuzey cephe üçüncü kat balkon (Ka-Ba Mimarlık)
- 159. a.** Güney cephe birinci bodrum kat kapı (Ka-Ba Mimarlık)
b. Güney cephe birinci bodrum kat pencere (Ka-Ba Mimarlık)
- 160. a.** Güney cephe giriş katı pencere (Ka-Ba Mimarlık)
b. Güney cephe üçüncü kat balkon (Ka-Ba Mimarlık)
- 161. a.** Güney cephe dördüncü kat silme (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kubbeli Salon bezeme (Ka-Ba Mimarlık)
- 162. a.** Kubbeli Salon bezeme (Ka-Ba Mimarlık)
b. Kubbeli Salon bezeme (Ka-Ba Mimarlık)
- 163. a.** Orient Ekspres Bar kapı vitrayı
b. Pera Salonu tavan süslemeleri
- 164. a.** Rozet şeklinde mimari eleman (Ka-Ba Mimarlık)
b. İyonik sütun (Ka-Ba Mimarlık)
- 165. a.** Pencere üzerinde kilit taşı (Ka-Ba Mimarlık)
b. Batı cephesindeki ikiz konsol (Ka-Ba Mimarlık)
- 166. a.** Batı cephesi giriş katı korint başlıklı yivli pilastr (Ka-Ba Mimarlık)
b. Doğu cephe üçüncü kat konsol (Ka-Ba Mimarlık)
- 167. a.** Batı cephe üçüncü kat konsol (Ka-Ba Mimarlık)

- b.** Batı cephe ikinci kat konsol (Ka-Ba Mimarlık)
- 168. a.** Doğu cephe bosajlı mermer (Ka-Ba Mimarlık)
 - b.** Ahşap lambri
- 169. a.** Markiz (Ka-Ba Mimarlık)
 - b.** Havalandırma boşluğu (Ka-Ba Mimarlık)
- 170. a.** 3.kat 322 nolu depo karomozaik yer kaplaması (Ka-Ba Mimarlık)
 - b.** Zemin kat merdiven holü karomozaik yer kaplaması(Ka-Ba Mimarlık)

ÖNSÖZ

“Tanzimat sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas” konusunu ele alan yüksek lisans tezimi iki yıllık bir araştırma ve çalışmanın sonucunda oluşturmuştur.

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Servet Akpolat’a teşekkür ederim. Değerli katkıları için tez jürisi üyeleri Doç. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yrd. Doç. Fatih Müderrisoğlu, Yrd. Doç. Pelin Şahin Tekinalp ve Dr. Buket Tosun’a teşekkür ederim.

DSİ Genel Müdürlüğü’nde çalışmalarım destek olan ve yüksek lisans yapmama olanak tanıyan müdürüm İbrahim Kocabaş’a ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Pera Palas ile ilgili mimari proje ve araştırmalarını benimle paylaşan ve tezime çok büyük katkılar sağlayan Ka-Ba Mimarlık bürosuna yardımları için teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarımda destek olan aileme teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

1.1. TEZ KONUSU VE KAPSAMI

Tez çalışmamızın konusu “Tanzimat Sonrası Osmanlı Otel Mimarisi ve Pera Palas ” tır.

Pera Palas Oteli konusunda değişik alanlarda yazılmış kitaplar, makaleler ve belgeler bulunmakla beraber otelin mimarisini anlatan monografik bir çalışma yoktur.

Tez kapsamında Pera Palas Oteli’ne geçilmeden önce, konaklama yapılarının tarihi, mimari özellikleri, yapıma amaçları, bu yapıların içindeki sosyal yaşam konuları ele alınmıştır. Doğuda ve batıda inşa edilmiş olan konaklama yapıları arasındaki farklar ortaya konmuştur. İlk konaklama yapılarının sonunu getiren sebepler anlatıldıktan sonra Avrupa ve Amerika’da inşa edilen ilk oteller ve bu oteller içinde belli yeniliklerin uygulanması bakımından önemli olanlar fotoğraflarıyla beraber tanıtılmıştır.

Daha sonraki bölümde Tanzimat sonrasında Osmanlı İmparatorluğu’nda imar alanında getirilen yeniliklere değinilmiş ve bu yeni yapılanmanın kent dokusunda meydana getirdiği değişimler anlatılmıştır. Tanzimat sonrasında yapılan binalarda uygulanan neoklasik, neobarok, seçmeci, oryantalist, art-nouveau üsluplara değinilmiştir. Bu üslupları gerçekleştirmede yetersiz kalan Hassa Mimarlar ocağının yerine açılan ve mimarlık eğitiminde yeni bir çığır açan, Pera Palas otelinin mimarı Alexandre Vallauray’nin de hocalık yaptığı Sanayi-i Nefise Mektebi anlatılmıştır.

Tanzimat sonrasında batılı bir mimari anlayışla inşa edilmiş saraylar, köşkler, camiler, kışlalar en bilinen örnekleriyle ele alınmıştır. Sonrasında, bu dönemde ortaya çıkan batılı üslupların Osmanlı mimarlığına getirdiği çeşitlilik ve aydınlar tarafından bunun bir yozlaşma olarak görülmesi ve bu konuda yapılan çalışmalar anlatılmıştır.

Bir sonraki başlıkta Tanzimat'tan sonra İstanbul'da otellerin yapılmaya başlanmasını hazırlayan sebepler anlatılmış; otellerin en yoğun olarak yapıldığı Tepebaşı ve Beyoğlu semtlerinin o dönemdeki durumları betimlenmiştir. Bu dönemde açılmış oteller yerleri ve açıldıkları tarihler verilerek tanıtılmış, bunlardan sadece otel olarak inşa edildiği bilinen 7 tanesi ise tarihçeleri ve mimari özellikleri bakımından daha ayrıntılı ele alınmıştır. Bu oteller Londra, Bristol, Tokatlıyan, Prinkipo Palas, Summer Palas, Splendid ve Tokatlıyan'ın Yazlık otelleridir.

Bir sonraki bölümde Pera Palas otelini yaptıran Yataklı Vagonlar Şirketi'nin ve bu şirketin tren güzergâhında yolcuların kalacağı otelleri yaptırmayı için kurduğu Büyük Oteller Şirketi'nin tarihçesi anlatılmış; şirketin Asya ve Avrupa'da yaptırdığı diğer oteller fotoğraflarıyla gösterilmiştir.

Tezin ana bölümü olan Pera Palas oteli betimlemesinde önce otelin tarihçesi anlatılmıştır. Daha sonra otelin geçirdiği yapısal değişimler Ka-Ba Mimarlık'ın hazırladığı Dönemleme Çalışması raporundan yararlanılarak hazırlanmış ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Otelin mimarı Alexandre Vallaury mimarlık anlayışı ve yapıtlarıyla tanıtılmıştır.

Otelin genel betimlemesi; plan ve iç betimleme, cepheler, bezeme, malzeme ve teknik başlıkları altında yapılmış, fotoğraf ve mimari çizimlerle desteklenmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde, Pera Palas otelinin yapısal özellikleri değerlendirilmiş, Tanzimat sonrası Osmanlı otel mimarisindeki yeri ortaya konarak, tarihsel önemi belirtilmiştir.

Çalışmada faydalanılan Kaynaklar alfabetik sıraya göre Kaynakça Bölümü'nde verilmiştir.

Fotoğraflar ve mimari projeler, tezin metin bölümündeki sırasına göre en sonda şekiller bölümünde verilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE KAYNAKLAR

Araştırmamızdaki amaç, Pera Palas otelinin fotoğraf ve çizimlerle beraber betimlemesini yapmak ve Tanzimat sonrası Osmanlı otel mimarlığı bağlamındaki yeri ve önemini ortaya koymaktır.

Araştırmaya İstanbul Üniversitesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Hacettepe Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanelerinde Pera Palas, konaklama yapıları tarihi, Tanzimat fermanının getirdiği yenilikler, Tanzimat sonrası Osmanlı Mimarlığı, Osmanlı Dönemi Otel Mimarisi konularında yayınların taranmasıyla başlanmıştır. Ayrıca YÖK'ün ulusal tez merkezi internet sitesinde bu konularla ilgili tezler taranmıştır.

Pera Palas, Vallaury ve Tanzimat sonrasında inşa edilmiş oteller hakkında daha önce yayımlanmamış arşiv belgeleri Başbakanlık Osmanlı arşivinin internet sitesinden bulunarak değerlendirilmiş ve teze konulmuştur.

Alan çalışması bağlamında yapının fotoğrafları Temmuz 2008 ve Mart 2009 tarihlerinde çekilmiştir. Otelin restorasyondan önceki fotoğrafları için ise Pera Palas'ın rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini yapan Ka-Ba Mimarlık'tan alınan fotoğraflar kullanılmıştır. Kaynak belirtilmeyen fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir. Otel incelendiği dönemde restorasyon çalışmasından geçmekteydi; otelin giriş katı dışındaki bütün mekanlarının duvarları yıkılmış, zemin kaplamalarının büyük bölümü sökülmüş durumdaydı. Otelin betimlemesi mimari rölöve ve restitüsyon projelerinden faydalanılarak ve eski fotoğraflarına bakılarak yapılmıştır.

Jak Deleon'un "Pera Palas" adlı kitabı Pera Palas hakkında yazılmış en kapsamlı kitaptır ve otelin tarihçesini yansıtmaları bakımından en önemli başvuru kaynağıdır. Ka-Ba Mimarlık'ın "Pera Palas-İstanbul Koruma-Onarım, Sağlıklaştırma ve Yenileme Projesi Raporu" otelin geçirdiği yapısal değişimleri ve günümüzdeki durumunu betimleyen ve tezimize bu anlamda ışık tutan önemli bir kaynaktır.

Emel Kayın'ın "İzmir Oteller Tarihi" adlı kitabı ve Meltem Baslo'nun "Tarih Boyunca Galata-Beyoğlu Kurgusunun Gelişimi ve XIX. yüzyıl Otellerinin Bu Gelişime Etkileri" adlı yüksek lisans tezi Tanzimat sonrası Osmanlı otelleri konularında en kapsamlı bilgileri veren başvuru kaynaklarımızdır.

İstanbul'la ilgili pek çok araştırmaya imza atmış Çelik Gülersoy'un ve Behzat Üsdiken'in 19. yüzyıl İstanbul otelleri ile ilgili yaptıkları yayınlar tezi oluşturan diğer önemli kaynaklarımızdır.

Pera Palas oteli mimarı Alexandre Vallaury, bu konuda en kapsamlı araştırmayı yapan Mustafa Akpolat'ın "Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallaury" adlı doktora çalışmasından faydalanılarak hayat hikâyesi ve yapılarıyla anlatılmıştır.

Otel'in önce genel özellikleri ile tanıtımı yapılmış, daha sonra plan ve iç betimlemesi yapılmıştır. Zemin ve altı katın betimlemesi önce yapılmış, daha sonra daha az önemli olan üç bodrum kat betimlenmiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü katlar birbirine benzer plan özelliklerine sahiptir. Dördüncü ve beşinci katlar da kendi içlerinde birbirine benzer plan özelliklerine sahiptirler. Çatı katı sonradan eklenmiştir ve özgün değildir.

Binanın ana girişinin yer aldığı doğu cephe ile kuzey cephe dört bölüme ayrılarak tanımlanmıştır. Batı ve güney cephede ise her kat ayrı ayrı betimlenmiştir.

Yapının mekânları günümüzdeki işlevleri, planları, mimari elemanları, kapıları, pencereleri, zemin ve tavan özellikleri ile betimlenmiştir.

Otelin bezemeleri; iç bezeme ve dış bezeme başlıklarıyla ikiye ayrılarak betimlenmiştir. Binanın içindeki bezemeler mekânlara, binanın dışında yer alan bezemeler ise bezemenin çeşidine göre bütüncül bir anlayışla betimlenmiştir.

Binada kullanılan malzemeler, malzemenin cinsine göre tanıtılarak sınıflandırılmıştır.

2. KONAKLAMA YAPILARI TARİHİ

Konaklama yapılarının geçmişi birkaç bin yıl öncesine kadar dayanır. İnsanlar, tarihin her devrinde çeşitli sebeplerle bir yerden bir yere gitmişler ve kalacak, dinlenecek bir yere ihtiyaç duymuşlardır. En basit şekliyle konaklama paranın kullanılmaya başlanmasından sonra doğmuştur; denilebilir (Olalı, Korzay, Yavuzer 1989:8-9).

Konaklama yapıları doğuda kervansaray, ribat gibi isimler alırken, batıda Cermenler'de Gasthoff, Anglo Saksonlarda Inn, Latinlerde Hospitium Auberge, Cenevizlilerde Fondaco ve Romenlerde Mansion olarak adlandırılır fakat şehirlerarası yollarda can ve mal güvenliğini sağlayan konak yerleri olarak aynı amaca hizmet ederlerdi (Güran 1978:1).

Antik dönemin konaklama yapıları, genelde "Katagogion" deyimiyile anılmaktadır. Konaklama yapıları, barınma ve yemek ihtiyacının yanı sıra, eğlenme ihtiyacını da karşılamaktadırlar. Basit katagogionlarda, konaklama, sandalyelerin üzerinde gerçekleştirilmekteydi. Temizlik koşullarına önem verilmeyen bu yapılarda böceklere rastlamak mümkündü. Standartları yüksek olan katagogionların ise, kapıları kilitlenebilen, tek yataklı ve bir şamdanla aydınlatılan odaları vardı. İyi yemekler bulunan bu tesislerde kulüp ve dernek toplantıları da yapılabilmekteydi.

Antik dönemde yapılar ana hatlarıyla kare biçimli, sütunlu bir avlu etrafına dizilen odalardan oluşan ve iki kat ile çözümlenen plan şemasına sahiptir. Odalar, yemek bölümleri, ahırlar bir ya da birden fazla avlu etrafına yerleştirilmekteydiler (Kayın 2001: 4).

Bizans dönemine ait konaklama yapıları hakkında günümüze fazla bilgi gelmemiştir. Bu dönemde halk yararına kurulmuş "ksenodokheion" denilen konaklama yapıları mevcuttur. İmparator ve zengin hayırseverler tarafından

yaptırılan bu yerlerde ücretsiz kalınırdı. Bu tesislerde konaklamanın yanı sıra hastalar da tedavi edilmekteydi (Hür 1994: 48).

Avrupa'da yolcular önceleri manastırlarda kalırken daha sonraları manastıra bitişik misafirhanelerde kalmaya başladılar (Kayın 2001:12). 13. yüzyıldan itibaren yolcu sayısının artmasına paralel olarak ticari hanlar yapılmaya başlandı.

İnsanların kaldığı ilk hanlar, özel konutların yolculara ayrılan ufak kısımlarından ibaretti. Bu yerler pis ve güvensizdi, servisini herkes kendisi yapıyordu (Olalı, Korzay, Yavuzer 1989: 8-9).

Hanların geleneksel planları, galerili ve üstü kapalı bir avlunun çevresine yerleştirilen mekânlar biçimindeydi. Farklı standartlarda tesisler alternatif oluşturmaktaydı. Örnek olarak 13.yüzyıldaki İtalyan hanları genelde ortak bir yatma hacmine sahiptir çoğu zaman birden fazla insanın aynı yatakta yattığı olmuştur, ancak çok özel misafirler için tek kişilik odalara sahiptirler. Büyük kentlerde ise asil ailelerin kalabileceği güzel hanlar vardı (Kayın 2001:12).

1500'lere gelindiğinde İngiliz hanları bütün Avrupa'ya örnek oluşturmakta ve İngiltere'de ortalama 6 000 han bulunmaktadır (Balım 2005: 6).

Batıda bu gelişmeler yaşanırken doğuda konaklama kervan ticaretine bağlı olarak kervansaraylarda gerçekleşiyordu. Anadolu Selçukluları ribat ve dolayısıyla kervansaray kuruluşunu Orta Asya'dan getirmiş ve Anadolu'da bir devlet politikası olarak gelişmesini sağlamışlardır. Osmanlı devrinde kervansaraylar ve menzil hanları farklı anlam taşımadıkları gibi ribat terimi de eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Cantay 1989:1382). Arapça olan ribat sözcüğü, kervansarayı ifade etmek için kullanılmışsa da, kervansaraylar, Arap değil Orta Asya kaynaklıdır (Cezar 1981:931-932).

İlk Arap ribatları askeri amaçlı tesislerdi. Bunlar hudut boylarında, stratejik yerlerde cihada hazır İslam kuvvetleri ile onların binek hayvanlarının hazır bulundurulması için inşa edilirdi. Bir ribatın etrafı savunma duvarı ile çevrilir

ve tek kapıdan girilirdi. Savunma duvarının içinde kalan alanda ahırlar, ambar ve muhafızların barınacağı bina ve gözetleme kulesi bulunurdu. Ribatlar devletin veya malını cihat uğruna tahsis eden zenginlerin büyük vakıflarıyla beslenirlerdi. Askeri ribatların yapılma amacı sınırları düşmandan koruyacak kişiler için barınma ihtiyacına cevap vermek iken; kervansarayların yapılma amacı ise kervan ve yolcuların korkusuzca barınıp, dinlenebilecekleri ve ticari mallarını saklayabilecekleri güvenli bir yer sağlamaktı (Cezar 1981:931-932, Turan 2002:761).

Türk mimarlık tarihi içinde kervansaraylar Gazneliler (962–1187) Karahanlılar (840–1041), Büyük Selçuklular (1037–1157) ve Anadolu Selçuklular ve son olarak ta Osmanlılar dönemlerinde yapılmışlardır (Cantay 1989:1383).

Selçuklu kervansaraylarının büyük çoğunluğu Selçuklu sultanları ve devlet adamları tarafından yapılmıştır ve zengin vakıflara sahiptirler. Bu yüzden kervansaraylara gelen zengin ya da fakir bütün yolcular üç gün boyunca misafir sayılır ve herhangi bir ücret alınmazdı. Selçuklu kervansaraylarında barınma ve yemek ihtiyacının yanı sıra hamam, mescit, hastane, eczane, fakir yolculara bedava ayakkabı, hayvanlar için ahır, yem, samanlık, nalbant, veteriner gibi hizmetlerde sunulmuştur (Akalin 2002: 300, Turan 2002:758).

Osmanlı döneminde kervansaraylar tek bir bina olmaktan ziyade etrafında yapılan çeşitli binalarla bir külliyein merkezi durumuna gelmiştir. Bazıları da yanında yer alan yapılarla eşdeğerde bir külliyein parçası haline gelmiştir. Osmanlı kervansaray binasının etrafında cami, hamam, mutfak, kahvehane, fırın, havuz ya da çeşme-şadırvan ve dükkânlar hatta bazılarında medrese, sıbyan mektebi ve darülkurra (kuran okulu) bulunur ve böylece sosyal yardım, kültürel ve dinsel konularla ilgili ihtiyaçlar topluca karşılanırdı (Cezar 1981:937).

Plan şemaları incelendiğinde, Osmanlı kervansarayları avlusuz kapalı kervansaraylar ve avlulu kervansaraylar olmak üzere iki kısımda inceleyebiliriz. Birinci tip kervansaraylar, genelde dikdörtgen veya kare bir mekânın neflere ayrılması ve orta bölümde hayvanların, yan bölümdeki peykeler üzerinde de yolcuların konaklaması prensibine dayanır. Eşkiya baskınları ile her türlü

saldırıdan korunmak için bir hisar niteliğinde inşa edilmişlerdir. Kalın ve yüksek duvarlarında pencereleri yoktur. Gerektiğinde hava almak ve ateş etmek için bazı mangal delikleri bulunur. Bazılarında çevreyi gözetlemek için gözcü kuleleri inşa edilmiştir (Yolcu 2006: 23).

Genellikle iki katlı olarak inşa edilen şehir içi hanlarında ise zemin katı giriş-yemek mekânı-ambar-ahırlar ve servis kısımlarından oluşur. Üst kat yatak odaları kısmı olup, odalar avluyu çevreleyen revaklı kısma açılır. Tuvalet ve servisler ortaktır (Doğu 1986:1). Avlulu şemanın yalnızca ticari aktiviteyle kullanılan şehir içi hanlarında da kullanıldığı gözlenmektedir.

Kervansaraylar birer vakıf kurumu olarak tesis edilmişlerdir. Ticari bir amaca dayanmayan kervansaraylar vakıf sahibinin maddi durumuna göre sürekliliklerini koruyabilmekteydi. Vakfı yapan kişinin maddi durumunun elverişli olmadığı tarihten itibaren ise bakımsız yerler olarak yıkılmaya terk ediliyorlardı. Bu nedenle; batıdaki ticari anlayışla işletilen hanlar gelişme gösterirken, doğudaki hayır amaçlı kervansaraylar gelişmemişlerdir (Olalı, Korzay, Yavuzer 1989: 8-9).

Sosyal işlevli Türk kervansaraylarının ömrü bin yıl sürmüştür. 17. yüzyıl sonlarına kadar sosyal nitelikli kervansarayların yapımı devam etmiş, 18. yüzyılda yapımı azalmış, 19. yüzyılda bazı istisnalar haricinde kervansaray inşası terk edilir hale gelmiştir. Özellikle 19. yüzyılda Tanzimat'tan sonra kervansaray yapılmamasında toplumun ekonomik durumunun bozulması da önemli bir etkidir. Bir başka etken unsur ise miri topraklar rejiminden şahıs mülkiyetindeki topraklar rejimine dönülmesi üzerine zengin vakıf kurumları yapma olanağının artık bulunmamasıdır. 19. yüzyıldan itibaren kervan yolu yerine demiryolunun kullanılmaya başlamasıyla kervansaray yapımı da bitmiştir. Gelir sağlama amaçlı şehir içi hanları ise bu devirde de yapılmaya devam etmiştir (Cezar 1981: 940).

19. yüzyıldan itibaren demiryollarının kullanılmaya başlamasıyla seyahatler daha kolay ve hızlı yapılır hale geldi. Yolculuk kavramının biçim, sıklık, hız gibi

açılardan değişmesiyle konaklama yapılarının da plan, boyut ve strüktür gibi özellikleri değişim göstermiştir (Kayın 2001: 13).

1760 yılından sonra otel terimi ilk defa İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır (Balım 2005: 7).

On sekizinci yüzyılın başlarında hanlardan otele geçiş hana bir toplantı odasının eklenmesiyle olmuştur. İlk otellerde toplanmaya yarayan bir salon ve tiyatro kısmı bulunmaktadır. Oteller hanlar gibi sadece bir yatma yeri değil aynı zamanda insanların sosyalleşmesine imkân tanıyan yerler olarak yapılmışlardır. Zaman içinde otellere okuma salonları, kütüphaneler, balo salonları, yemek salonları gibi bölümler eklenmiştir (Kırımtayfı 2002: 110-112).

1768’lerden sonra çeşitli kaynaklarda, tiyatrosu, ofisleri, dükkânları, bahçeleri, İngiliz tarzı Calais’deki ihtişamlı Dessin Oteli’nden Paris’teki Hotel Modene, Versailles’da Hotel Cordon Bleu ve Cologne’deki Der Heilige Geist Otelleri ile büyüklüğü ve dekorasyonu ile Desin Oteli’yle kıyaslanan Nantes’deki Hotel de Henri Quatre’den¹ söz edilmektedir. İngiliz otelleri, diğer Avrupa ülkelerinin otellerinden daha üstün niteliklere sahiptiler. Tesislerde aileler için sünitler düzenlenmesine önem verilmekteydi. Bu dönemde kadınların tek başlarına otelde kalmaları gelenek olmadığından, tek kişilik odalar yalnız erkekler için organize ediliyordu (Kayın 2001: 12-16).

19. yüzyılda demiryollarının kullanıma girmesiyle otellerden avlu ve ahır bölümleri kalktı (Gülersoy 1970: 51). Bu dönemde demiryolu oteli olarak adlandırılan pek çok otel açıldı.1839’da Londra’nın Euston İstasyonunda inşa edilen otel bu gruptaki tesislerin ilkidir. İngiltere’de demiryolu otellerinin statüleri kulüplerinki gibiydi. Örneğin, 1851-53 yılları arasında inşa edilen ve Paddington İstasyonu’nun asıl cephesini teşkil eden Great Western Oteli’nde (Şekil 25b)

¹ 1788 tarihinde açılan otel, o zamana kadar yapımı için en fazla para harcanmış oteldi. 60 yataklı otel o yıllarda Avrupa’nın en iyi oteli olarak görülüyordu (Gray, Linguori 2003:5).

rezervasyon yaptırılmak istendiğinde müşterinin sosyal sınıfı da sorulmaktaydı (Kayın 2000: 13).

Uluslararası fuarlar sayesinde de pek çok otel yapılmıştır. Grand Hotel du Louvre (1855) (Şekil 24a, b), the Grand Hotel du Opera (1862), Le Grand Hotel Continental (1860) (Şekil 25a) adlı oteller uluslararası fuarlar için yapılmıştır (Kırımtayfı 2002: 110-112).

Ünlü şehir otelleri arasında 1866 yılında Amsterdam'da inşa edilen ki Amstel oteli (Şekil 26a, b), 1872 tarihinde Frankfurt'ta inşa edilen 240 odalı Frankfurter Hof oteli (Şekil 27a), 1876 tarihinde inşa edilen 232 odalı Kaiserhof oteli (Şekil 27b) sayılabilir (Kayın 2001: 12-16).

Avrupa'da bunlar yaşanırken Amerika'da açılan ilk otel City Hoteldir (1794) (Şekil 28a). New York'ta açılan otelin 70 odası vardı. Bunu izleyen yıllarda pek çok otel açılmıştır, ancak lüks olarak tanımlanabilecek ilk otel 1829'da Boston'da açılan Tremont House (Şekil 28b) idi. Otel o zamana kadar yapılmış en büyük ve pahalı oteldi. Otelin kişiye özel kilitli ve banyolu odaları vardı. Odada havlu ve bedava sabun bulunması bir yenilikti. Isiah Rogers tarafından tasarlanan dor tarzında bir girişe sahip otelde 170 oda bulunmaktaydı. Tremont House'un yapımını izleyen yıllarda diğer Amerikan şehirleri en az bu otel kadar iyi bir otele sahip olmak için birbiriyle yarıştı (Gray, Linguori 2003:4-5, Lattin 1977: 6-7).

Amerika'da 1836'da Astor House adlı otel ilk gaz lambasını kullanan otel oldu.1853'te ilk defa asansör bir otelde kullanıldı. New York'ta bulunan Netherlans oteli odalarında telefon bulunduran ilk otel oldu (Gray, Linguori 2003:6).

1881 yılında New York' daki Hotel Everet kısmen elektrik ışığı ile aydınlanan ilk otel, New York Lake George'daki Sogomore Hotel tüm odaları elektrik ışığı ile aydınlanan ilk oteldir. 1890 yılında İsviçre Lausanne de Ecole Hoteliere adında ilk otel okulu açılmıştır (Balım 2005: 7).

Amerika'da otel modası içinde önemli bir otel grubu da tatil duygusunun ortaya çıkmasıyla yaygınlaşan ve "Holiday Hotels" türüdür. The Congress Hotel, Cap May (1812), The Cat Skill Mountain House (1825), New York bu türün önemli örnekleridir (Kırımtayf 2002: 111).

Teknolojik gelişmeler otel mimarisinin gelişmesine neden olmuştur. Yatay doğrultuda gelişme gösteren oteller asansörün kullanıma girmesiyle düşey doğrultuda yapılmaya başlanmıştır² (Şekil 29 a,b) (Kırımtayf 2002: 111-112).

Amerika'da otelcilik Avrupa'ya göre daha hızlı gelişti. Bunun en önemli sebebi Avrupa otellerinin soylulara hizmet vermesi, Amerikan otellerinin ise parasını ödeyen herkesi kabul etmesiydi.

Avrupa ve Amerika'daki otel mimarisinde dönemin yaygın üsluplarının benimsendiği görülmektedir. Önceleri neoklasik daha sonra seçmeci üslup etkin olurken neogotik üslubun otel mimarisinde pek benimsenmediği görülmektedir. Avrupa'da doğu etkilerinin görülmeye başladığı 19. yüzyılda diğer binalarda olduğu gibi "oryantalizm" akımının otel mimarisinde de etkileri görülmektedir (Kırımtayf 2002: 110-112).

² Grand Central (1870) 38m, the Savoy(1890-95) 46m, the Astoria(1895-97) 65m yüksekliğindedir (Kırımtayf 2002:112)

3. TANZİMAT SONRASI OSMANLI MİMARLIĞININ GELİŞİMİ VE OTELLER

3.1. TANZİMAT SONRASI OSMANLI MİMARLIĞI

Tanzimat 3 Kasım 1839 yılında ilan edilmiştir. Osmanlı Devleti o dönemde Avrupa katında giderek güven kaybına uğramaktaydı. Askeri yapının çöküşü, hukuk sisteminin esneklik ve çağdaşlık yaklaşımlarından uzak kalması, Osmanlı hanedanının iç ve dış sorunları çözecek zekâ, bilgi ve deneyim donanımında bireyler yetiştirememesi; idari, mali, kültürel tıkanmalar, Tanzimat'ın ilanını gerektiren başlıca nedenlerdi.

Tanzimat Fermanıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma anlamında pek çok yenilik yaşandı. Bu yeniliklerden en önemlisi hukuksal düzenlemelerdir. Batının laik hukuk ilkeleri alınmış, hükümdarın mutlak yetkeleri kısıtlanmış, uyrukların can ve mal güvenliği, vergilerin yasallığı, angaryanın yasaklanması, iltizamın kaldırılması ve her bireyin yasalar önünde eşitliği gibi yeni kurallar getirilmiştir. Tanzimat reformlarının yararlarından biri de ekonomik alanda yapılan yeniliklerdir. Bunlar arasında: Batılı vergi toplama sisteminin kurulmaya çalışılması, kâğıt para basılması ve banka kurulmasının ilk adımları sayılabilir. Tanzimat reformlarının genel yöntemi olan eskinin yanına yeniyi koyma ilkesi, eğitim alanında da benimsenmiştir. Medreseler kapatılmamış fakat onun yanına Darülfünun (Üniversite), orta ve ilkokullar kurulmuş ancak bir eğitim birliği sağlanamamıştır. Ancak laik hukuk ve eğitim anlayışının gelişmesiyle, medresenin din üzerindeki etkinliği azalmıştır. Öte yandan özellikle basının yaşama girişiyle düşünce üreten yeni odaklar ortaya çıkmıştır (Özkurt 2005: 12-15).

Tanzimat reformları ile Osmanlı mimarlığı ve kentleri de büyük değişime uğramışlardır. Batılı kent planlama yöntemleri ve mimarlık anlayışları Tanzimat sonrasında birlikte uygulanmaya başlamıştır (Akpolat 2002: 350).

Bayındırlık işlerinin geleneksel saray teşkilatından çıkarılıp, direk olarak devlete bağlanması için ilk girişimler Tanzimat öncesinde II. Mahmud döneminde başlatılmıştı. Hassa Mimarları ocağı eskiden beri Şehreminiği'ne bağlıydı. Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonraki düzenlemelerde 1831 yılında Şehreminiği³ ile Mimarbaşılık birleştirilerek Ebniye-yi Hassa Müdürlüğü kuruldu. 1839'da Nafia Nezareti (Bayındırlık Bakanlığı) kurulunca Ebniye-yi Hassa Müdürlüğü buraya bağlandı ve merkezi yönetimin bir dairesi oldu (Batur 1985:1047).

I. Ebniye Nizamnamesi (I. İmar Yönetmeliği) 1848'de, II. Ebniye Nizamnamesi 1849'da yürürlüğe girdi. Bu nizamnamelerle ilk kez yapım işleri bir bütünlük içinde kurallara bağlandı. Bu nizamnamelerle yolların yapımı ve onarımı, sokakların genişliği, binaların yüksekliği, inşaat işlerini yürütecek ve denetleyecek örgütlerin kurulmaları ve işlemleri, malzeme seçimi, kullanımı, nitelik ve fiyat denetimi gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır (Batur 1985:1047, Denel 1982: 56).

1855'te Şehremanati (Belediye) kuruldu. Belediyeciliğin İstanbul yönetimi için getirdiği en önemli yenilik yönetimde çok başlılıktan tek başlılığa gidilmesidir. Bundan sonra şehre ilişkin yetki ve sorumluluklar padişah tarafından atanan bir Şehremini ile on beş kişilik bir şehir meclisi tarafından gerçekleştirilecekti (Cezar 2002:341). Fakat bu şehir meclisi başarısız oldu çünkü meclisin kentin sorunlarına çözüm bulmaya elverişli bir birikimi ve İstanbul'a ayrılmış bağımsız bir bütçesi yoktu (Çelik 1996: 37).

1856'da Hükümet İntizam-ı Şehir komisyonunu kurdu. Bu komisyonun amacı İstanbul'u da diğer Avrupa şehirleri gibi güzelleştirmek, temizlemek, yolları genişletmek, sokakları aydınlatmaktı. Komisyon şehrin on dört daireye ayrılmasını öngören bir nizamname hazırladı. 1857'de Pera, Galata ve

³ Şehreminiği, Osmanlı devlet teşkilatında birbirinden farklı iki görevin adıdır. Bunlardan birincisi 1453-1831 yılları arasında saray ve hükümete ait binaların inşa ve tamir işleriyle ilgilenen, saraydaki görevlilerin maaş, giyecek, yiyecek hesaplarına bakan, sarayda kullanılacak malzemelerin teminini yapan yüksek dereceli bir görevli idi. İkincisi ise 1855 senesinden itibaren Belediye Başkanlarının görev unvanıdır (Cezar 2002:309).

Tophane'yi kapsayan Altıncı Daire-i Belediye⁴ (Şekil 30a) kuruldu ve pilot bölge olarak seçildi. Altıncı Daire'nin yaptığı ilk iş daha önce İstanbul'da hiç yapılmamış olan kadastro işini yapmak oldu. Daha sonra ana arterler genişletildi, sokaklar düzenlendi. Havagazı aydınlatması, su ve kanalizasyon sistemi, düzeltilen sokak şebekesine mümkün olduğunca uygulandı, 1870 Pera yangınından⁵ sonra kâgir bina yapmak zorunlu hale getirildi. Taksim ve Tepebaşı'nda bulunan mezarlık alanları Şişli'ye taşınarak buralara parklar yapıldı. Ayrıca belediye sarayı⁶ ve iki hastane yapıldı (Çelik 1996: 38).

1866 yılında Hocapaşa yangınından sonra kurulan Islahat-ı Turuk komisyonu ile yangın alanlarının haritalarının çıkarılması, ara yolların düzenlenip Divanyolu'nun açılması sağlandı (Batur 1985:1053).

Batılılaşma sürecinde İstanbul'da görülen üsluplar, barok ve rokoko motiflerinin ve biçimlerinin uygulanmaları, Avrupa romantik klasisminin başlangıç, geçiş, atılım ve doruk dönemlerinin neogotik ve neorönesans tasarım kalıplarının mimaride yer alması ve tarihselcilik akımının neoklasik ve neorönesans üsluplarının doğrudan yinelenmesi olarak görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında yeni malzeme ve tekniklerle mimariye mühendisliğin sokulmasıyla; tarihselciliğin abartılmasıyla rönesans, barok ve yerel şekil ve biçimlerin karışık olarak uygulanmasıyla yeni bir neoklasik üslup olarak gelişmiştir. Öncelikle, büyük ve küçük kamu yapılarında, saray ve konaklarda uygulanan mimari değişim, giderek varlıklı ve yönetimle ilgili olan kişilerin yaptırdığı yapılara doğru yaygınlaşmış, ancak Tanzimat dönemi sonuna kadar bu ölçülerde kalmış, halka mal olmamıştır (Denel 1982: 41).

19. yüzyıl ortalarında, Tanzimat döneminin ileri gelenleri tarafından büyük boyutlu yapıların teşvik edildiği, yitirilmiş olan İmparatorluk ihtişamının yeniden

⁴ Mecelle-i Umur-ı Belediye'nin yazarı Osman Nuri Ergin'e göre Altıncı Daire'nin adı Paris'in en gözde semtinin aynı isimli kurumundan alınmıştır (Çelik 1996: 38).

⁵ 6 Haziran 1870 Pazar günü Feridiye sokağındaki bir evden çıkan yangın sonucu üç bin kadar ev ve dükkân yanmıştır. Yangın Tarlabası, Taksim, İstiklal caddesi ve Galatasaray semtlerini tahrip etmiştir. Yangın Beyoğlu semtinin bugüne kadar geçirdiği en büyük yangındır (Cezar 2002:432, Çelik 1996: 53).

⁶ 1868-1870 yılları arasında neoklasik tarzda inşa edilen Altıncı Daire Belediye binası günümüzde Beyoğlu Belediye Başkanlığı'nın binası olarak kullanılmaktadır (Cezar 2002:351).

yaratılmaya çalışıldığı gözlenmektedir (Akpolat 1991: 37). Cami, türbe, saray gibi inşası bu dönemde de devam etmiş ancak batıda kabul gören üslupların etkileriyle biçimlenmişlerdir (Akpolat 2002: 351).

Osmanlı mimarlığının hiçbir döneminde 19. yüzyılda olduğu kadar çok ve büyük saray, kasır ve köşk yapılmamıştır. Dolmabahçe Sarayı (1848-1856), Cemile ve Münire Sultan Sarayları (1855) Garabet Balyan; Beylerbeyi Sarayı(1864) (Şekil 30b) Sarkis ve Agop Balyan; İhlamur Kasrı (1853) , Göksu Kasrı (1856) ve Çırağan Sarayı (1871) Nikoğos Balyan tarafından yapılmıştır⁷. II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun son sarayı olarak kullanılan Yıldız Sarayı'nın resmi bölümünün ana yapısı olan ve birinci avluda yer alan Büyük Mabeyn, Agop ve Sarkis Balyan tarafından 1865-1866 yılları arasında; üçüncü avluda yer alan Şale köşkü ise 1889 yılında Sarkis Balyan, 1898 yılında ise Raimondo d'Aranco tarafından iki farklı yapım evresinde gerçekleştirilmiştir (Batur 1985: 1063-1065).

Dönemin farklı gereksinimlerini karşılayan yapıların yanı sıra, sayıca azalmakla beraber cami yapımına da devam edilmiştir. Mecidiye Camisi (1848), Ortaköy Camisi (1854-1855) (Şekil 31a) ve Dolmabahçe Camisi (1853-1854) (Şekil 31b) Nikoğos Balyan, Teşvikiye Camisi Nikoğos ve Garabet Balyan, Yıldız Hamidiye Camisi (1885-1886) Sarkis Balyan tarafından yapılmıştır.

III. Selim döneminde başlatılan büyük boyutlu kışla yapılarının yapımına, Tanzimat sonrasında da Taşkışla (1853), Gümüşsuyu (1862), Orhaniye(1887) kışlalarının yapımıyla devam edilmiştir.

Tanzimat Fermanından sonra imparatorluğun yeniden yapılanmasıyla şehri batılı bir görünüme kavuşturan ve çoğu neobarok ya da neoklasik üslupta olan anıtsal boyutta pek çok yapı yapıldı. Bu yapıların bazıları daha önce yapılmamış

⁷ Osmanlı mimarlığının son döneminin en önemli mimarları olarak anılan Balyan'lar dört kuşakta baba, oğul ve kardeşler olarak hemen bütün bireyleri hassa mimarı olan Ermeni kökenli bir ailedir. Balyan ailesi üyelerinden ilki olan Nigoğos Balyan (1826–1858), 1842'den 1845'e kadar L' Ecole Sainte-Barbe'a devam etmiş; onu 1843'de Sarkis Balyan (1831–1899) ve eğitimini Viyana, Venedik ve başka Avrupa kentlerinde tamamlayan Agop (1837–1875), sonra Simon (1846–1894) ve Levon Balyan (1855–1925) izlemiştir (Barillari & Godoli 1997: 14).

yeni işlevli yapılarıdır. Oteller, saat kuleleri, üniversiteler, bankalar, parlamento binaları, pasajlar, mağazalar, iş hanları, okullar, tren istasyonları, fabrikalar, halk bahçeleri, tiyatrolar, belediye binaları Avrupa'daki örneklerine benzer şekilde yapıldı. Yapı çeşitliliğindeki artış en belirgin olarak, Batı ile ilişkilerin yoğun olduğu Galata-Pera bölgesinde gözlenmekteydi. Gayrimüslimler kendi konutlarını Avrupalı üsluplarla inşa etmişler, sıra evler (Şekil 32a) ve apartman tipinde konutlar yaygınlaşmıştır. 19. yüzyılın sonunda özellikle D'Aranco'nun⁸ önderliğinde art-nouveau üslubunda binalar (Şekil 32b) yapılmaya başlanmıştır (Kuban 2004:696-697, Çelik 1996:79).

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeki yapıların tasarımı, yapım, onarım ve denetimiyle görevli Hassa Mimarlar Ocağı, aynı zamanda bu işlerde görev alacak mimarların yetiştirildiği bir kurumdur. Teknik içerikli bazı derslerin de okutulduğu Hassa Mimarlar Ocağı'ndaki eğitim, usta-çırak ilişkisi temeline dayanmaktadır (Cezar 1973:739).

Hassa mimarları, Lale Devri (1718-1730) ile başlayan "Batılılaşma" döneminde, Saray çevresinin benimsemiş olduğu Avrupa mimari üsluplarını uygulamakta zorlanmışlardır. 18. yüzyılda Barok üslubu Osmanlı kalıplarına uyarlamayı başaran Hassa Mimarları, 19. Yüzyılda ortaya çıkan tarihselci üslupların uygulanmasına ayak uyduramamışlardır. Bunun en önemli sebebi ise seçmeci (eklektik) uygulamaları gerçekleştirebilmek için çeşitli üslupların biçim ve tasarım kurallarının bilinmesinin gerekmesi ve pratikten yetişen Hassa Mimarları'nın bu konuda yetersiz kalmalarıdır. Bu gelişmeler neticesinde tasarım işleri Avrupa'da akademik öğrenim gören mimarlar tarafından yapılmaya başlanmıştır (Akpolat 2002: 350-351).

⁸ 31 Ağustos 1857 yılında İtalya'nın Friuli'ye bağlı Gemona bölgesinde doğmuştur. Venedik Akademisi'ni 1880 yılında bitirir. 1893 yılında Osmanlı Devleti'nden aldığı bir çağrı üzerine İstanbul'a gelmiştir. 1893-1909 yılları arasında Saray için ve serbest mimar olarak pek çok proje üretmiştir. II. Abdülhamit'in tahtan indirilmesinden sonra ülkesine dönen D' Aranco 28 Mart 1932'de San Remo'da ölmüştür. İstiklal caddesi üzerindeki Botter apartmanı, Beşiktaş'taki Şeyh Zafir Türbesi, Yeniköy'deki Huber Köşkü, Tarabya'daki İtalyan Elçiliği Yazlık Binası, Vallaury ile bereber tasarladığı Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane binası en bilinen yapılarıdır (Sönmez 2006:273-282).

Bu dönemde mimarlık eğitiminde yeni bir örgütlenmeye gereksinim duyulmuş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun batı tarzında eğitim veren ilk okulu olan Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi⁹ 1883 yılında kurulmuştur. Paris'in o dönemde bütün dünyayı etkilemiş olan "Ecole des Beaux-Arts"ı örnek alınarak kurulan okulda resim, heykel, mimarlık ve gravür alanlarında eğitim veriliyordu. Okulun mimarlık bölümünün başına Alexandre Vallaury, yardımcılığına ise mimar Philippe Bello¹⁰ getirilmiştir¹¹.

Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'nden başlayarak uygulanan birçok batılı mimarlık üslubunun getirdiği çeşitlilik aydınlar arasında tedirginlik yaratmıştır. Aydınlar Mimar Sinan gibi ünlü mimarların etkin olduğu Klasik Dönemi bir övünç kaynağı olarak görürlerken, 19. ve 20. yüzyıldaki gelişmeleri çöküş ve yozlaşma olarak değerlendiriyorlardı.

Batıda eğitim görmüş Osmanlı aydınlarına göre, Osmanlı mimarlığı Avrupa'nın geliştirip kullandığı yöntemlerle ele alıp değerlendirilmelidir. Bu görüş ilk defa Abdülaziz'in 1873 Uluslararası Viyana Sergisi için hazırlattığı Usul-ü Mimari-i Osmanî adlı kitapta dile getirilir. Bu kitap padişahın emriyle Montani Efendi ve Bogos Şaşıyan tarafından hazırlanmıştır (Akpolat 2002: 352-354).

Kitapta Fransız mimar ve mühendislerin Osmanlı mimarisini yozlaştırdıkları anlatılıyor ve buna örnek olarak ta Laleli ve Nuruosmaniye camileri gösteriliyordu. Kitapta ayrıca 19. yüzyıl mimarlarının çeşitli üslupları bazen tek tek bazen de birlikte kullanarak tuhaf ve ruhsuz yapılar yaptıkları ve böyle

⁹ Okul 1928 yılında Güzel Sanatlar, 1981 yılında Mimar Sinan Üniversitesi adlarıyla hizmet verdi. 2004 yılında ise okulun adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi oldu.

¹⁰ 1831 tarihinde Venedik'te doğmuş, aynı kentte mimarlık ve sahne dekorasyonu eğitimi almıştır.1855 yılında İstanbul'a gelmiş ve mimarlığın yanı sıra Naum Tiyatrosu için dekorlar hazırlamıştır.1903 yılından 1909 yılına kadar Sanayi-i Nefise Mektebinde hocalık görevinde bulunmuştur. Hocalık görevinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra 27 Eylül 1909 tarihinde ölmüştür. Mimar olarak katkısı olduğu bilinen tek yapı Arkeoloji Binalarının kuzey kanadının inşasıdır. Ancak sahne dekoru ve resim alanında bir hayli faal olduğu anlaşılmaktadır (Sönmez 2006:272).

¹¹ Resim bölümünde Salvatore Valeri (1856-1946) ve Polonyalı Joseph W. Zarzecki, gravür bölümünde Napié, heykel bölümünde aynı zamanda okulun müdür yardımcısı olan Ermeni Osgan Efendi görev yapıyordu. Okulun müdürü aynı zamanda Arkeoloji Müzesi'nin de müdürü olan ünlü ressam ve arkeolog Osman Hamdi Bey'di. Okul açıldığı yıl 20 mimarlık öğrencisinden onaltısı Ermeni, ikisi Türk, ikisi Rum'du (Akpolat 2002: 350-351).

giderse Osmanlı mimarisinin kendi yok oluşunu hazırlayacağı iddia ediliyordu. Ancak, ne tuhaf ki aynı kitapta, neogotik üsluptaki Aksaray Valide camisi ile neoklasik üsluptaki Çırağan sarayı “Yeni Türk Üslubu”nun öncüleri olarak sunuluyordu. Kitabın amacı Osmanlı mimarisindeki ilkeleri saptayıp, ona Batı mimarisi içinde yer açmak ve “Neotürk” üslubun çağdaş binalarda kullanılmasını teşvik etmektir (Akpolat 2002: 352-354).

Bu alandaki en önemli tartışmalardan birini de 20. yüzyılın başında ünlü sanat tarihçi Celal Esat Arseven başlatmıştır. Celal Esat’ın amacı Osmanlı mimarisinin önemli eserlerini tanıyarak, elde edilecek kuralları ve bilgileri çağdaş uygulamalarla yeniden canlandırmaktır. Bunun için öncelikle Batılı sanat tarihçilerinin gözünde bir olan Osmanlı sanatı ile Arap ve İran arasındaki farkları vurgulayan bir dizi makale yazdı. Sonra Osmanlı sanat ve mimarisinin temel kurallarını daha iyi anlamak için belli başlı sanat eserlerinin ölçülerini alıp, titiz bir şekilde rölöve çizimlerinin yapılması gerektiğini savunan makaleler yazdı. Celal Esat’a göre Osmanlı mimarisinin kuralları bilimsel olarak ortaya konulmalıydı (Akpolat 2002: 352-354).

Mimarlık üzerine yapılan bütün bu tartışmalarda ortak nokta Osmanlı mimarisinin bir çöküş içinde olduğu ve kurtarılması gerektiğiydi. Bunun için de batı tarzı akademik ve bilimsel yöntemlerin kullanılması gerekiyordu (Akpolat 2002: 352-354).

3.2. TANZİMAT SONRASI İSTANBUL’ DAKİ ÖNEMLİ OTELLER

XIX. yüzyıl buluşlar ve teknolojik gelişmelerle seyahatin kolaylaştığı, oryantalizmin edebiyat ve sanat dünyasında tekrar gündeme gelmesiyle Doğu’nun merak edildiği bir dönem olmuştur. Sanayi devrimi sonucunda oluşan burjuva sınıfı ile varlıklı aristokratlar bu olanakları değerlendirmişler ve Avrupa’dan Doğu ülkelerine tren ve vapur gezilerinin düzenlenmesinde rol oynamışlardır (Baslo 1998:149).

1863 yılında İstanbul'da gerçekleşen uluslararası sanayi sergisi "Sergi-i Umumi-i Osmanî"nin açılışı dolayısıyla, başta Viyana olmak üzere çeşitli Avrupa şehirlerinden vapurla gelen yabancılar ilk turistler olarak sayılabilir (Akçura 2002: 11). 1883 yılında ise Orient Ekspres sayesinde pek çok turist demiryolunu kullanarak Osmanlı topraklarına geldiler. Böylelikle, turistlerin konaklayacağı otel yapılarına ihtiyaç duyuldu ve konforlu, modern oteller yapılmaya başlandı.

Türkiye'de modern oteller ilk defa Beyoğlu'nda 19. yüzyılın ortalarında yapılmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar şehre gelenler, yabancıların işlettiği üç, beş odalı pansiyonlar, bekâr odaları, imarethaneler, elçilik, kilise, manastır misafirhaneleri gibi yerlerde kalıyorlardı. Bu dönemde oteller genellikle bugünkü İstiklal Caddesi ile Meşrutiyet Caddesi üzerinde yapılmıştır. Meşrutiyet Caddesinin Tepebaşı bölümü otellerin en yoğunlaştığı yerdir (Cezar, 1991:400).

Oteller, genellikle gayrimüslim azınlıklar tarafından inşa ettirilip, işletiliyorlardı. Bu otellerin Pera'da kurulması ise gelen yabancı uyruklu kimselerin kozmopolitliğinden dolayı burayı tercih etmelerinden kaynaklanmaktaydı (Cezar 1991:398-400). Sefaretlere yakınlık, Haliç manzarası, öteden beri devlet tarafından yabancıların İstanbul tarafında kalmasının istenmemesi¹² nedeniyle Pera tarafında kiralık odalarla ve pansiyonlarla da olsa oluşan bir konaklama sektörü ve Beyoğlu'nun batılı kimliği, otellerin Beyoğlu'nda yapılmasının diğer nedenlerini oluştururlar (Baslo 1998: 159-161).

Otellerin büyük bölümünün yapıldığı Tepebaşı semtinde 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar "Petit-Champs des Morts" (Küçük Mezarlık) denilen bir mezarlık vardı. Haliç'e bakan mezarlığın üzerindeki düzlük alan, hem mezarlığın aşağıya ötelenmesi ve Belediye Başkanı Blaque Bey'in buraya tünel¹³ inşasından çıkarılan toprağı döktürüp düzelttirmesi ile geniş bir alan haline gelmiştir. Bu alana Tepebaşı bahçesi yapılmıştır. Önceki yıllarda fazla bir değeri olmayan bu mezarlık yamaçlar, 1850'li yıllarda değişmiş, müzikli bahçeleri, tiyatrosu ve

¹² Bu geleneğe getirilen tek ayrıcalık diplomatların Galata veya Beyoğlu'nda bir yer edininceye kadar Çemberlitaş'taki Elçi hanında konaklamalarına izin verilmesidir (Baslo 1998:159).

¹³ 1875 yılında Eugène Henri Gavand tarafından Karaköy ile Pera arasına yapılmıştır. Tünel sayesinde bu bölgeler arasında ticaret etkinliği artmıştır (Çelik 1996: 79).

meydana bakan modern binaları ile Avrupalı bir görünüme sahip olmuştur (Şekil 33 a,b) (Baslo 1998: 160, Akın 2002:148-151)

1865 tarihli bir irade-i seniyye ile, Compagnie de l'Hotel İmperial Ottoman'ın temsilcisi James Missirie'ye, yabancı seyyah ve konukların konaklaması için oteller yapma ve işletme imtiyazı verilmiştir¹⁴. Tesislerin yapılabileceği semtler, Pera, Büyükdere, Üsküdar ve Büyükkada olarak belirlenmişti. İrade ile otel işletmeciliğine tekel getirilmediğinden pek çok girişimcinin müracaatı doğrultusunda çok sayıda otel açılmıştır (Çelik 1996:107).

Beyoğlu 19. yüzyılda modern otel binalarına kavuştu ama bu binaların çoğu başlangıçta otel olması amacıyla inşa edilmemişlerdi. Burada yaşayan gayrimüslim ve Levantenlerin eski konak ve evleri otele çevrilmişti¹⁵.

19. yüzyıl otelleri, buldukları kentlerin ve inşa edildikleri parsellerin koşulları, sundukları hizmetler, hitap ettikleri müşteri kitlesi gibi pek çok koşula bağlı olarak değişen plan şemalarına sahiptirler. Geçmiş dönemlerde han ve kervansaray yapımında birbirine benzer plan şemaları görmek mümkündür. Bunun en önemli nedeni konaklama yapılarının devlet eliyle yapılmasıydı. Özel girişimcilerin etkin olduğu otel sektöründe ise planlar farklı olabildiği gibi tipolojiler de daha sınırlıdır (Kayın 2001: 18).

19. yüzyıl otellerinde genel olarak giriş katında lobi, restoran, kafe gibi genel hacimler, üst katlarda ise yatak odaları bulunmaktadır. Böylelikle farklı aktivitelerin gerçekleştiği mekânlar birbirinden ayrılır (Kayın 2001: 18). Bazı otellerde bodrum katlar da genel mekânlara dâhil edilmiştir. Buralarda da çeşitli sosyal aktivitelerin gerçekleştiği salonlar oluşturulmuştur.

¹⁴ 17.04.1865 tarihli Osmanlı Arşiv belgesine göre İngiliz James Missirie'e "Osmanlı Oteller Kumpanyası" adıyla bir kumpanya kurması ve Beyoğlu, Büyükdere, Üsküdar ve Büyükkada'da oteller yapması için imtiyaz verilmiştir (Dosya No:141, Gömlek No:7012, Fon Kodu:C..BLD.)

¹⁵ Lozan Palas oteli Carlo ailesinin, Turing Palas Banker Evgenidis'in, Avrupa oteli Doktor Horosancı'nın, Park oteli Baron Blanc'ın evlerinden otele dönüştürülmüş binalardı.(Duhani 1984)

Odalar bazen hol etrafında sıralanırken bazen de koridora açılmaktaydılar. Orta avlunun bulunduğu durumlarda bile odalar genelde kapalı bir koridordan kullanılmaktaydılar. Banyo ve tuvalet ise ortak kullanılan mekânlar olarak hizmet vermekteydi. Bazı otellerde süit odalar bulunmaktaydı (Kayın 2001: 18).

20. yüzyıl otellerinin ortak özelliği olan karanlıkta kalan bölümlerin servis mekânları olarak düzenlenmesi, iç kısımlardaki odaların yerleşiminde gün ışığından faydalanılması, odaların belirli bir standartta düzenlenmesi yaklaşımı ilk defa Pera Palas ve Tokatlıyan otellerinde görülmüştür (Baslo 1998: 173)

Genelde çok katlı inşa edilen 19. yüzyıl otellerinin cephelerinde neoklasik öğeler ağır basar (Kayın 2001: 18). Seçmeci anlayış otellerde sıklıkla karşımıza çıkar.

Giriş aksının vurgulandığı simetrik cephe düzenlemeleri sıklıkla kullanılır (Kayın 2001: 19). Giriş katında bosajlı taş ya da mermer kullanımı yaygındır. Bosajlı taşlar bazen köşelerde bütün katlar boyunca devam edebilmektedirler. Balkonları genellikle değişik biçimlerde tasarlanmış konsollar taşır. Bazı örneklerde konsollar yük taşımadan sadece bezeme ögesi olarak da kullanılabilirler. Pilastr, alınlık, sütun, silme, kilit taşı cephelerde çok sık karşımıza çıkan mimari elemanlardır.

Tanzimat'ın ilanından sonra Osmanlı İmparatorluğu içinde pek çok otel açıldı. Fakat bu otellerin büyük bir çoğunluğu daha önce de belirtildiği gibi konuttan otele çevrilmiş binalardı. Bu yüzden bunlar Tanzimat sonrası Osmanlı otel mimarisi kapsamı dışında kalmaktadırlar. Bu çalışma kapsamında İstanbul'da iz bırakmış belli başlı oteller ve özellikle Tanzimat'ın ilanından sonra otel binası olarak inşa edilmiş yapılar ele alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda batı etkisiyle ve Tanzimat döneminin getirdiği yeniliklerle "otel" kavramı yerleşmiş oldu. Geleneksel konaklama anlayışını ve mimarisini değiştiren 19. yüzyıl otelleri, konaklama yapılarının gelişim sürecinde önemli bir yere sahiptirler (Kayın 2001: 19).

Dönemin otellerinde planlama ilkeleri, sosyal değişimlere uygun gelişmiştir. 1840 yılında Galata, Kuledibi'nde açılan Hotel des Quatre Nations Osmanlı İmparatorluğunun ilk otellerinden biri olarak kabul edilmesine rağmen büyük bir pansiyon görünümündedir. Dönem sonunda yapılacak yeni otellerle kıyaslanamayacak kadar konforsuz olan otel, bir anlamda 1700'lerden beri pansiyonculuk ve hancılık geleneği sürdüren bölge için ara geçiş niteliği taşır. (Baslo 1998:164)

İstanbul'da ilk otel 1841 yılında açılan Hotel Angleterre'dir. Hotel d'Angleterre resepsiyonu, restoranı, lobisi, dayalı döşeli odaları ile günümüz otellerinin işlevlerini barındıran ilk oteldir. Adı bazen (sahibinin adıyla) Hotel Missirie olarak da geçmektedir (Gülersoy 1999:5). Otel bugünkü İstiklal Caddesi ile Kumbaracı yokuşu üzerindedir. Otel 1890'ların başında yıkılmıştır. Şu anda aynı parselde Hidivyal Palas (Şekil 34 a) bulunmaktadır.

Tanzimat sonrasında Beyoğlu'nda açılan belli başlı oteller aşağıdaki tabloda verilmiştir (Üsdiken 1992c: 28-35, Baslo 1998: 174).

Otelin Adı	Adresi	Açılış Tarihi
Grand Hotel d'Orient	İstiklal Caddesi üzerinde Naum tiyatrosunun karşısında	1849
Hotel Bysanse	Meşrutiyet Caddesi	1849
Hotel de Pera	İstiklal Caddesi üzerinde Rus sefaretinin karşısında	1849
Hotel de France ¹⁶	Meşrutiyet Caddesi ve Venedik(Balyoz) Sokağı köşesinde	1851
Grand Hotel Continental (Şekil 37a),	Meşrutiyet caddesi No:47	1857
Hotel Restaurant de Colonies	Asmalımescit Sokak	1860

¹⁶ Otel 1920'lerde Lozan Palas adını almıştır (Baslo 1998: 174).

Hotel Restaurant du Palais des Fleurs,	Bugünkü Avrupa Pasajı'nın bulunduğu yerde	1860
Hotel d'Europe	İstiklal Caddesi No: 445-447	1860
Hotel de Grece	Kallavi Sokak	1860
Hotel de Londres	Hamalbaş Sokak No:8	1860
Grand Hotel et Restaurant de Luxembourg	Naum Tiyatrosu karşısı	1862
Hotel de Paris	Yeni Çarşı Caddesi No:30	1862
Hotel de Ville de Vienne	İstiklal Caddesi ile Orhan Apaydın (Piremeci) Sokak köşesinde	1864
Hotel Saint Petersburg	İstiklal Caddesi No:220	1870'lere doğru
Hotel de la Grand Bretagne	İstiklal Caddesi No:185	1870'lere doğru
Hotel de Pesth	Balyoz sokağı	1870'lere doğru
Hotel du Nord ¹⁷	Meşrutiyet Caddesi No:133	1871
Hotel de Constantinople ¹⁸	İstiklal Caddesi Olivo ve Panaia pasajı arasında	1875
Grand Hotel National	Pera Palas karşısı	1875
Hotel Restaurant Anatolie	Meşrutiyet Caddesi No:83-85	1875
Hotel Royal ¹⁹ (Şekil 34b)	Tepebaşı	1876
Hotel Jardin du Teke	Galip Dede Caddesi	1876
Hotel İmperial ²⁰	Asmalımescit Sokak No: 45	1880

¹⁷ 1970'lerde yanında bulunan Karlman mağazasıyla beraber yıktırılarak yerine Odakule yaptırılmıştır (Baslo 1998:174)

¹⁸ Dimitrio Logotheti tarafından açılan otel günümüzde ticarethaneler ve bürolara dönüştürülmüştür (Duhani 1984:75).

¹⁹ Otel İngiliz sefaretinin bahçesinin kenarında idi. Otel 1 Ekim 1876 yılında açılmıştır. 1895 yılında adına Tünel tarafındaki Hotel d'Angleterre'nin adı eklenmiştir. 1940'lı yıllarda otelin adı Alp Oteli olarak değişmiştir. Otel 1970'li yıllarda yıkılmış, bir süre otopark olarak kullanıldıktan sonra arsaya yeni bir bina yapılmıştır. Bir süre Beyoğlu adliyesi olarak kullanılan yapı tekrar yıkılmıştır (Gülersoy 1999: 21).

Grand Hotel de Londres	Meşrutiyet Caddesi ile Kallavi Sokak köşesinde	1891
Grand Hotel et Brasserie Metropole	İstiklal Caddesi ile Tütüncü çıkmazı köşesinde	1891
Hotel Bristol	Meşrutiyet Caddesi No:65	1893
Pera Palas	Meşrutiyet Caddesi No:52	1895
Tokatlıyan Otel	Solakzade Sokağı ile Çiçek Pasajı arasında	1897
Hotel Kroecker ²¹ (Şekil 35a,b; 36a)	Meşrutiyet Caddesi No:58-60	1897
Hotel de la Paix ²²	Amerikan Konsolosluğu karşısında	19. yy. sonu
Hotel Germania	Tünel'de Nergis Sokakta	19. yy. sonu
Hotel Grand Alexandre	Kallavi Sokağın köşesinde	19. yy. sonu
Hotel la Constitution (Şekil 37b),	Tepebaşı	19. yy. sonu
Hotel L'Esperance	Hamalbaşı Sokak	19. yy. sonu
Hotel Minerva	Hamalbaşı Sokak	19. yy. sonu
Hotel des Princes	Tepebaşı No: 8	19. yy. sonu
Hotel Sarim	İstiklal Caddesi	19. yy. sonu
Hotel Florya	Tepebaşı No: 42	19. yy. sonu
Yenişehir Palas ²³	Tepebaşı No: 131	19. yy. sonu

²⁰ Otel 1912'de Tepebaşı 38 numaraya taşınmıştır (Baslo 1998:174).

²¹ Otelin bulunduğu yerde daha önce Nomico ailesinin evinin yer aldığı geniş bir saha vardı. Sonradan buradaki binalarda Hotel Kroecker işletmeye açılmıştı. Jean Novotny, Hotel Kroecker'ın kapanması üzerine, Kohout'un bitişiğindeki otel binalarından ikisini kiralayıp içlerini yeniden düzenleyerek 1923 başlarında Grand Hotel Novotny'i kurmuştu. Dört katlı otel binası Nomico ailesinin ikamet için yapılmıştı. Giriş katının altında, yarım bodrum bulunuyordu. Bu yüzden otelin resepsiyonuna girmek için birkaç basamak çıkmak, lokantaya ulaşmak için de birkaç basamak inmek, gerekiyordu. Binanın arka tarafı Haliç'i ve limanı gören çok güzel bir manzaraya bakıyordu. Gene arka taraftaki geniş bahçede bir yazlık lokanta bulunuyordu (Üsdiken 1994: 95). Binalar günümüzde Beyoğlu Öğretmen evi, Sanayi Odası ve Akşam Sanat Okulu olarak kullanılmaktadır.

²² Otel daha sonra bir Alman tarafından kiralanarak Benzur adını almıştır(Üsdiken 1992c:28-35)

²³ Karlman Pasajının komşusu Yenişehir oteli, eskiden Mişel Paşa ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu deniz fenerleri imtiyazını elinde bulunduran Fransız vatandaşı Mösyö Baudoy'un özel mülküydü (Duhani 1984:35).

20. yüzyıla girerken bu oteller dışında da pek çok otel ve pansiyon vardı. İstanbul'da 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında Beyoğlu dışında da oteller vardı. Sirkeci, Kadıköy²⁴, Bakırköy tarafındaki oteller daha küçük çaptaydı. Özellikle Boğaziçi'nde pansiyona daha yakın oteller kurulmuştu (İstanbul 1994: 179). Yaz aylarında ise Pera sosyetesine adalara ve Boğaz'ın yukarısındaki sayfiyelere göç ederlerdi. Tarabya'da Summer Palas ve Tokatlıyan, Büyükkada'da Splendid Oteli, Hotel des Princes, Kalipso Oteli (Şekil 36b), Büyük Emperyal Oteli, Giacomo Oteli, Heybeliada'da Halki Palas sayfiye otellerinin en önemlileriydi (Kayın 2001: 18, Zat 2005: 42-51).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte eski otellerin bir bölümü hizmet vermeyi sürdürürken, özellikle büyük kentlerde, çağdaş anlayışa uygun, pek çok yeni otel açıldı. Ankara'da 1924-1928 yılları arasında Vedat Tek ve Kemalettin Beyler tarafından tasarlanan Ankara Palas döneminin en önemli otellerinden biridir (Kayın 2001: 20).

Kent içi otellerin yanı sıra, dinlenme ve sayfiye amaçlı otellerde inşa edilmekteydi. 1930-1932 yılları arasında Bursa - Çekirge'de Mongeri ve Tümer tarafından tasarlanan Çelik Palas Oteli bir kaplıca oteli olmasının yanı sıra içinde müsamere salonu, dinlenme salonu ve kütüphaneyi barındırıyordu (Kayın 2001: 20).

1934 tarihli İstanbul Şehir Rehberi'ne göre Pera Palas, Londra, Bristol, Kontinental, Novotny, Tokatlıyan, Avrupa, Benzur gibi oteller varlıklarını sürdürürken Park Otel²⁵, Lozan Palas gibi oteller açılmıştı (Anonim 1994: 180).

²⁴ 1900'lerin başında Fenerbahçe'de işletmeye açılan Belvü Oteli bu kapsamın dışındadır ve Anadolu yakasının o dönemdeki en önemli otel ve gazinosudur. Deniz kenarında iki küçük ve yol kenarında büyük bir ahşap binadan oluşan tesisler uzun yıllarca canlılığını kaybetmemiş ve sosyetenin rağbet ettiği bir otel olmuştur. Otel 1974'te yerine lüks bir otel yapılacağı söylenerek yıkılmıştır. Şu an yerinde bir çay bahçesi bulunmaktadır (Zat 2005:114-115).

²⁵ Gümüşsuyu Caddesi üzerinde, Park Otel'in bulunduğu arazide 19. yüzyıl sonunda İtalyan büyükelçisi Baron Blanc tarafından yaptırılan bir konak vardı. Bu konak Sultan Abdülhamit tarafından alınarak Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya verilerek Hariciye Nezareti Konağı olarak kullanıldı. 1911'de kısmen yanan konak, 1930'da Tevfik Paşa'nın oğulları tarafından yeniden inşa edilmiş, değişiklik ve eklerle de genişletilerek otel yapılmıştır. Otel birkaç kez el değiştirdi ve Miramare olan ilk adı Park Otel olarak çevrildi. Otel, Pera Palas ile Tokatlıyan Otellerinin yanı sıra İstanbul'un en lüks konaklama mekânlarından biri oldu. Otelde Atatürk, Kralı VIII. Edward gibi çok sayıda ünlü ve önemli kişinin konakladığı bilinmektedir. Yahya Kemal uzun yıllar oteli

1955'te açılan Hilton²⁶ ve 1958'de açılan Divan oteli ile beş yıldızlı oteller devri başladı. Aynı tarihlerde Tarabya'da Tokatlıyan otelinin yerine Büyük Tarabya oteli yapıldı. 1970'li yıllarda Taksim'de İntercontinental ve Sheraton otelleri bunları izledi (Anonim 1994: 180). 19. yüzyıl otellerinin büyük bölümü yeni yapılan bu lüks otellerin sundukları imkânlarla rekabet edemeyerek kapanmak zorunda kaldı.

Tanzimat sonrasında otel olarak inşa edilen, bazısı günümüzde de ayakta olan, bazısı tamamen yıkılmış, bazısı da artık otel işlevini yitirerek başka amaçlar için kullanılan binalardan bazılarının tarihçesi ve mimari özellikleri şöyledir:

3.2.1.1. Londra Oteli

Londra oteli Meşrutiyet Caddesi ile Kallavi Sokağın köşesindedir (Şekil 38a). 1891'de yan sokağa adı verilen Glavany'lerin ahşap konağının yerine, L. Adamopoulos ve N. Aperghis adlı iki ortak tarafından otel olmak üzere zamanın bütün konforu ile kâgir olarak inşa ettirildi (Gülersoy 1994a: 226-227). Yapının cephesinde mimar olarak Guglielmo Semprini'nin²⁷ adı yazar (Sönmez 2006: 253).

Otel adını 18. Yüzyılda gelişen bir modadan alır. Batılı ilk turistleri olan İngilizler İsviçre ve Riviera'yı görmek için gezilere başlamışlardır. Onların gittikleri bu yerlerde de onlar için açılan görkemli otellere İngiliz isimleri verilmesi adet olmuştur²⁸.

ikametgâh olarak kullanmıştır. Park Otel yeni açılan otellerden sonra giderek gözden düştü ve 1979'da kapatıldı (Batur 1994:222).

²⁶ Projesi Skidmore, Owings, Merrill grubu ve Sedat Hakkı Eldem tarafından gerçekleştirilen, T.C. Emekli Sandığı'nın inşa ettirdiği otelde 278 oda, 600 kişilik yemek salonu, 250 kişilik yemek ve dans pavyonu, bar, yüzme havuzu, tenis kortu, kuaför, seyahat acentesi, dükkânlar bulunmaktaydı (Kayın 2001: 22).

²⁷ 1841 doğumlu İtalyan mimar, 1870 yılı dolaylarında İstanbul'a gelmiştir. Mimarlıktan çok müteahhitlik hizmeti vermiş ve özellikle 1870 Beyoğlu yangınının zarar verdiği binaları onarmış, tamamen yananların yerine yenilerini yapmıştır. Saint Antoine Kilisesi'nin müteahhidi Semprini'dir. Kız Kulesi, İstiklal Caddesi üzerindeki Santa Maria Draperis Kilisesi ile Rus Elçilik binasının onarımlarını yapmıştır. I. Dünya Savaşı başlayınca ülkesine dönmek zorunda kalmış ve 1917'de Forlì'de ölmüştür (Sönmez 2006:251-255).

²⁸ Beyoğlu'nun ilk oteline Hotel d' Angleterre adının verilmesi, Tepebaşı'nda otel olarak inşa edilen ilk otellere Londra ve Bristol isimlerinin verilmesi bu etkinin bir sonucudur (Baslo 1998:161).

Grand Hotel de Londres otel olarak inşa edildiği bilinen ilk binadır (Baslo 1998: 162). Otelin yapımında hiçbir masraftan kaçınılmamıştı. 150 kişilik çok güzel dekore edilmiş bir restoranı, hidrolik asansörü²⁹, bütün odalarda sıcak ve soğuk su, elektrik ve telefon vardı (Üsdiken 1992c: 32).

Önceleri otelin adının altında güzel görünümüne gönderme olarak yazılan “Belle Vue” kelimesi bir dönem Londra adını kaldırmış ve yerine “Hotel Belle Vue” kullanılmıştır. Bu süreç içinde hem mülkiyet hem işletme birkaç kez daha el değiştirmiştir (Gülersoy 1994a: 226-227).

Londra oteli kendisinden daha konforlu Pera Palas ve Tokatlıyan otelleri gibi işletmelerden fazla etkilenmedi çünkü fiyatları onlara göre her zaman daha ucuzdu. Karşısında bulunan Tepebaşı bahçesi ve Haliç manzarası otelin değerini artırıyordu (Gülersoy 1994a:227).

Otel beş katlıdır. Yapıya birkaç basamakla ulaşılan ve iki yanında iyonik sütunların yer aldığı bir kapı ile girilir (Şekil 38b). Giriş katı bosajlı taşlarla kaplıdır. Giriş katında kapının iki yanında ikişer adet kemerli pencere bulunur. Pencereilerin üzerinde aslan bezemeli kilit taşı vardır (Şekil 39a). Pencereilerin arasında pilastrlar yer almaktadır (Aykut 1994a: 227).

Yapı düşey olarak üçe bölünmüştür. İlk üç katın orta bölümünde balkonlar vardır. Her kattaki balkonları değişik tipte sütunlar taşır. Bunlar içinde en ilgi çekici olan iki karyatidin taşıdığı ikinci kattır. Aynı şekilde her katta değişik biçimde pencere düzenlemesi görülmektedir ve her iki pencerenin arasında değişik anlayışla düzenlemiş pilastrlar bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü katlar boyunca uzanan korint başlıklı pilastrlar yapının ortasında ve kenarlarında yer alırlar (Şekil 39b).

Giriş katında sağda resepsiyon (Şekil 41a) solda caddeye bakan tarafta ise okuma salonu ve kafe-bar vardır. Günümüzde buradan bir merdivenle restorana inilmektedir. Giriş katında sadece okuma salonunun caddeye bakan kısmının

²⁹ Üsdiken'e göre ilk asansör iddia edildiğinin aksine Pera Palas'ta değil Londra otelinde kullanılmıştır. Bunun nedeni de Londra otelinin Pera Palas'tan 4 yıl önce açılması ve açıldığında asansöre sahip olmasıydı (Üsdiken 1992 V:32).

manzaraya bakması otelin ilk açıldığı zamanda buranın esas restoran olduğunu düşündürmektedir (Şekil 40 a,b) (Baslo 1998:168).

Girişin karşısındaki merdivenle, dört katta da aynı planı tekrarlayan üst katlara çıkılır (Şekil 41a). Her katta banyolu, dörtgen biçimli on iki oda bulunur (Şekil 41b). En üst katta ise altı oda ve asansör dairesinin yer aldığı bir yarım kat ile teras vardır (Aykut 1994a: 227).

Otelin orta bölümünde merdiven ve aydınlık boşluğu vardır. Bu aydınlıktan sadece merdiven ve etrafındaki koridor faydalanmaktadır En büyük üç oda cadde tarafındadır (Şekil 42a,b). Köşede bulunan oda bu üçünün en küçüğüdür. Yan sokağa bakan odalar standart boyutlardadır. Bitişik nizamda bulunan tarafta ise servis bölümleri, asansör ve karanlığa bakan üçer adet oda bulunur (Baslo 1998:168).

3.2.1.2. Bristol Oteli

Otel, Meşrutiyet Caddesi üzerinde 65 numaradadır. Bristol oteli 1893 yılında açılmıştır (Çelik 1996:108). Otelin mimarı Mimar Achille Manoussos'tur.

1918 yılında otelin işletmesini Yani Ciras ve Yorgo Haçaro aldılar. Daha sonra otel Ömer Lütfü Bengü tarafından işletildi³⁰ (Üsdiken 1992c: 32).

1980'lere kadar otel işlevini sürdüren yapı sonra özel bir bankaya satılmış, 1987'de bankanın genel müdürlük binası olarak kullanılmaya başlamıştır. Bina 2002 yılında, bir müze oluşturmak amacıyla Kıracı Ailesi tarafından satın alınmıştır. 2004 yılı başında, ön cephe dışında yıkılarak, yeniden inşa edilen yapının özgün ön yüzü, bakımı yapılarak yenilenmiştir. Bina şu anda Pera müzesi olarak hizmet vermektedir (Şekil 43a).

³⁰ Duhani ise otelin eskiden bir Ermeni rahip olan Mıgırdiç Terziyan'a ait olduğunu daha sonrada Mösyö Khalaass tarafından işletildiğini söylemektedir (Duhani 1984:35) .

Otelin ana malzemesi taştır. Giriş katı dâhil beş katlı yapıya banka tarafından; beton kazıklar üzerinde iki kat daha ilave edilmiştir. Yapıda giriş bölümüne birkaç basamakla ulaşılır (Aykut 1994a: 324). Yapıya iki yanında dor düzeninde yapılmış yivli sütunların yer aldığı bir kapıdan girilir.

Giriş katı ve birinci katta bosajlı taş kullanımı vardır. İkinci ve üçüncü kat boyunca devam eden korint başlıklı, yivli çift sütunlar otelin orta bölümünü vurgularlar. İkinci ve üçüncü katların köşelerinde ise korint başlıklı yivli pilastrlar bulunur. İkinci katın orta bölümünde sütunların arasında yer alan pencerenin iki yanındaki sütunçelerin başlığa yakın bölümde, iki insan figürü kullanılmıştır. İkinci kattaki diğer balkonların iki yanında ionik sütunların taşıdığı üçgen alınlıklar vardır (Şekil 43b).

Beşinci katın küçük pencereleri dışında, tüm pencereler dikdörtgen çerçevelidir. (Aykut 1994:324).

Otelin merdivenlerinin tamamı mermerdi. Mermer korkulukları çok güzel bir şekilde tasarlanmıştı (Üsdiken 1992c: 33). Bristol otelinin giriş holünün sağında ve solunda kahve ve okuma salonları konumlanmıştır. Restoran ise dipteki büyük salonda yer almaktadır (Baslo 1998:169). The Levant Herald'ın 25 Eylül 1893 sayısında Bristol otelinin Paris ve Viyana'nın büyük otellerindeki gibi müstakil masa düzenine göre yüz kişinin yemek yiyebileceği bir restoranı olduğundan söz eder (Çelik 1996:108).

Yatak odaları standart boyutlarda değildir. Cadde tarafında üç büyük oda vardır. Arkada ise bahçeye bakan dört oda ile aydınlığa bakan iki oda bulunmaktadır.

Anıtlar Kurulu arşivinde bulunan rölövede banyonun varlığı ile ilgili detaylara rastlanmamıştır. Otelin aydınlığa bakan küçük odaların ortak kullanımında olan banyo ve tuvaletler olduğu tahmin edilmektedir (Baslo 1998:169).

3.2.1.3. Tokatlıyan Oteli

Otel İstiklal caddesinde Solakzade Sokağı ile Çiçek Pasajı arasındadır. Otelin arsası "Üç Horan" adlı bir Ermeni kilise vakfının malıydı. Otel yapılmadan önce

buraya 1884 yılında kiliseye gelir getirmesi için bir tiyatro binası yapılır fakat bu bina 1892 yılında yanar. Bu olay üzerine Mıgırdiç Tokatlıyan Efendi kiliseye bu arsa üzerine bir lokanta yapmayı teklif eder. 1895 yılında lokanta tamamlanır. Yeni açılan bu kafe-pastanenin adı Splendid'dir ³¹. Bu dönemde lokantanın üst katlarında otel odaları varsa da bunlar çok konforlu yerler değildirler ³² (Gülersoy 1999: 55-57) .

1909 yılında ise günümüze kadar gelen Tokatlıyan Oteli açılır³³ (Şekil 44a,b). Otelin yeni baştan değil de Splendid cafenin üzerine üç kat çıkılarak yapıldığı düşünülmektedir (Gülersoy 1999: 55-57). Otelin mimarı Alexandre Vallauray'dir (Akpolat 1994:365).

Otel zaman içinde bütün otellerden daha ön plana geçmiştir. Bunun öncelikli sebebi yerinin, diğer otellere nazaran daha merkezde olması idi. Otelin üzerinde bulunduğu Grand Rue de Pera (İstiklal Caddesi) ise o dönemin en önemli alışveriş merkeziydi. Caddeden geçenlerin rahatlıkla izlenebildiği lokali nedeniyle Tokatlıyan Oteli Pera Palas'a tercih ediliyordu (Üsdiken 1992b: 26).

Tokatlıyan Oteli yıllar içinde birkaç kez el değiştirdi. 1940'lı yıllarda adı Konak Oteli olarak değişti.1958 yılında da otel Tokatlıyan işhanına çevrildi.

Orijinalinde giriş katı dâhil dört katlı bina neoklasik üsluptadır (Şekil 45a,b). Yapıldığı yıllarda tepesinde kubbesi olan yapının, günümüzde üstüne iki kat daha çıkılmıştır. Birinci ve ikinci katlar boyunca devam eden korint başlıklı pilastrlar giriş cephesinin en dikkat çekici mimari elemanlarıdır. İkinci katın bitimindeki bir silmeyle üçüncü kata çıkılır.

Otelin ana girişi İstiklal Caddesi üzerindeki markizli kapıdan yapılmaktaydı. Kapıdan girişte bir hol, holün sağında da resepsiyon bulunuyordu.

³¹ Osmanlı Arşivi'nde bulunan 25.12.1895 tarihli bir belgede Ermeni Kilisesi'nin kiracısı Tokatlıyan Efendi'nin, Splendid adlı lokantasındaki müşterilerinin kullanması için bastırıldığı biletlerin yasaklandığı yazmaktadır (Dosya No: 44, Gömlek No: 1313 /B-22, Fon Kodu:İ..HUS).

³² Çelik Gülersoy bu otel odalarının basitliğini, o dönem otelin adının hiçbir Avrupa otel kitabında geçmemesine bağlar (Gülersoy 1999: 50)

³³ 14.06.1908 tarihli Osmanlı Arşiv belgesine göre Tokatlıyan Oteli için Avrupa'dan gelen alet ve edevatın gümrükten geçirildiği yazmaktadır (Dosya No: 31, Gömlek No: 1326/Ca-12, Fon Kodu:İ..RSM.).

Resepsiyonun yanında lobi vardı. Lobinin ana caddeye ve yan sokağa bakan pencereleri vardı. Onun yanında ise Solakzade Sokağına bakan bir barı vardır. Otelin orta holünden alta bodrum katına inen ve üst katlara çıkan merdivenler vardı. Asansörde buradaydı. İçerde ise, servis mutfağı yer alıyordu (Gülersoy 1999: 56-57)

Merdivenlerin yanında ince bir koridor ile Balo ve Davetler Salonuna ve onun yanındaki Restaurant'a ulaşıldı. Bu iki mekân, caddeye nazır geniş kafe kısmının, iç salonları halindedir. Cafe ile diğer salonları, yüzleri aynalı büyük kolonlar ve paravanlı kapılar ayırır. Verilen davetlerin (yemek, nişan, düğün vs.) çapına göre, yan yana bu iki iç mekânın, geceleri biri ya da ikisi, kapıları açılarak, önlerinde uzunlamasına yer alan ve ana caddeye bakan kafe kısmı ile birleştirilirlerdi (Gülersoy 1999: 56-57).

Giriş holünün solunda bulunan camlı kapı, kafenin asıl giriş yeridir. Kafenin içinden ilerlenince, yan binadaki pastaneye girilebilir. Bu pastaneye, ana caddeden de girilen vitrinli bir kapı vardır. Bu mekân Tokatlıyan ile Çiçek Pasajı arasında konumlanmış ayrı ve dar bir yapıdır (Gülersoy 1999: 56-57).

Bodrum katında kalorifer kazanları, yakıt depoları, asıl mutfak, bulaşikhane, çamaşırhane, personel odaları ve Tokatlıyan'a özel otelin kendi pastalarının, dondurmalarının ve çikolatasının yapıldığı imalathaneleri bulunmaktadır (Gülersoy 1999: 56-57).

Üç tarafı açık olan binanın cephesi ve iki aydınlığı etrafında standart odalar sıralanmaktadır. Servisler sağır kısımlara alınmıştır. Düşey sirkülasyon ise aydınlıkta alınan kısımda çözülmüştür (Baslo 1998: 172). 30 odanın kendi banyosu yoktu. Tuvalet ve banyolar koridorun sonundaydılar (Gülersoy 1999: 56-57).

3.2.1.4. Prinkipo Palas

Otel Büyükkada' da İsa Tepesi üzerindedir. Prinkipo Palace, Büyük Oteller Şirketi (Compagnie Internationale des Grand Hotels)³⁴ tarafından 1898-1899 yıllarında yaptırılmıştır (Şekil 46 a,b). Otelin mimarı Yataklı Vagonların diğer otelleri olan Pera Palas ve Summer Palas'ın da mimarı olan Alexandre Vallauray'dir.

“Monte Carlo” tipi lüks bir yazlık kumarhane oteli tarzında 50.000 altın maliyetle yaptırılan otelin açılışına Padişah II. Abdülhamit izin vermeyince, yeterli karı sağlayamayacağını düşünen şirket, oteli işletmekten vazgeçmiş ve böylece merkeze uzaklığı ve aşırı büyüklüğü nedeniyle iki yıl alıcı bulamayan yapı kullanılamamıştır (Millas 1988: 401-412, Gülersoy, 2001: 6).

1902 yılında ise otel Düyun-u Umumiye'nin kurucusu banker Yorgo Zarifi'nin dul eşi Bayan Eleni adına oğlu Leonida Zarifi 3.700 altın lira ödeyerek mülkü satın almış ve Patrikhaneye³⁵ yetimhane olması kaydıyla bağışlamıştır³⁶ (Gülersoy, 2001: 6, Demiroğlu 2006: 23).

Yapı, 26 dönümlük bir bahçe içerisinde, 206 odalı lüks bir otel olarak inşa edilmişti. Otel, 102,5 m. uzunluğunda, 35 m. genişliğindeydi. Çift yemek salonu, okuma, konser ve dans salonları ve geniş mutfak ile döneminin görkemli otellerinin bir benzeriydi (Millas 1988: 401-412, Gülersoy, 2001: 6).

³⁴ Çelik Gülersoy Prinkipo Palas'ın Yataklı Vagonların yan kuruluşu “Büyük Oteller Şirketi” tarafından yapıldığına inanmadığını ve bu konuda Akillas Millas'la aynı fikirde olmadığını söyler. Bunun sebebi olarak ta 3 sebep öne sürer: (1) Aynı şirket tarafından yapılan ve 4 yıl önce açılan Pera Palas çok daha lüks bir yapıdır, Prinkipo Palas'ın ise hiç oda banyosu yoktur ve kat banyoları yetersizdir. (2) Tavanları ve duvarlarında hiç süsleme yoktur ve tiyatrosu hariç basit bir yapıdır. (3) 1902'deki satış işleminde tapu belgelerinde adı geçen şahıs Londra'da oturan bir İtalyan Kontu'dur. Merkezi Paris ve Brüksel olan Yataklı Vagonlar Şirketi ile bu şahsın bir ilgisi görülememektedir.

³⁵ Osmanlı Arşivi'nde bulunan 24 Temmuz 1902 tarihli belgede Prinkipo Palas'ın öksüz çocuklara okul yapılmak üzere Rum Patrikhanesi tarafından satın alınmasına izin verildiği ve birikmiş vergi borçlarının affedildiği yazmaktadır (Dosya No:548, Gömlek No:27, Fon Kodu: DH. MKT.).

³⁶ 1913-1915 yılları arasında bina yetimhane olarak kullanılmıştır. 1915-1918 yılları arasında Kuleli Askeri Lisesi ve Müttefik Kuvvetler Bina'ya yerleşmiştir.1919-1920 yılları arasında İşgal Güçleri Rus göçmenleri binaya yerleştirmiştir. 1920-1964 yılları arasında bina tekrar yetimhane işlevine geri dönmüştür. 1964'te bina can güvenliği olmadığı için boşaltılmıştır.1991-1996'da bina otel olarak kullanılmak üzere kiralanmıştır. 1997'den itibaren de Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Fener Rum Patrikhanesi arasında binanın mülkiyetine dair davalar sürmektedir (Demiroğlu 2006: 21).

Tamamen ahşaptan yapılmış bina zeminle beraber dört katlıdır. Özellikle birbirinin üzerine, farklı seviyelerdeki geniş saçaklar yapıya karakteristiğini verir (Şekil 47 a,b) (Akpolat 1991:135).

Yapı uzunlamasına kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiştir. Doğu ve batı cephelerinin eksenlerinde bulunana ve geniş mermer merdivenlerle ulaşılan iki girişi bulunmaktadır. Zemin katta giriş holü, büyük salon, geniş bir mutfak ve diğer servis mekânları yer almaktadır. Üst katlarda kuzey - güney doğrultusundaki koridor üzerine odalar yerleşilmiştir (Akpolat 1991:136).

Batı cephede yer alan ana kitleden çıkıntılı ve iki yanındaki kanatlarda daha yüksek olan giriş bölümü, yukarıya doğru genişleyen kademe ve cumbalarıyla oldukça hareketlidir. Diğer cepheler ise aynı anlayışla daha sade olarak düzenlenmiştir. Yapıda çok fazla bezeme ögesi görülmez. Büyük Salonun tavanında ve destekleri kirişlere bağlayan payandalarda alçı ve ahşap malzemeyle yapılmış bezemeler vardır. Salonun kuzeydoğu köşesinde ahşap konsolların taşıdığı panolar vardır (Şekil 49 a,b) (Akpolat 1991:136).

Otel binasının kuzeydoğusunda orta sofalı planlı iki katlı bir müstemilat binası bulunmaktadır. Binada farklı seviyelerde bulunan saçaklar hareketli bir görünüm sağlar (Akpolat 1991:136). 13 odalı bina yaklaşık 400 m² büyüklüğündedir. Bina otel idaresi için yapılmış ancak sonraları hastane ve okul olarak kullanılmıştır (Şekil 48 a,b) (Deleon 2003: 69).

3.2.1.5. Summer Palas

Otel, Pera Palas'tan bir yıl önce 1894 yılında Yataklı Vagonlar Şirketi tarafından Alexandre Vallaury'e Tarabya'da inşa ettirilmiştir³⁷ (Şekil 50 a). Bulunduğu yer ve bahçesi halen "Sümer Korusu" adıyla anılmaktadır (Akpolat 1991:155, Aykut 1994c: 71).

³⁷ Osmanlı Arşivi'nde 21.06.1894 tarihli bir belgede Yataklı Vagonlar Şirketi tarafından inşa edilmiş otelin aslında kumarhane işletilen bir kulüp olduğu ve açılmasına izin verilmemesi gerektiği yazmaktadır (Dosya No:25, Gömlek No:1311/Z-075, İ..HUS).

Alman elçiliği binasından koya doğru, kıyı çizgisine paralel olarak yer alan ahşap yapı beş katlıdır. Çevredeki daha küçük yapılardan farklı olarak, koruluğun içine kadar uzanmış olmasına rağmen, çevreye uyumlu bir yapı olmuştur. Her ne kadar önünde bulunan dev boyutlu köknar ağaçları manzarasının bir bölümünü kapatıyor idiyse de, yüksek ve geniş taraçası boğazı görüyordu ve balolar burada yapılıyordu (Şekil 50 b). Ağır ve heybetli görünümüne, cephe ayrıntıları ve bahçe giriş kapılarına dek yapı, klasik üslubun sade bir temsilcisidir (Şekil 51a, b) (Birsal 1982: 87, Aykut 1994c: 71).

II. Abdülhamid döneminde Summer Palas'ın büyük şölen salonları, İstanbul'un ilk plajlarından olan plajı ve tenis kortlarıyla farklı bir yaşama sahne olmuştur³⁸. Yazları otelde her cumartesi bir balo yapılmakta ve çevrede bulunan elçilik görevlilerinin hepsi bu balolara katılmaktadır. Bina 1918-1920 yılları arasında yangın geçirmiş, daha sonra 1950'de yıkılmıştır (Birsal 1982: 87, Aykut 1994c: 71).

3.2.1.6. Splendid Oteli

Splendid oteli, Büyükkada'da Nizam caddesi üzerindedir (Şekil 52a). Daha önce aynı arazide, 19.yüzyıl'ın ikinci yarısının otelci ailesi Logotheti'lerin Gaicamo Otel'i bulunmaktaydı. Otel yanarak ortadan kalkmıştır. Bugün Splendid Oteli'nin giriş bölümünde yer alan grek kadın heykeli, Gaicamo Otel'inden kalmadır (Şekil 54 b). Geniş bir alanı kaplayan 74 odalı ahşap yapı, Müşir Sakızlı Kazım Paşa tarafından, Kaludi Laskaris Kalfa'ya 1911'de otel olarak yaptırılmıştır (Aykut 1994d: 40).

Otelin yapımı bitince burayı Tokatlıyan Otelinde çalışan Onnik, Tavit ve Dikran kiraladılar ve buraya eskiden çalıştıkları lokantalarının adı olan Splendid adını koydular ve otelin içi en lüks Avrupa malı eşyalarla onlar tarafından döşendi (Üsdiken 1992b: 26).

³⁸ 1899 yılında Osmanlı arşivinde bulunan birkaç belgede Devletçe ruhsat verilmediği halde otelde elektrik kullanıldığı ve bu durumu engellemek için gerekli işlemlerin yapıldığı yazmaktadır (Dosya No:2205, Gömlek No:75, Fon Kodu: DH.MKT).

Otelin çatısında iki adet kubbe vardır. Otel “Art Nouveau” etkisinde kalarak yapılmıştır. Otelin içinde sütunlar ile çevrili doğal ışık alan bir iç avlu bulunmaktadır (Şekil 52b). Odaların bir bölümü bu avlunun etrafında yer almaktadır.

Dört katlı ahşap yapıda, bir de bodrum katı vardır. Bodrumda, mutfak, sıcak ve soğuk su kalorifer kazanları, soğutma depoları, kiler, kuaför salonu, sağında da yemek salonu yer almaktadır. Otele giriş merdiveninin her iki yanında yaz bahçesi ve resim galerisi; merdivenlerden çıkınca, ana giriş kapısının her iki yanında yemek terası yer almaktadır (Şekil 53a,b; 54a).

İşletmeye açıldığında otelin birinci katına gaz motoru ile çalışan bir jeneratör yerleştirilmişti ve Büyükkada’da henüz elektrik yokken asansör dâhil, otelin aydınlatılması ve kuyulardan su çekilmesi gibi işlemler bu jeneratör aracılığıyla yapılmıştır (Aykut 1994d: 40).

3.2.1.7. Tokatlıyan’ın Yazlık Oteli

Tarabya Koyu’nun kuzey uç bölgesinde, bugünkü Tarabya Oteli’nin yükseldiği yerdedir (Şekil 55 a,b). Otel Beyoğlu’ndaki Tokatlıyan otelinin sahibi Mıgırdıç Tokatlıyan tarafından 1904 yılında³⁹ yaptırılmıştır⁴⁰ (Dosya No:878, Gömlek No:41, DH. MKT). Otelin mimarı Alexandre Vallauray’dır (Akpolat 1991:155).

Tokatlıyan Oteli beş katlıdır. Ahşap olarak inşa edilen binanın saçaklı çatısı otelin en dikkat çekici mimari elemanıdır. Otel 19 Nisan 1954 günü çıkan yangınla tamamen yanmıştır (www.tarabyatarihi.com).

³⁹ Osmanlı arşivinde bulunan 03.06.1904 tarihli bir belgede Tarabya Tokatlıyan oteline ait elektrik edevatının gümrükten muayene edilerek geçirilmesi gerektiği yazmaktadır (Dosya No: 19, Gömlek No: 1322/RA-06, Fon Kodu: İ..RSM.).

⁴⁰ Osmanlı arşivinde bulunan 10.08.1904 tarihli bir belgede Osmanlı tebaasından Mıgırdıç Tokatlıyan’ın Tarabya’da inşa ettirdiği otele buz fabrikası yaptırdığının şikayet edildiği yazmaktadır (Dosya No: 878, Gömlek No: 41, Fon Kodu: DH.MKT).

4. YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ VE OTELLERİ

4.1. YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ TARİHÇESİ

Amerika Birleşik Devletleri'nde yatakları ve vagonları ile lüks oteller işleten George Pullman'dan esinlenen Belçikalı Georges Nagelmackers⁴¹, 1876 yılında aynı uygulamayı Avrupa'da gerçekleştirmek üzere “ La Compagnie Internationale des Wagon-Lits” (Uluslararası Yataklı Vagonlar Şirketi)ni kurmuştur. Çeşitli milli demiryolu şirketlerinin sağladığı vagonların işletmesini yaparak hızla büyüyen şirket, 1883'te kendi treni “Express d'Orient”i işletmeye başlamış ve bu tren, Paris'ten kalkıp Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde molalar vererek, Varna üzerinden buharlı bir gemi ile ve 14 saatlik yolculukla İstanbul'a ulaşmıştır. “Express d'Orient”in adı, 1891 yılında resmen “Orient Express”⁴² (Şekil 57a) olarak değiştirildi (Demiroğlu 2006: 44-45).

Paris-İstanbul arasında direkt sefer ancak 1889 yılında gerçekleşti. Orient Ekspresi'nde (Şark Ekspresi) seferleri tek bir güzergâh üzerinden değil birkaç güzergâh üzerinden yapılmıştır. Bu güzergâhlardan biri Londra, Ostend, Köln, Frankfurt, Viyana, Bükreş, Belgrad, Sofya ve İstanbul; diğeri Londra, Calais, Paris, Milano, Venedik, Belgrad ve İstanbul'du. Ayrıca Berlin, Breslau, Bratislava, Budapeşte, Sofya üzerinden ya da Berlin, Prag, Viyana, Budapeşte, Belgrad, Sofya üzerinden İstanbul'a varan diğeri bir kol daha vardı (Şekil 56a) (Hür 1994b: 135-137).

Paris'ten haftada üç kez, akşam saat yediyi bir geçte hareket eden Şark ekspresinde önceleri kadın ve erkek yolcular ayrı vagonlarda oturuyorlardı. Yolculuk için pasaport gerekmiyordu ve yolcular yanlarında Nagelmackers'ın “ tılsım” diye adlandırdığı bir belge taşıyorlardı. Şark Ekspresi'nin yolcu, eşya ve

⁴¹ 16.03.1889 tarihli Osmanlı arşivi belgesine göre Nagelmackers'a Osmanlı İmparatorluğu tarafından nişan verilmiştir (Dosya No:1126, Gömlek No:88038, Fon Kodu: İ..DH..).

⁴² Orient Ekspres pek çok romana ve filme konu olmuştur. Graham Greene'nin aynı adlı romanından uyarlanan “The Orient Express” filmi çok başarılı olmuş ve iki çevrimi daha yapılmıştır. Alfred Hitchcock'un “The Lady Vanishes” (1938) filminde tren beyazperdedeki en önemli rolünü oynadı. James Bond dizisinin ikinci filmi “From Russia with love” ve Agahta Christie'den uyarlanan “Murder on the Orient Express” diğeri önemli filmlerdir (Akçura 2002:147-148).

lokanta vagonları kraliyet mavisi denen bir renkte olup yaldızlı armalarla süslenmişti. Vagon içleri de dönemin en ünlü mimarlarının, sanatçıların eseri olan değerli eşyalarla döşenmişti⁴³ (Hür 1994b: 136).

1914 -1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı yüzünden Şark Ekspresi 4 yıl boyunca çalışmadı. Savaşı bitiren barış antlaşması ekspresin 2419 numaralı vagonunda imzalandı (Hür 1994b: 136).

1919'da ise, şirket, Güney Avrupa rotasını izleyerek Paris-İstanbul seferlerini yapan "Simplon Orient Express" trenini devreye soktu (Şekil 57b) (Demiroğlu 2006: 44-45).

II. Dünya Savaşı (1939 -1945) sırasında da Şark ekspresinin seferleri sekteye uğramıştır. 1946 yılında eski halini alan Şark ekspresi artık Paris'ten, Milano, Venedik ve Roma'ya uğrayarak İstanbul'a varıyordu. Yunanistan'daki iç savaş, Avrupa'da sosyalist ülkelerin oluşması ve soğuk savaş nedeniyle, 1951'de Türkiye'nin batı sınırlarına yoğun denetim getirilmesiyle Şark Ekspresi seferini Sofya'da bitirmeye başladı.

Wagon-Lits şirketi, 58 yıl boyunca kesintili de olsa İstanbul'a yönelik seferlerini sürdürmüştür. Şirket 1971'de yaşadığı finansal kriz nedeniyle trenlerini satmaya veya kiralamaya başlamış, 27 Mayıs 1977 tarihinde ise İstanbul'a yönelik son seferini gerçekleştirmiştir. Günümüzde, sadece Avusturya Devlet Demiryolları'nın sahip olduğu tarifeli bir Paris-Viyana treninin işletmesini yapan Wagon-Lits şirketi, "Orient Express" markasının isim hakkını elinde tutmaktadır⁴⁴ (Demiroğlu 2006: 44-45).

⁴³ Vagonların içi hint meşesi ve akaju üzerine yapılmış markütörilerden oluşuyordu. Akşam yatak halini alan kanepeler deri ile kaplanmıştı. Perdeler özel damaskoydu, kordonlar ise ipekten örülmüştü. Yatak örtüleri ise özel İngiliz yünündendi. Tuvaletler, o dönemin Avrupa ve Amerika'daki büyük oteller örnek alınarak tasarlanmıştı. Tuvaletler kişiye özel olarak planlanmıştı; lavabolar çiçekli porselenden, tuvalet masalarının üzeri İtalyan mermerindendi. Lavaboların hepsi akaju bir mobilya içindeydi. Yemek vagonunda kadın ve erkekler için ayrı iki ufak salon vardı. Salonlar XV. Louis stilindeydi. Salonlar kristal ve bakırdan yapılmış gaz lambaları ile aydınlatılmıştı. Çatal, bıçak ve kaşıklar masif gümüşlendi, porselen tabaklar ise markalıydı (Üsdiken 1991a:165).

⁴⁴ 1976 yılında Venedik'teki Cipriani Oteli'ni satın alarak turizm piyasasına giren Sea Containers şirketinin başkanı James Sherwood, 1977 yılında Monte Carlo'da katıldığı bir açık artırmada, Wagon Lits'in iki trenini satın almış ve 4,5 senelik bir restorasyon ve planlama çalışmasından

4.2. DÜNYADAKİ YATAKLI VAGONLAR İŞLETMESİ OTELLERİ

Wagon Lits şirketi, yataklı ve yemekli vagonlarının teçhizat ve gereçlerinin saklanması, depolanması amacıyla Avrupa'nın hemen her yerinde mağaza ve depolar tutmak zorunda kalmıştı. Bu mekânsal yayılma, şirketin klasik otelcilik faaliyetlerine başlamasına neden oldu.1894 yılında şirket içinde önemli bir bölüm olan Büyük Oteller Şirketi (Compagnie Internationale des Grand Hotels) kuruldu. Bu dönemle birlikte Yataklı Vagonlar Şirketi dünyanın dört bir tarafında⁴⁵ "Palas"lar yaptırmaya ve işletmeye başladı(Akçura 2002:110).

Şirket Paris'te Claridge's Hotel (Şekil 58a), Lyon'da Palace Hotel (Şekil 58b), Madrid'te Otel Ritz, Kahire'de Ghezireh Palace, Belçika Ostend'de Hôtel de la Plage, Monte Carlo'da Riviera Palace (Şekil 59a), Nis'te Cimiez Riviera Palace, Lizbon'da Avenida Palace (Şekil 59b), Abbazia'da Malaga Palace, Pekin'de Grand Hotel des Wagon Lits (Şekil 60a), Bordeaux'da Hôtel Terminus (Şekil 60b) ve Marsilya'da Hôtel Terminus otellerini yaptırmıştır⁴⁶(Akçura 2002:110, Üsdiken 1991a :38).

Wagon Lits Şirketi 1894 yılında İstanbul'da ilk acentesini açtı ⁴⁷(Akçura 2002:112). İlk yıllarda Şark ekspresiyle İstanbul'a gelen turistler Grand Hotel de Luxembourg'ta ve Hotel Angleterre'de kalmışlardır. Fakat bu oteller çok parlak

sonra, bu trenleri "Venice Simplon Orient Express" (kısaca VSOE) adı altında işletmeye başlamıştır. Daha sonra bu oluşum, Sea Containers Ltd'nin bir departmanı olmaktan çıkmış ve "Orient Express Hotels Ltd" adı altında, Londra merkezli ve bermuda sicilli bir şirket olmuştur. 19. yüzyılda İstanbul'a sefer yapan Orient Express trenlerinin sahibi ve Pera Palace, Bosphorus Summer Palace ve Prinkipo Palace'ı iştiraki Büyük Avrupa otelleri ile inşa eden kurum, Wagon Lits; 1997'den beri İstanbul'a aralıklarla sefer yapan Venice Simplon Orient Express trenlerinin sahibi ise Orient Express Hotels Ltd'dir (Demiroğlu 2006: 45).

⁴⁵ Said Naum Duhani, Pera Palas'ın kardeşleri'nin Paris'teki "Elysee Palace", Lizbon'daki "Avenida Palace", Pekin'deki "Terminus" olduğunu ve otellerin bu büyük turistik otorite tarafından yönetilip, denetlendiğini, bu kumpanya otel işletmeciliği bölümünü kapatınca, Elysee Palace'ı bir bankaya, Pera Palas'ı da daha sonra müessesesini bırakıp ülkemizi terk edecek olan Mösyö Bodassaky'e devrettiğini anlatır (Duhani1984:24).

⁴⁶ Wagon Lits Şirketi lüks otelcilikteki bu ilk adımlarında demiryolunda olduğu kadar başarılı olamadı. Ama bu yıllarda edindiği deneyimler yıllar sonra tekrar otelcilik sektörüne girdiğinde çok işine yaradı (Akçura 2002:110).

⁴⁷ 31.10. 1892 tarihli Osmanlı arşivi belgesine göre Nagelmackers Bandırma'dan Konya'ya kadar demiryolu yapımı işinin kendisine verilmesini talep etmektedir (Dosya No:266, Gömlek No:59, Fon Kodu: YA..A...HUS).

yerler değillerdi. Daha sonra Vagon Lits şirketi yolcularına daha kaliteli bir konaklama imkânı sunmak için, “Bosphorus Summer Palas’ı ve Prinkipo Palas’ı inşa ettirmiş, Pera Palas’ı ise maliklerinden satın alarak hizmete sokmuştur (Zat, 2005: 65-66).

5. PERA PALAS OTELİ BETİMLEMESİ

5.1. TARİHÇE

Tanzimat'ın ilanından sonra İstanbul'da pek çok otel yapılmıştı. Bu oteller genellikle konakların yeniden düzenlenmesi şeklinde oluşturulduğundan çok konforlu yerler değildi.

Bu dönemde Beyoğlu civarında modern anlamda bir otele ihtiyaç duyulduğunu gözlemleyen İstanbullu Ermeni banker Ohannes Kiyorkof, manifaturacı Artin Manokyan ve Arslanoğlu Manok Efendiler 1879 yılında otelin arsasını satın almışlardır (Gülersoy 1994:239).

Otelin arsası, tüm çevre ile beraber, Beyazid-i Sani Vakfı'na aittir. Geniş arazinin bu kısmı 1879'da, bu üç Ermeni vatandaşa "icare-i muaccele" ve "icare-i müeccele" ile satılmıştır. Aynı defterde 1308 (1892) tarihini taşıyan bir "Sened-i Hakaani varakası" bulunmaktadır. Bu belgeden 1/3 hissedar Artin Manukyan'ın dört çocuğundan biri olan Ohannes Esayan'ın mülkiyetin tek sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu belge 1892 tarihinde buranın hala bir arsa olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Ka-Ba Mimarlık 2007: 11-12).

1893'te otel inşasının başlamış olduğu, tapunun ilk kez düştüğü "na-tamam bir adet hane" kaydından anlaşılmaktadır (Gülersoy 1994:239).

Yapıyla ilgili ilk haberler Le Moniteur Ottoman'ın 13 Haziran 1892 günkü sayısında yayınlanmıştır. Buna göre, Ermeni cemaatinden ve bölgenin varlıklı kişilerinden olan Mıgırdiç Esayan'a⁴⁸ ait Tepebaşı Belediye Bahçesi'nin yanındaki arsa üzerine büyük bir otel yapılması düşünüldüğü ve bu amaçla Avrupa'dan sermayedar arandığı yazılmaktadır. 18 Kasım 1892 günlü Le Moniteur Ottoman'da ise Esayan Kardeşlerin belediyeye her yıl beş yüz lira ödeyerek, yaptırmakta oldukları otelin Tepebaşı bahçesine bakabilmesi ve bir

⁴⁸ Esayan, Taksim Meşelik Sokaktaki Esayan Kız Lisesini yaptıran kişidir.

kapıyla bu bahçeye açılabilmesini sağlamaya çalıştıkları ve bu teklifin incelendiği bildirilmektedir ⁴⁹ (Akın 2002: 272-273).

4 Aralık 1893 tarihli Le Moniteur Ottoman'da, ünlü mimar Alexandre Vallaury ve Henri Duray⁵⁰ tarafından Kabristan Sokak (Meşrutiyet Caddesi) üzerinde Uluslararası büyük bir otel inşa edildiği, otelin içinin ve çatısının tamamlandığı ayrıca otelin yüz elli yatak sayılı olduğu, zemin ve birinci katında resepsiyon salonları, restoranlar, bilardo salonları vb. yer aldığı, terasının olağanüstü bir manzaraya açıldığı yazmaktadır. Çalışmaların çok düzenli bir biçimde sürdürüldüğü, yapı malzemelerinin modern sistemlerle üst katlara kadar çıkarıldığı ve herhangi bir kaza olmadan işlerin tamamlanma aşamasına geldiği belirtilmekte, gelecek Eylül ayında otelin tamamen bitmiş ve yolculara hizmet verir hale gelmiş olacağı yazmaktadır⁵¹. Ayrıca Wagon-Lits Şirketi'nin oteli yirmi beş yıllık bir süre için kiraladığı duyurulmaktadır (Akın 2002: 273).

1894 yılı otelin yapımı ile geçmiş ve yilsonunda tesis her şeyiyle bitmişti (Şekil 61a,b; 62 a,b). Açılış töreni 1895'in Ocak ve Şubat aylarında yapıldı⁵². Frenk gazetesi Le Moniteur Ottoman otelin açılışını ayrıntılarıyla bildirmiştir. Mıgırdiç Esayan yarı mülkiyet hissesini açılıştan bir yıl sonra Yataklı Vagonlar Şirketine devretmiştir (Gülersoy 1994: 239).

⁴⁹ Osmanlı Arşivinde bulunan bir belgeye göre 24.10.1892 tarihinde Tepebaşı Bahçesi'nin yanındaki arsaya inşa edilmekte olan otelin bahçeye bakan taraflarına pencere ve bahçeye giriş-çıkışı kolaylaştırmak üzere bir kapı açılması için ruhsat verilmesinin görüşüldüğü bildirilmektedir (Dosya No:2014, Gömlek No:59, Fon Kodu: DH.MKT).

⁵⁰ Behzat Üsdiken otelin esas mimarının Henri Duray olduğunu savunmakta ve buna kanıt olarak Paris'te o dönemde yayımlanan bir gazete haberini göstermektedir. Jak Deleon ise bunun mümkün olmadığını ve Kubbeli Salonda bulunan kubbelerin Vallaury'nin bir başka yapısı olan Düyun-u Umumiye binasında bulunan kubbelerin bir benzeri olduğunu öne sürmektedir (Şekil 77b). Yapılan araştırmalar sonucunda Projenin Vallaury'e ait olduğu, Henri Duray'ın ise yataklı vagonlar şirketi adına kontrol ve inşaat işleriyle uğraştığını kabul edilmektedir (Ka-Ba Mimarlık 2007:13).

⁵¹ Osmanlı Arşivi'nde bulunan 03.12.1893 tarihli bir belgede "Tepebaşı'nda yeni inşa olunan bir otele isim bulunması için Mösyö Vallaury'nin yerli ve yabancı mühendisleri davet ederek toplantı yapıp, otele isim koydukları" yazmaktadır (Dosya No:12, Gömlek No:65, Fon kodu:Y..PRK.ZB..).

⁵² Jak Deleon otelin yapımına 1881 yılında başladığını ve otelin 1892 Ekim'inde açıldığını söyler (2002: 83). Çelik Gülersoy'a göre ise hem Le Monitor Ottoman'da otelin açılışıyla ilgili haberler hem de tapu kayıtları otelin 1895 yılında açıldığını göstermektedir (1994b:239)

25 Ocak 1895 tarihli Le Moniteur Ottoman'da, ilk kez otelin adı "Pera Palas" olarak geçmekte ve M. Vermesch adlı Paris ve Bologne-Sur Mer'de de aynı tür iki otelin sahibi bir kişi tarafından yönetileceği bildirilmektedir (Akın 2002: 273).

1896'da otelin kapılarını Pera sosyetesine açtığı yıllarda tahta II. Abdülhamit⁵³ oturmaktaydı. O yıllarda otel sadece erkeklere hizmet etmektedir çünkü kadınlar yanlarında kocaları bile olsa otele girememektedirler. Otelin dönemine göre en önemli ayrıcalığı ise elektrik kullanımınıdır. Cereyan ve hat çekme yoluyla suikastların olacağından korkan padişah elektrik kullanımını sadece birkaç ayrıcalıklı yere vermiştir. Pera Palas'ta bunlardan biridir (Ka-Ba Mimarlık 2007: 13-14).

Açılışından I. Dünya Savaşı'na kadarki 19 yıl otelin en görkemli yıllarıdır. İstanbul gerek turistlerin, gerekse devrin sosyetesinin ihtiyaçlarına hitap edecek kaliteli bir otele nihayet kavuşmuştur. Otelde resim sergileri açılmış, vodvil gösterileri, paten yarışları yapılmış, yardım amaçlı geceler düzenlenmiştir. Devrin bütün konforuna ve bir şark sarayının gizemli atmosferine sahip olan otel Osmanlı ileri gelenleri ile Levantenlerin ve turistlerin her zaman ilgisini çekmiştir (Gülersoy 1994: 239). Kaloriferli, restoranlı, oda servisli, kışın sıcak, yazın serin ve ferah, arka yüzü Haliç panoramasına ve gün batımına sahip bu saray-otel paralı yabancılar için ideal bir konaklama yeri olmuştur (Ka-Ba Mimarlık 2007: 15).

Birinci Dünya Savaşı, Pera Palas gibi lüks bir otel için tüketim mallarında fazla bir sıkıntı yaşatmasa da hukuk ve politika alanlarında sıkıntılar doğurdu. Osmanlı imparatorluğu ile Fransa arasında savaş ilan edilmesi sonucu, Yataklı Vagonlar Niş ve Sofya'da durduruldu. Bu durumdan olumsuz etkilenen Yataklı Vagonlar Otel Kumpanyası, yazlık bölümü olan Tarabya'da ki Summer Palas'ı

⁵³ Abdülhamit' in 15 Şubat 1895 tarihli "Hususi İradesi" şöyledir: Geçen sene Tarabya'da ve bu sene Beyoğlu'nda açılmış iki otelden birincisi Summer Palas ve ikincisi Pera Palas olarak isimlendirilmiş bulunmaktadır. Palas kelimesi saray manasına geldiğinden ve bu tür mekânların böyle bir isimle vasıflandırılması ileride bir takım sakıncaların meydana gelmesine sebep olacağından, isimlerin değiştirilmesi için lazım gelenlerin yapılması Padişahımız Efendimiz hazretlerinin emir ve iradesi gereğindedir (Engin 2001:126, Zat 2005: 77). Padişahın hususi iradesine rağmen iki otelinde ismi değişmemiştir (Zat 2005: 77).

elden çıkardı; Pera Palas'a ise alıcı bulunamadı. 1915'te mülkiyet değil, işletme, Mersinli Bodossaki Anastassiadis'e verildi (Gülersoy 1994:239).

Bodossaki ise işletmeyi daha sonra oğlu Hacı Toma Anastassiadis'e vermiştir. İstiklal savaşı oteli doğrudan etkilememiştir fakat İşgalcilerle sıkı bir ilişki içinde olan Bodossaki'nin ansızın onlarla beraber firar etmesi ve geride büyük borçlar bırakması sonucu, otel mülkiyeti 485.000 lira bedelle 16 Nisan 1923'te hazine adına tescil edilir (Gülersoy 1994:240).

Bu tarihlerde Atatürk, kendisine Suriye'deki savaşlar sırasında yardımı dokunan Misbah Muhayyeş'e bir teşekkür mektubu yazarak bir isteği olup olmadığını sorar. Muhayyeş'de Türk vatandaşlığına girmek istediğini söyler. Türk vatandaşlığına kabul edilen Muhayyeş, Pera Palas'ın da işletmeciliğini alır (Deleon 1993: 20). 3 yıl sonra hazinenin mülkiyeti, özel bir kanun (22 Mayıs 1926) gereği, Emlak ve Eytam Bankası'na devredilmiştir. Ondan 1 yıl sonra Misbah Muhayyeş (7/8 hisse) ve Ferid Kemal Beyler, (1/8 pay), oteli Bankadan satın alırlar ⁵⁴(Gülersoy 1994:240).

Otel 1928 yılında 568.000 liraya satın alan Muhayyeş, ölümünden beş yıl önce 1949 yılında vasiyetnamesini yazar. Kendisinin çocuğu yoktur, kendi adına bir vakıf kurar ve otelin gelirinin üç hayır cemiyeti olan Darüşşafaka, Darülaceze ve Verem Savaş Derneği arasında paylaştırılmasını vasiyet eder. 1954-1974 yılları arasında Pera Palas'ı Darülaceze, Verem Savaş Derneği ve Misbah Muhayyeş'in yeğenleri Cemil ve Ferit Muhayyeş çalıştırmıştır. 1974'te otel kiraya verilmek istenmiş fakat kiracı bulunamamıştır. Bunun üzerine Cemil ve Ferit Muhayyeş İstanbul Otelcilik ve Turizm Ticaret Anonim Şirketini kurmuş ve Pera Palas'ı hayır cemiyetlerinden 10 yıllığına kiralamışlardır. 1977 sonlarında Hasan Süzer şirketin önce % 60 hissesini, 1982'de ise tamamını almıştır (Deleon 1993: 20).

⁵⁴ Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan 24.10.1928 tarihli bir belgede Emlak Bankası'nca müzayedeye çıkarılan Pera Palas Otelinin eşyası ile birlikte satıldığı yazmaktadır (Sayı: 7247, Dosya:135-135, Fon Kodu: 30..18.1.1, Yer No:30.63..1.)

1980 darbesi döneminde Turizm Bakanlığı'nın başlattığı, oteli kamulaştırma işlemi, 1983 iktidarı sırasında Turizm Bakanınca durdurulmuş, 1992 Koalisyonunda aynı partiye düşen iki bakanlığın anlaşması sonucunda, kamulaştırma davasına tek başına devam eden Kültür Bakanlığı davayı kazandığında, Şubat 1994'te mülkiyet sembolik bir şekilde, bu bakanlık adına tapuda tescil edilmiştir (Gülersoy 1994:240).

Pera Palas'ın 29 Haziran 2002 tarihli tapu senedi, İstanbul Otelcilik ve Turizm A.Ş.'ye 49 yıllığına yapının üst hakkının verildiğini belgelemekte, üst hakkını tesis eden malik konumdaki kuruluşunda, yukarıda sözü edilen kamulaştırma davasının sonucuna ve eldeki diğer resmi belgelere bakılarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı adına hazine olduğu anlaşılmaktadır. Son dönemde, otel işletmesini Beşiktaş Deniz ve Turizm Yatırımları Sanayi ve Ticaret A.Ş. devralmıştır. (Ka-Ba Mimarlık 2007: 37). Günümüzde otelin restorasyon işleri devam etmektedir ve 2010 yılı içinde bitmesi hedeflenmektedir.

Otelde pek çok ünlü devlet adamı ve sanatçı kalmıştır. Atatürk'ün kaldığı 101 numaralı oda bugün müzedir. Otelde İsmet İnönü (oda numarası 201), Celal Bayar (oda numarası 301), Adnan Menderes, Fahri Korutürk, Refik Koraltan, Arnavutluk Kralı Zogo, Şah Rıza Pehlevi, İngiliz Kralı 8. Edward, Bulgar Kralı Ferdinand, Yugoslavya Devlet Başkanı Tito gibi siyasi konuklar, Pierre Loti, Lord Kinross, Alfred Hitchcock, Ernest Hemingway, Greta Garbo, Sarah Bernhart, Agahta Christie, Theodorakis, Julio Inglesias gibi yazar ve sanatçılar, Mata-Hari, Cicero gibi yaşamları romanlara, filmlere konu olmuş casuslar gibi pek çok kesimden kişi kalmıştır (Deleon 1993: 38-41).

5.1.1. Pera Palas Otelinin Geçirdiği Yapısal Değişimler⁵⁵

Pera Palas otelinin kuzey cephesinde 1.ve 2. Bodrum katlarının önüne eklenen teras ve çatı katı haricinde dışarıdan kütleli ek yapılmamıştır. İç mekânda bodrum katlarda teknik alt yapıdaki gereksinimlerden dolayı ve odalarda banyo ihtiyacını karşılamak için bazı değişiklikler yapılmıştır.

⁵⁵ Bu bölüm Ka-Ba Mimarlık Bürosunun Dönemleme (Restitüsyon) Çalışması raporundan alınmıştır.

A- Dış ekler ve müdahaleler:

1- Teras: Kuzey cephede bodrum katların hizasında konumlandırılmış teras, otopark ve su deposu işlevli betonarme ek 1972 yılında yapılmıştır (Şekil 82b, 155b). Söz konusu ekin yapımı sırasında zemin katın kuzey cephesinde yer alan balkon kaldırılmıştır (Şekil 61b). Bodrum katlardaki pencerelerin bir kısmına, kapatılarak ya da mimari elemanları değiştirilerek müdahale edilmiştir.

2- Çatı: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu'nun 23.01.1987 tarih ve 3145 sayılı kararı ile çatı katı odaları yapılması uygun bulunmuştur. Özgün çatıya müdahale edilerek çatı yükseltilmiş ve formu değiştirilmiştir. Bu müdahale sırasında özgün bacalar yok edilmiştir (Şekil 63a, 86a).

3- Markiz: Giriş kapısı üzerinde orijinalinde olmayan markiz sonradan eklenmiştir (Şekil 62a, 169a).

B-İç Mekânlara Yapılan Ekler ve Müdahaleler:

1- Zemin Kat: Giriş holünün karşısında yer alan ve 1. bodruma inen merdivenler yapıya ait şematik planda gösterilmektedir. Bugün mevcut olmayan merdivenlerin 1941'de otelin giriş holünde gerçekleşen patlamada hasar gördüğü ve daha sonra bodrum katlardaki kullanım değişikliğinden dolayı kapatıldığı düşünülmektedir⁵⁶.

Bugün giriş holünde solda yer alan geçiş mekanı eski planda resepsiyon ve müdür odası olarak gösterilmektedir. Yine aynı planda, resepsiyon bu mekandan hole taşmaktadır. Özgün durumda bu mekanın hole ve servis koridoruna açıldığı, resepsiyon olarak kullanıldığı, mimari gereklilik ve cephede yer alan ikincil kapılar değerlendirildiğinde ise hole taşmadığı düşünülmektedir (Şekil 7).

⁵⁶ 11 Mart 1941'de İngiltere'nin Sofya Büyükelçisi Randall'a Pera Palas'ta suikast düzenlenir. Lobiye bırakılan valizlerden birisi patlar. Olayda 6 kişi ölür, 19 kişi yaralanır. Otelde büyük hasar meydana getiren olayda, lobi paramparça olmuş, beşinci kata kadar tüm kapılar yerinden fırlamış, Tepebaşı'nda ki bütün binaların camları kırılmıştır; otelin mermer duvarlarında oluşan çatlaklar bugünde izlenebilmektedir (Deleon 2002:133-134).

Bugün giriş holünde sağda yer alan bagaj odası eski planda Yataklı Vagon şirketinin bürosu olarak gösterilmektedir. Bu kısımda yer alan mevcuttaki asansör ve merdivenler özgün değildir (Şekil 7).

Bugün zemin katta resepsiyon ve pastane olarak kullanılan mekanlar, özgün durumda giriş cephesinden ve servis koridorundan ulaşılan birbirinden bağımsız üç ayrı mekan olup, sırası ile; güney köşede seyahat acentesi, mağaza ve kuaför olarak kullanılıyordu. Seyahat acentesi ve mağaza arasındaki duvar yıkılarak bu iki mekândan pastane bölümü oluşturulmuştur (Şekil 7).

Kuzeydoğu köşede yer alan ve bugün sadece otelin içinden ulaşılan Orient Ekspres Bar özgün durumda caddeye de açılmaktaydı (Şekil 61a, 64a).

Giriş holünden beş basamakla ayrılmış ikinci bölümünün solunda bulunan hediyelik eşya satış ofisi, özgün durumda bagaj asansörü için servis koridoru olarak kullanılmaktaydı.

Kubbeli Salona açılan, 1. kat pencere doğramalarının bazı bölümleri değişmiştir. Kubbeli salonun kuzey cephesindeki kolon başlıklarının yüksekliğinden, kolonlar arasındaki süslemeli lento ve altında ahşap doğrama bulunduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlüğü'nün Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 27.05.1983 tarih ve 1683 sayılı kararı ile yapılması uygun bulunan demir konstrüksiyon servis merdiveninin özgün durumunda ahşap olduğu yazılı belgelerden anlaşılmaktadır.

Ana merdivenin arkasında yer alan ve bugün bulaşikhane olarak kullanılan mekân özgün durumda kat ofisi ve çalışanlar için kafeterya olarak hizmet vermektedir. Eski şematik planlardan, bu mekânda tabak asansörünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, 2. bodrum katta da asansöre ait izler gözlenmektedir (Şekil 7, 15).

Aynalı Salon ile ana merdivenler arasında kalan servis ofisinde bugün olduğu gibi yemekhaneden monşarjla yiyecekler çıkartılıp servis hazırlığı yapılmaktaydı. Bu mekândan 1. bodrum kata inen merdivenler özgün değildir.

Zemin katın kuzey kanadında yer alan üç salonun önündeki terasın yerinde eski şematik planda ve fotoğraflarda izlenen dar ve uzun bir balkon bulunmaktaydı.

2- Asma Kat: Bugün zemin katın güneydoğu köşesindeki dört mekân, kat ofisi, servis ofisi ve giriş holünün sağındaki mekânın üzerinde yer alan asma katların özgün durumda olmadığı yapıdan gelen izler ve fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

3- Birinci, İkinci, Üçüncü Katlar: Söz konusu katlarda güneybatı ve kuzeydoğu köşede yer alan süitlerin dışında kalan odalarda banyo ve tuvalet bulunmamaktaydı. Otel müşterileri için kuzey kanadın orta bölümünde, bugün kısmen mevcut olmayan, ortak banyo ve tuvaletler düzenlenmişti. Yine bu bölümde iki adet kat görevlisi odası bulunmaktaydı (Şekil 8).

Mevcutta odalarda bulunan banyolar özgün değildir. Fotoğraf ve yazılı belgelerden yola çıkılarak 1930 ile 1940 arası bir tarihte eklendikleri düşünülmektedir. Bu eklerin yapımı oda kapılarının yerlerinde değişikliklere neden olmuştur (Şekil 74b).

Özgün durumda kalabalık aileler düşünülerek odalar arasında geçişin sağlanması için kapılar yapılmıştır. Bugün bu kapıların bir kısmı kapatılmış ya da kullanılmamaktadır (Şekil 74a).

Bu katlarda servis merdivenin hemen yanında mutfak olarak tasarlanmış kat ofisi ve kat görevlisi için bir tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Bugün bu mekânlar farklı işlevlerle hizmet etmektedir.

4- Dördüncü ve Beşinci Katlar: Bu katlarda yer olan odalar daha küçük olduğu için banyolar bitişik odaların ikiye bölünmesiyle elde edilmiştir. Banyoya dönüştürülen odaların giriş kapılarının bir kısmı kapatılmış, bir kısmı ise yeni mekân düzenlemesine göre farklı bir konuma taşınmıştır.

Diğer katlardakine benzer şekilde güneybatı köşedeki odanın kendine ait tuvalet ve banyosu bulunmaktadır. Diğer odalar için yine kuzey kanatta ortak banyo ve tuvaletler düzenlenmiştir.

Odalar arasındaki kapıların bir kısmı yapılan ekler ve yeni mekân düzenlemesi nedeniyle kapatılmıştır (Şekil 75a).

Ana merdiven 4. kata kadar çıkmaktadır. Bu katta, ana merdivenin bitişiğinde, özgünde ahşap olan merdivenle 5. kata ulaşılmaktadır

5. katın mekân düzeni 4. katla aynı olup bu katta servis merdiveni bitiminde ve ortak banyolarda su depoları bulunmaktadır.

5- Çatı: Özgün durumda çatı katında oda bulunmamaktadır. 1987 yılında çatı yükseltilip pencereler açılarak odalar düzenlenmiştir. Yapıya ait eski fotoğraflar ve yapıdan gelen izlerden tespit edilmiş olan bacalar çatı yenilenirken kapatılmıştır.

6-Birinci Bodrum Kat: Yapının bodrum katlarına ait çizili bir belge ve fotoğraf bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu katların dönemleme çalışmasında yapıdan gelen izler, mimari gereklilik ve bazı yazılı belgeler kullanılmıştır.

Birkaç belgede yapıda, çay odaları, oyun, bilardo, dans ya da balo salonları gibi çok amaçlı salonların bulunduğu belirtilmektedir (Şekil 67a). Bu mekânların tamamının eski plandan da izlenebileceği gibi zemin katta yer alması mümkün değildir. Zemin kat giriş holünde var olduğu anlaşılan merdivenlerin, özellikle dışarıdan gelen müşterileri 1. Bodrum katta yer aldığı düşünülen salonlara indirmek amaçlı tasarlandığı düşünülmektedir. Yani giriş holündeki merdivenlerin varlığı 1. Bodrum katta bu tür mekânların bulunduğu savını desteklemektedir.

1. Bodrum katın güneybatı köşesinde yer alan mekânların idari ofisler olarak kullanıldığı ve personelin bu mekânlara açılan kapıdan giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Güney cephede yer alan ikinci kapının da servis girişi olduğu ve dükkânların depolarına da hizmet ettiği düşünülmektedir.

1. Bodrum katın güneydoğu köşesinde yer alan mekânların, tavanlarındaki izlerden üst katla ilişkilendirildiği ve zemin kattaki dükkânlara ait depolar olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

7- İkinci Bodrum Kat: Bu kat yapının tesisat ve hizmet mekânlarını barındırmaktadır. Bunlardan mutfak ve çamaşırhane, yeri ve boyutları ile bilinmektedir. Bu katta yer alması gereken jeneratör, kazan dairesi ve kömürlükler baca yerleri, mimari gereklilik ve yapıdan gelen izlerle düzenlenmiştir.

5.2. PERA PALAS OTELİNİN MİMARİ ALEXANDRE VALLAURY

Alexandre Vallaurý⁵⁷ 2 Nisan 1850'de Levanten bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da doğmuştur (Akpolat 1991:9). Vallaurý'nin İtalyan ya da Fransız kökenli olduğu yönünde çeşitli görüşler vardır. Bir dönem Fransız kökenli olarak kabul edilirken Sedad Hakkı Eldem Vallaurý'nin İtalyan kökenli olduğunu öne sürer. Cengiz Can bir çalışmasında Vallaurý'nin İtalyan kökenli olduğunu söylemektedir. 1911'de İstanbul'daki İtalyan elçisinin Ayasofya restorasyonu ile ilgili olarak İtalyan Dışişleri'ne gönderdiği resmi bir belgeye göre Nice'te doğmuş olan "Alessandro Vallauri"nin nüfus kayıtları İtalyan bürokrasisinin ağır çalışması nedeniyle kaybedilmiştir. Can, bu nüfus kaydı karışıklığının, 1860 Torino Antlaşması'nda Nice'in Fransızlara geçmesiyle ilgili olabileceği ihtimali üzerinde durur. Vallaurý, ayrıca İstanbul'daki İtalyan Derneđi "Società Operaia"ya ve İtalyan masonlarının locasına üyedir (Can, 2003).

Vallaurý'nin babası Francesko Vallaurý⁵⁸ İstanbul'un önemli pastanecilerindendir. Lebon pastanesinin kurucusu Edouard Lebon'da önce Francesko Vallaurý'nin bugünkü Çiçek pasajının yanında bulunan dükkânında

⁵⁷ Mimar aile adı olan "Vallaurý" yerine çoğunlukla bu adın Fransızca versiyonu olan "Vallauri"yi kullanmıştır. Aynı şekilde İtalyanca olan "Alessandro" yerine de "Alexandre" adını kullanmıştır. Ancak 1908'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki resmi görevinden ayrıldıktan sonra yaptığı projelerde adını, aslına uygun olarak "Alessandro Vallaurý" şeklinde yazdığı görülmektedir (Sönmez 2006:261).

⁵⁸ Dükkânının üstüne hizmetlerine karşılık Osmanlı Devleti tarafından "Şekerlemeci Şehiyarı"(Padişahın Şekerlemecisi) yazdırılmıştır (Dosya No:159 Gömlek No:8463 Fon Kodu:İ..HR..).

çalışmış sonra kendi pastanesini açmıştır (Deleon 2002: 40)⁵⁹. Lebon daha sonra Alexandre Vallaurý'nin kızkardeşiyle evlenmiştir.

Vallaurý'nin çocukluk ve gençlik yıllarına ait bir bilgi bulunmamaktadır ancak orta öğrenimini Saint Joseph Koleji'nde yapmış olabileceği tahmin edilmektedir (Akpolat 1991:9).

Alexandre Vallaurý, 1869 yılında Paris'e gitmiş ve dönemin en iyi mimarlık eğitimi veren Ecoles des Beaux-Arts⁶⁰'da 9-10 yıl süreli eğitim almıştır. Dosyasında bulunan karnesinden, hocasının 1855'te Roma Büyük Ödülünü kazanan Bay Coquart (1831-1903) olduğu anlaşılmaktadır (Akpolat 1991:9).

1879 yılında eğitimini tamamlayarak İstanbul'a dönen Vallaurý, mimarlığın yanında plastik sanatların diğer alanlarındaki etkinliklerde de yer almış "Elifba Kulübü"nü 1880-1881 yıllarındaki çeşitli sergilerinde desen ve mimari projelerinden eserler vermiştir (Sönmez 2006: 260). Osman Hamdi Bey'in de katıldığı bu resim sergilerinde Vallaurý'nin onunla ilişkileri yoğunlaşmıştır.

Osman Hamdi Bey'in önderliğinde kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi 1883 yılında açılırken Vallaurý de kurucu kadroda yer almış ve mimari bölümün kurucu hocası olmuştur⁶¹. Ayrıca Sanayi-i Nefise Mektebi binasının da mimarı olan Vallaurý kesintisiz 25 yıl burada hocalık yapmıştır. 10 Ağustos 1908 tarihinde görevinden istifa ederek ayrılmıştır⁶².

⁵⁹ Lebon Pastanesi Alexandre Vallaurý tarafından tasarlanmıştır. Günümüzde Lebon pastanesinin yerinde Markiz Pastanesi hizmet vermektedir (Deleon 2002: 40).

⁶⁰ Ecole Royale des Beaux-Arts 1819 yılında kurulmuştur. École, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın ilk yarısındaki etkisini dünyanın farklı köşelerinde hissettiren bir okul olmuştur. Bu yıllar boyunca École des Beaux Arts mezunları sadece Fransa'da değil, sömürge devletlerinden Brezilya'ya ve Rusya'ya, Macaristan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar pek çok yerde binalarıyla varlık göstermiş ve ortaya çıkan mimari "Beaux-Arts Mimarisi" olarak tanımlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve ardından İkinci Dünya Savaşı ile gelen 5 yıllık Nazi kuşatmasının getirdiği güçlüklerle rağmen öğrenci sayısı artmıştır. Ancak Ecole önceki zamanlardaki gücünü yitirmiştir. 1968 Mayıs'ında Paris Üniversitesi'nde başlayan öğrenci gösterilerinin ardından 6 Aralık 1968'de de Gaulle ve dönemin kültür bakanı André Malraux tarafından yayınlanan bir kararname ile Ecole des Beaux Arts'ın öğretme yetkisi elinden alınmıştır. Üç yüzyıllık akademik gelenek sona ermiştir (Kılıç 2006: 16).

⁶¹ 3 Mart 1883'te açılan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Vallaurý 1000 kuruş maaşla, yağlıboya, resim ve gravür hocalarına verilenin yarısı kadar bir maaşa razı olarak Fenni Mimari hocası olarak göreve başlamıştır (Cezar 1995: 188).

⁶² Mustafa Cezar, Vallaurý'nin 24 Temmuz 1908'de işbaşına gelen II. Meşrutiyet hükümeti tarafından istifaya zorlanmış olabileceği görüşündedir (Akpolat 1991: 19).

Dönemin Ticaret salnamelerinde 1882-1921 yılları arasında mesleki açıdan faal olduğu ve serbest mimarlık bürosunun Beyoğlu Sıraselviler Caddesi No:225'te bulunduğu yazmaktadır ⁶³. Kendi inşa ettiği evi ise Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi No: 225'te bulunuyordu (Sönmez 2006:260).

Vallaury 1896 yılında Legion d'honneur ödülü almıştır. 1899'da Fransız Enstitüsüne muhabir üye seçilmiştir (Akpolat 1991: 16). Vallaury 1894'te Üçüncü rütbeden Nişan-ı Osmanî ve 1898'de ikinci rütbeden Nişan-ı Osmanî ile 1902 yılında birinci rütbeden Nişan-ı Osmanî ile ödüllendirilmiştir.

Fakat zamanla Vallaury, İttihat ve Terakki'nin ülkenin yönetimini ele almasıyla, devletteki görevlerinden istifa etmiş ve bir takım maddi sıkıntılar çekmeye başlamıştır⁶⁴. Ömrünün son yılları hakkında fazla bilgi olmayan Vallaury⁶⁵, 1921 tarihinde İstanbul'da ölmüştür ve Feriköy Latin Mezarlığına gömülmüştür (Akpolat 1991: 15).

Vallaury'nin 1889 Uluslararası Türk Pavyonu dışında bilinen bütün yapıları İstanbul'dadır. Mimar yapılarını 1882-1909 yılları arasında gerçekleştirmiştir. 1890'lara gelinceye kadar Vallaury, Sanayi-i Nefise Mektebi (Şekil 79b), İstiklal caddesindeki en geniş cepheli yapılardan olan Cercle d'Orient (1884) (Şekil

⁶³ 1894 İstanbul depreminde zarar gören Beyoğlu Kışlası, Topçu Kışlası, Taşkışla, Mecidiye Kışlası, Babiali ve Adliye Dairesi, Çarşı-i Kebir gibi binaların tamiratını gerçekleştiren komisyonlarda görev almıştır (Dosya No:5 Gömlek No:11 Fon Kodu:Y..PRK.ŞH..). Vallaury uzun yıllar Rüsumat Emaneti (Gümrük İdaresi)'nin mimarı olarak çalışmıştır. 20.09.1889 tarihinde Rüsumat Emaneti mimarlığına getirilmiştir (Dosya No:1153 Gömlek No:90240 Fon Kodu: İ..DH..) .Osmanlı Arşivine göre Gümrük İdaresinde çalıştığına dair son kayıt ise 1906 yılına aittir (Dosya No:8 Gömlek No:56 Fon Kodu:Y..PRK.TNF). Ayrıca Vallaury İnşaat-ı Askeriyye mimarı olarak da çalışmıştır (Dosya No:139 Gömlek No:1316/M-071 Fon Kodu:İ..TAL).

⁶⁴ 15.09.1908 tarihli Osmanlı arşivinde bulunan belgeye göre Beyoğlu Doğruyol'da oturan Vallaury'nin Büyükkada'daki evinin vergi borcunu ödemediği ve düzenlenen ihbarnamenin mensup olduğu konsolosluk vasıtasıyla kendisine tebliğ edilmek üzere gönderildiğine dair bir bilgi bulunmaktadır (Dosya No:1291 Gömlek No:14 Fon Kodu: DH.MKT). 26.11.1908 tarihli belgede ise "Fransız tebaasından Aleksandros Valori Kalfa'nın Büyükkada'daki evinin vergi borcunu, Sanayi-i Nefise Mektebi, Daire-i Askeriye ve Tophane-i Amire'de ki memuriyetine ait alacağından ödeyeceğinin Fransa Sefareti'nden bildirildiği" yazmaktadır (Dosya No:2670 Gömlek No:33 Fon Kodu: DH.MKT).

⁶⁵ Vallaury hakkındaki son kayıt ise 14.02.1918 tarihine aittir. Belgede Aleksandır Vallaury, Mari Vallaury ve birkaç kişinin daha herhangi bir polis merkezinden ikamet tezkiresi almadığı yazmaktadır (Dosya No:15 Gömlek No:31 Fon Kodu: DH.EUM.ECB.).

80a), Eminönü'ndeki Hidayet Camii (1887) ve Paris Uluslararası Türk Tütün Pavyonu'nu (1889) gibi yapıları gerçekleştirir (Akpolat 1991: 21).⁶⁶

Ön ve arka cephelerini birbirinden farklı karakterlerde tasarladığı Osmanlı Bankası (1892) binası ile Vallaury iyice ünlenir. Arkeoloji Müzesi (1891-1907 üç aşamada) (Şekil 79a), Yeni Karaköy Hanı (1893), Summer Palas (1894), Pera Palas Oteli (1895), Union Française Binası (1896), Duyün-u Umumiye Binası (1897) (Şekil 77a, b), Prinkipo Palas(1899) gibi büyük boyutlu yapıların yanı sıra Meşrutiyet caddesinde bulunan Decugis evi⁶⁷ (Şekil 78b) ve kendi evi gibi küçük boyutlu yapıları da inşa eder (Akpolat 1991: 16, Can 2003).

1900-1904 yılları arasında Vallaury yaptığı yapıların çoğunu Osmanlı saray çevresi ve üst yönetim için konutlar oluşturmuştur. Afif Paşa Yalısı, Abdülmecid Efendi Köşkü (Şekil 78a), Rıdvan Paşa Köşkü, Vahdettin Köşkü bu yapılardandır. Bu dönemdeki diğer yapıları ise Osman Reis Camisi ve D'Aronco ile ortaklaşa tasarladığı Haydarpaşa Askeri Tıbbiye Mektebidir⁶⁸ (Akpolat 1991: 18). Vallaury'nin bilinen son çalışması 1909 yılında düzenlenen "Abide-i Hürriyet Mimari Projesi Yarışması" için yaptığı projedir⁶⁹ (Akpolat 1991: 18).

Vallaury'nin mimarlık eğitimini gördüğü Ecoles des Beaux-Arts Paris'te 1819-1968 yılları arasında varlığını sürdürmüş, döneminin en önemli sanat okuludur. Vallaury, burada öğrendiği ilkelere bütün meslek yaşamı boyunca bağlı kalmıştır. Bu ilkeler şunlardır:

1. Plan ve cephe düzenlemesinde simetriye bağlılık
2. Yapının belli eksenler üzerinde düzenlenmesi
3. Yapıların yalın bir anlayışla tasarlanması
4. Yapıların belli bir sistem doğrultusunda tasarlanması
5. Yapıların kesinlikle bir mimari kimliğe sahip olması

⁶⁶ Bina günümüzde İstanbul Erkek Lisesi olarak kullanılmaktadır.

⁶⁷ Bina günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

⁶⁸ Uzun yıllar Haydarpaşa Lisesi olarak hizmet veren bina günümüzde Marmara Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır (Sönmez 2006: 263).

⁶⁹ Zeki Sönmez Vallaury'nin son dönemlerinde İttihat ve Terakki yönetiminin siyasi ideolojileri doğrultusunda Türk Milli Mimari üslubuna uygun projeler ürettiğini söylemektedir. Bunlar 1916 tarihli bir okul, 1917 tarihli bir saat kulesi ve 1918 tarihli bir villa projesidir (2006: 261).

Bu ilkelere ek olarak Vallaury İstanbul Arkeoloji Müzesi ile Sanayi-i Nefise Mektebi dışındaki yapılarında yapı-çevre ilişkisini göz önünde bulundurur (Akpolat 1991: 71).

Vallaury'nin eserleri genellikle geniş arsalar üzerine inşa edilmiş, dört cephesi de özenle tasarlanmış yapılardır. Yapılarında çoğunlukla geleneksel Türk konut mimarisinin planlarını, az eğimli çatılarını, geniş saçaklarını, cumbalarını, kafesli pencerelerini kullanmıştır. Vallaury doğal ışıktan olabildiğince yararlanmaya çalışan bir mimardır. Vallaury yapılarında koridorlar bile doğal ışık alır. Cephelerde en çok önemseydiği öğelerden biri de cumbalardır (Akpolat 1991: 71).

Düyun-u Umumiye ve Prinkipo Palas Oteli yapılarında Vallaury cepheleri Beaux-Arts ve geleneksel Osmanlı mimarlığının tasarım ilkelerinden faydalanarak parçalamış, büyük kütlelerin etkisini hafifleterek özgün bir mimari kimlik elde etmiştir. Vallaury'nin bu binalardan daha önce yaptığı Pera Palas'ın Rönesans üslubundaki düz cephelerinden memnun kalmayarak daha hareketli bir anlayışa yöneldiği düşünülebilir (Akpolat 1991: 71).

Vallaury, doğu ve batı kökenli mimari bezeme öğelerini yapılarında kullanmıştır. Galata ve Pera'daki yapılarında yüksek kabartma tekniği ile yapılmış mitolojik figürleri, Barok madalyonları, dış sırası biçimli motiflerini, dış sıralarını, gömme sütun ve pilastırları, akroterleri ve alınlıkları kullanmıştır. Bezeme malzemeleri olarak genellikle alçı, kartonpiyer, dökme demir, mermer, taş, suni taş kullanmıştır. Osmanlı zenginleri ve üst düzey yöneticileri için yaptığı konutlar ve camilerde ise Türk-İslam kökenli bezeme öğelerini kullanmıştır. Çok sık kullandığı bezeme öğeleri arasında kalem işi tekniği ve fırça ile yapılmış bitkisel motifli resimler, çeşitli pencere kafesleri, dizi halinde taş ve ahşap konsollar, renkli cam kullanımı ile oluşturulmuş geometrik düzenlemeler, pencere ve balkon korkulukları ile kaligrafik çalışmalar sayılabilir. Bezeme amacıyla uygulanmış malzemeler arasında çini, renkli cam, alçı mermer ve ahşap çita en çok görülenlerdir. Vallaury'nin mimarlığında bezeme öğeleri, kendisinden önceki dönemlerde olduğu gibi fazla abartılı değildir (Akpolat 1991: 72).

Alexandre Vallaury kendisinden sonra gelen kuşağın başlattığı “I. Ulusal Mimarlık Dönemi” için arkasında iyi bir mimari temel bırakmıştır. Kemalettin Bey’in İstanbul Laleli’deki Harikzedegan Apartmanları ve Ankara’daki Ankara Palas, Vedat Bey’in İstanbul’daki Tapu-Kadastro Müdürlüğü ve Kastamonu Hükümet Konağı, Guilio Mongeri’nin Ankara’daki Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü yapılarında Vallaury etkisi kolaylıkla görülür. Bu yapılar özellikle saçak, giriş, pencere düzenlemeleri ve parapet duvarları açısından Vallaury etkilerini taşımaktadır (Akpolat 1991: 73).

5.3. GENEL BETİMLEME

Pera Palas Otel; Beyoğlu ilçesi, Tepebaşı Sempti, Meşrutiyet Caddesi No:52’de; 13 pafta, 301 ada, 1 parselde bulunmaktadır (Şekil 81a,b; 82a).

Otel doğusunda Meşrutiyet Caddesi, batısında Refik Saydam caddesi, güneyinde Asmalımescit sokak, kuzeyinde ise TRT binası sınırlar. Otel Beyoğlu’nun Haliç’e bakan yüksek bir noktasındadır. Brüt yüzölçümü yaklaşık 12.320 m² dir. Otel 146 yatak odasına (273 yatak) sahiptir.

Otelin 46 x 28 m boyutundaki dikdörtgen alanı enine ve boyuna üçe bölünmüştür. Kat döşemeleri Fransız usulü putrelli volta döşeme tekniği ile yapılmıştır. Yapının taşıyıcı sistemi, volta döşeme, yağma tuğla duvarlar ve çelik iskeletten oluşur.

Binanın bahçesi yoktur. Kuzey cephe de sonradan eklenen betonarme bir teras vardır. Terasa dışarıdan giriş yapılmaktadır. Teras 11,92 x 25,33 m boyutlarındadır. Terasın etrafı demir parmaklıklarla çevrilidir. Zemini mermerle kaplıdır (Şekil 82b).

Otel, 2 bodrum, zemin, beş normal ve çatı katı olmak üzere toplam dokuz kattan oluşmaktadır. Otel eğimli arazisi nedeniyle doğu (Şekil 83a) ve kuzey cephede 7 katlı (Şekil 84a), batıda iki bodrum katıyla toplam 9 katlı (Şekil 83b), güney cephede ise 8 katlı (Şekil 84b) olarak görülmektedir.

Otelin markizli ana girişi doğu cephede Meşrutiyet Caddesi üzerindedir (Şekil 85a). Güney ve batı cephelerdeki kapılardan (Şekil 85b) bodrum katlarına, kuzey bölümdeki kapılardan ise yemek salonuna giriş bulunmaktadır. Otel tek ve büyük bir kitle olarak biçimlenmiştir. Çatı katı zaman içinde değişim geçirmiş ve daha fazla insanın konaklaması için yıkılarak genişletilmiş ve buraya odalar eklenmiştir (Şekil 86a).

Her cephe birbirinden farklı anlayışla tasarlanmıştır. Cephelerde simetri esas tutulmuştur. Köşeler bosajlı mermer ve taşlarla belirginleştirilmiştir.

Yapının çatı katı eklenmeden önceki özgün cephesi silmeler ile 4 bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde zemin kat, ikinci bölümde 1., 2. ve 3. katlar, üçüncü bölümde 4. kat, dördüncü bölümde ise 5. kat yer almaktadır.

5.3.1. Plan ve İç Betimleme

5.3.1.1. Giriş Katı

Otelin ana girişi doğu cephedeki markizli iki kanatlı rüzgârlıklı ahşap kapıdan yapılmaktadır (Şekil 86b). Giriş holü 9,61 x 11,64 m boyutundadır ve iki bölümden oluşmaktadır (Şekil 87a,b). Birinci bölüm 5,51 x 11,64 m. boyutundadır. Birinci bölümünün güneyindeki açıklıktan (Şekil 88a) resepsiyona, kuzeyindeki kapıdan (Şekil 88b) ise bagaj odasına geçilmektedir.

Birinci bölümün batısında yer alan ve beş basamaklı bir merdivenle çıkılan ikinci bölüm ise 4,10 x 11,64 m. boyutundadır (Şekil 89a). Bu bölümün güneyindeki kapıdan (Şekil 89b) hol ve hediyelik eşya satılan mekâna, kuzeyindeki kapıdan Orient Express Bara geçişi sağlayan küçük bir hole, batısındaki kapıdan ise Kubbeli Salona (Şekil 90a) geçilmektedir.

Giriş holünün duvarlarında kullanılan sarı ve turuncu renkli mermer taklidi suni levhalar hareketli bir görünüm oluşturmaktadır. Giriş holünün tavanı dikdörtgen kartonpiyerlerle bölünmüştür ve her bir bölümün içinde üçer adet yuvarlak biçimli kartonpiyer bezeme öğesi vardır (Şekil 90b). Zeminde pembe ve beyaz renkte geometrik biçimde düzenlenmiş mermerler kullanılmıştır.

Giriş kapısının sol yanındaki kemerli pencerenin yanındaki açıklıktan resepsiyon holüne geçilir (Şekil 15). Açıklığın üstte ve yanlarında mermer profiller vardır. Resepsiyon holünün batı tarafında beş basamaklı bir merdiven çıkılarak küçük boyutlu başka bir hole geçilir (Şekil 91a).

Resepsiyon holünün güney yönünden üç basamak inilerek resepsiyon bölümüne geçilir. Resepsiyonun batı bölümündeki iki kollu merdivenlerden üst kata geçilir (Şekil 91b). Resepsiyonun tavanı ahşap kasetleme tekniğiyle karelere bölünmüştür. Zeminde giriş holünde kullanılan mermer düzenlemenin aynısı kullanılmıştır (Şekil 92a).

Resepsiyonun güney duvarının ortasındaki tek kanatlı kapıdan geçilerek otelin pastanesine girilir. Pastanenin güney cephesindeki iki pencere duvar örülerek kapatılmıştır. Mekânın güneybatısında altı basamak çıkılarak depo olarak kullanılan küçük bir odaya girilir. Zemin mermerle kaplıdır. Tavan ve duvarlarda boya üzerine yaldızlı alçı süslemeler vardır (Şekil 92b; 93a,b).

Giriş holünün sağ tarafında da yine soldakinin aynısı kemerli büyük bir pencere bulunur. Pencerenin yanında soldakinin aynı mermer düzenlemenin altında tek kanatlı camlı ahşap kapıdan girilerek bagaj odası ve servis asansörünün olduğu bir alana geçilir. Bu odanın Meşrutiyet caddesine açılan doğu duvarında bir kapısı vardır. Odanın batısında bir asansör ve üst katlara çıkan tek kollu bir merdiven vardır. Zemin mermerle kaplıdır. Tavan plastik boyadır.

Giriş kapısının karşısında bulunan beş basamaklı mermer korkuluklarla çevrili mermer basamaklı merdivenle giriş holünün ikinci bölümünün bulunduğu alana geçilir. Merdivenlerin bitiminde 2 adet porfir sütun vardır. Sütunların iki yanında birer adet porfirden yapılmış ve sütunların devamı gibi algılanan pilastrlar vardır. Bu alanın sağındaki iki kanatlı camlı ahşap kapıdan geçilerek küçük bir hole ulaşılır. Hol üzerindeki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek Orient Ekspres Bara girilir (Şekil 87b).

Giriş holünün ikinci bölümünün solundaki çift kanatlı camlı ahşap kapıdan küçük bir hole, bu holden de çift kanatlı ahşap bir kapıyla Hediyelik eşya satış yerine

ulaşılır. Küçük holün zemini mermerle kaplıdır. Tavanı ise alçı üstüne boyadır. Hediyelik eşya satış yerinin zemini karo mozaikle kaplıdır. Tavanı ise plastik boyadır (Şekil 94a).

Giriş holünün bitiminde basık kemerli dört kanatlı camlı ahşap bir kapı ve kapının iki yanında basık kemerli dört kanatlı birer pencerenin bulunduğu bir bölüme gelinir (Şekil 90a). Kapı yüksek tavanlı Kubbeli Salona açılmaktadır (Şekil 94b).

Kubbeli Salonunun dört cephesinden değişik mekânlara geçiş yapılmaktadır. Salonun kuzeyindeki açıklıktan Kütüphaneli Salona (Şekil 95a), güneyindeki kapıdan otelin ünlü asansörünün bulunduğu merdiven holüne (Şekil 95b), batı yönündeki açıklıklardan Pera Salonuna, doğusundaki kapıdan ise giriş holüne geçiş yapılmaktadır.

Kubbeli Salon otelin en özenle yapılmış salonudur ve otelin ihtişamını en çarpıcı şekilde yansıtır. (Şekil 96a,b) Salon 11,76 x 7,96 m boyutundadır. Kubbeli Salonun yanında 3,73x7,96 m boyutunda ve Kütüphaneli Salona geçişi sağlayan bir ara bölüm vardır (Şekil 95a).

Kubbeli Salonunun dört cephesi de aynı anlayışla iki renkli mermerden almaşık teknikte düzenlenmiştir. İki kat yüksekliğindeki Kubbeli Salonunun üst bölümünde, tüm salonu dört taraftan kuşatan sivri kemerli ve kafesli ikiz pencereler yer alır (Şekil 97a). Doğu ve batı yönlerde üçer adet ikiz pencere, kuzey güney yönlerde ise iki tek pencerenin ortasında bir ikiz pencerenin yer aldığı bir düzenleme vardır. Pencerelerin önünde birinci kat koridorlarından ulaşılan ahşap korkuluklu küçük balkonlar bulunmaktadır. Balkonların iki yanında korint başlıklı ahşap sütunlar vardır. Pencerelerin sivri kemerli üst bölümünde ahşap kafesler kullanılmıştır. Pencereler ahşap karelerle bölünmüştür ve camlarının köşelerinde geometrik desenli sarı ve kırmızı renkli camlar kullanılmıştır. İkiz ve tek pencerelerin kenarları belirgin şekilde mimari elemanlarla sınırlanmıştır (Şekil 97b).

Kubbeli Salonun tavanı ise ahşap dikdörtgen kirişlerle üçe bölünmüştür. Kirişlerin her birinin içinde ikişer adet türkuaz renkli camlarla kaplı dekoratif amaçlı kubbeler vardır. Altı kubbenin hepsi de birbirinin aynısıdır. Her bir dekoratif kubbe tepesindeki daireden itibaren ahşap kaburgayla sekize bölünmüştür. Her bölümde bir büyük yuvarlağın altında 18 adet küçükten büyüğe artan yuvarlaklar vardır (Şekil 98 a,b). Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Kubbeli Salonun yanındaki geçiş bölümünün batısındaki iki kanatlı ahşap kapıdan Pera Salonuna, kuzeyinde kolonlarla oluşturulan açıklıktan Kütüphaneli Salona ve doğusundaki iki kanatlı kapıdan küçük bir hole geçiş yapılmaktadır (Şekil 95a). Tavanda kartonpiyer ve yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkedir.

Kütüphaneli Salona Kubbeli Salondan geçiş iki adet kolonla oluşturulmuş üç adet açıklıktan yapılmaktadır. Kütüphaneli Salon 11 x 8 m boyutunda yamuk planlı bir mekândır (Şekil 99 a,b). Kütüphaneli Salondan Paşa Salonu, Kubbeli Salon ve Orient Ekspres Bara geçiş yapılmaktadır. Kütüphaneli Salondan Paşa Salonuna açılan iki kanatlı camlı ahşap kapının iki yanında ahşap pilastrlar vardır (Şekil 100a). Odanın kuzey tarafında üst tarafında bezemeli vitrayların kullanıldığı kemerlerin oluşturduğu iki adet kapı vardır. Bu kapılar terasa açılmaktadır (Şekil 100b). Orient Ekspres Bara geçişi sağlayan çift kanatlı camlı ahşap kapının her iki yanında da ahşap pilastrlar vardır. Duvar 65 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplıdır. Bunun üzerindeki yüzeyler plastik boyalıdır. Tavan kartonpiyerlerle üçe bölünmüştür. Her bölümde yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Orient Ekspres Bardan Kütüphaneli Salona geçiş iki kanatlı camlı ahşap kapıdan yapılmaktadır. Orient Ekspres Bar 11,65 x 8,85 m boyutunda yamuk planlı bir mekândır (Şekil 101a,b) Kütüphaneli Salona açılan iki kanatlı ahşap kapının her iki yanında ahşap pilastrlar vardır (Şekil 102a). Kapının 2,5 m. doğusunda ve tam pilastrların karşı hizasında iki adet aynayla kaplı paye bulunmaktadır. Bu mekânın kuzeyinde üst tarafında vitrayların kullanıldığı

kemerlerin oluşturduğu üç adet pencere vardır. Doğu cephede ise üç adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Mekânın güneybatı tarafındaki tek kanatlı ahşap kapıdan küçük bir hole geçilmektedir (Şekil 102b). Mekânın duvarları 70 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplıdır. Bunun üzerindeki yüzeyler plastik boyalıdır. Tavan kartonpiyerlerle üçe bölünmüştür. Her bölümde yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Paşa Salonuna⁷⁰ hem Pera Salonundan hem de Kütüphaneli Salondan giriş yapılmaktadır. Paşa Salonu 10,31 x 8,82 m boyutunda yamuk planlı bir mekândır (Şekil 103a). Pera Salonu tarafından Paşa Salonuna camlı iki kanatlı ahşap bir kapıdan girilir.(Şekil 103b). Odanın kuzey tarafında üç adet büyük dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Şekil 104a). Batı tarafında ise balkona açılan iki adet iki kanatlı çift kapı ve bir pencere bulunmaktadır. Kütüphaneli Salona açılan iki kanatlı camlı ahşap kapının her iki yanında birer adet ahşap pilastr bulunmaktadır. Kapının 3 m. batısında, pilastrların karşı hizasında iki adet paye bulunmaktadır (Şekil 104b). Duvarlar 69 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplıdır. Bunun üzerindeki yüzeyler plastik boyalıdır. Tavan kartonpiyerlerle üçe ayrılmıştır. Her bölümde yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Pera Salonu 19,43 x 11 m boyutunda dikdörtgen planlı bir mekândır (Şekil 105 a,b). Pera Salonu iki kanatlı bir kapı ile Paşa Salonuna, iki adet üstü camlı basık kemerli açıklık ve bu iki kapının yanlarındaki üstü camlı dikdörtgen ahşap açıklıklardan Kubbeli Salona (Şekil 106a) ve iki kanatlı ahşap bir kapı ile de Aynalı Salona açılmaktadır. Salon batı yönünde Haliç manzarasına bakmaktadır. Batı cepheye bakan bölümün pencereleri dışa taşırılmıştır. Dışa taşırılan bölümün batı duvarı hizasında dört adet paye ve bu payelerin her iki

⁷⁰ Birinci Dünya Savaşı sonunda İşgal Orduları kumandanı General Harrington Pera Palas'a yerleşmiştir ve burayı bir üs olarak kullanmaktadır. Bu salonda Atatürk ve Harrington karşılıklı masalarda oturmaktadırlar. Harrington Atatürk'ü kahve içmeye çağırır. Atatürk'te ona misafir olduğunu ve geleneklerimize göre daveti ev sahibinin yapacağını söyler. İki de yerlerinden kalkmazlar. Bu olay nedeniyle daha sonraları salon Paşa Salonu olarak adlandırılmıştır (Deleon 2002: 115-116).

yanında birer adet pilastr bulunmaktadır. Payeler birbirlerine kartonpiyerlerle kemer şekli verilerek bağlanmıştır. Salon duvarları ve payeler 220 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplıdır. Bunun üzerindeki yüzeyler plastik boyalıdır. Salon duvarlarında çeşitli bitkisel bezeme öğeleri kullanılmıştır (Şekil 106b). Tavan kartonpiyerlerle beşe bölünmüştür. Her bölümde diğer salonlara göre daha zengin yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Aynalı Salona Pera Salonunun solunda bulunan camlı çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir (Şekil 107a). Aynalı Salon 10,83 x 5,95 m alana sahip yamuk planlı bir mekândır (Şekil 107b). Bu salonun güneyinde 2 adet dikdörtgen pencere vardır (Şekil 108a). Batısında ise iki adet balkona (Şekil 109a) açılan kapı ve bir pencere vardır. Bu kapı ve pencerelerin arasında ahşap pilastrlar vardır (Şekil 108b). Doğu duvarında da aynı hizada iki adet ahşap pilastr vardır. Doğu duvarında ahşap tek kanatlı bir kapı vardır ve bu kapı servis ofisine açılmaktadır (Şekil 109b). Duvarlar 68 cm yüksekliğinde ahşap lambri ile kaplıdır. Bunun üzerindeki yüzeyler plastik boyalıdır. Tavan kartonpiyerlerle üçe ayrılmıştır. Her bölümde yıldızlı alçı süslemeler kullanılmıştır. Zemin balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır.

Pera Salonunun solundaki Aynalı Salonun yanında ahşap bir paravana vardır. Bu paravananın arkasındaki iki kanatlı kapıdan geçilerek servis ofisine girilir (Şekil 110a). Servis ofisinin güney duvarında dikdörtgen bir pencere vardır. Ofisin zemini mermerle kaplıdır. Tavanı plastik boyadır (Şekil 110b). Servis ofisinin doğusunda aşağı kata inen dönel bir merdiven vardır.

Ofisin güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan merdiven holüne geçilmektedir. Merdiven holünün zemini karo mozaiktir. Merdiven holünün sol tarafındaki açıklıktan bulaşık yıkanan L planlı bir mekâna geçiş yapılır. Mekânın zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

Merdiven holünün sağ tarafındaki açıklıktan ise yine L biçimli depo olarak kullanılan bir mekâna geçiş yapılır. Deponun yerleri karo mozaik, tavanı boyadır.

Kubbeli Salonun güneyindeki basık kemerli dört kanatlı camlı ahşap kapıdan geçilerek otelin ünlü asansörünün bulunduğu asansör holüne ulaşılır. Asansör holünün batısındaki iki kanatlı ahşap kapıdan Pera Salonuna, doğusundaki iki kanatlı kapıdan ise küçük bir hole de geçiş yapılmaktadır. Asansör girişi dökme demir ve çelikten yapılmıştır (Şekil 111 a,b). Asansör'ün ahşap kabini art nouveau stilinde yapılmıştır. Otelin asansörü otelin ilk yapıldığı yıllardan günümüze özgün biçimiyle kalmıştır ve otelin sembolü durumundadır ⁷¹.

Asansörün sağ tarafında ahşap oyma iki adet telefon kabini (Şekil 112a), sol yanında otelin ana merdiveni bulunmaktadır (Şekil 112b). Üç kollu merdivenin basamakları yekpare mermerdir. Merdivenin ahşap küpeştelere sahiptir. Asansör girişi ile merdiven korkulukları art nouveau stilinde bitkisel motiflere sahiptirler ve bir bütünlük oluştururlar.

5.3.1.2. Asma Kat

Asma kata, zemin kattan birinci kata çıkan ana merdivenin ikinci kolunun sağındaki kapıdan ve birinci kolun solundaki açıklıktan ulaşılır. Ana merdivenin ilk kolunun bitiminin solundaki üç basamaklı merdivenden çıkılarak Yönetime ait odalara, ikinci kolun sağındaki kapıdan ise tuvaletlere ulaşılır (Şekil113a)

Birinci kolun solundan L planlı bir hole girilir. Bu holün zemini mermer, tavanı boyadır. Holün batısında bay tuvaleti vardır. Tuvaletin zemini mermer, tavanı boyadır.

Holün bitiminde tek kanatlı bir kapıdan geçilerek servis merdivenine ulaşılır. Holün kuzeyinde ofis olarak kullanılan küçük bir oda vardır. Holün doğusundaki kapıdan geçilerek Sekreter odasına girilir. Sekreter odasının güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan Yönetim Kurulu Başkanı odasına, kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan ise Genel Müdür Odasına geçilir.

⁷¹ 18.11.1907 tarihli Osmanlı Arşivi belgesinde Pera Palas Oteli asansörü için kullanılacak aletlerin gümrükten geçtiği yazmaktadır (Dosya No:29, Gömlek No:1325/L-20, Fon Kodu:İ..RSM.)

Ofisin doğusundaki kapıdan küçük bir hole, bu holün bitimindeki kapıdan ise Yönetim Kurulu Başkanı Yardımcısı odasına geçilir (Şekil 114a).

Yönetim Kurulu Başkanı, Sekreterlik, Genel Müdür, Yönetim Kurulu Başkanı yardımcısı odalarının doğu cepheye bakan kemerli iki kanatlı pencereleri vardır (Şekil 114b). Yönetim Kurulu başkanının ayrıca güney cepheye bakan iki adet iki kanatlı penceresi vardır. Bütün odalar yaklaşık aynı boyutta, dikdörtgen biçimindedirler. Yönetim Kurulu Başkanı ve Sekreterlik odalarının zemini ahşap balıksırtı parke, Genel Müdür, Yönetim Kurulu Başkanı yardımcısı odalarının zemini laminanttır. Bütün odaların tavanı sıva üzerine boyadır.

Ana merdivenin ikinci kolunun sağındaki kapıdan Bayan tuvaletine girilir. Tuvaletin zemini karo mozaikle kaplıdır. Tavanı plastik boyadır (Şekil 113b)

Ara katta zemin kattaki bagaj odasında bulunan dönel merdivenlerden ve servis asansöründen çıkılarak ulaşılan Rezervasyon Ofisi vardır. Ofisin doğu cepheye bakan iki kanatlı penceresi vardır. Ofisin zemini halıfleks, tavanı ahşaptır.

Rezervasyon ofisinin batısında tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek ulaşılan santral odası vardır. Odanın zemini halıfleks, tavanı sıva üzerine boyadır.

5.3.1.3. Birinci Kat

Birinci kata mermer merdiven ve asansörle ulaşılır (Şekil 16). Ana merdiven ve asansör merdiven holüne açılır. Bu holün batı ve doğu yönlerinde bulunan üçer adet basamaktan çıkılarak odaların açıldığı koridorlara ulaşılır (Şekil 114a,b). Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların ve merdiven holünün zemini mermerdir. Tavanda alçı üzerine boya uygulanmıştır.

Merdivenlerin tam karşısında Kubbeli Salon'un kubbelerine açılan ve birinci katın ortasını çepeçevre saran pencereler bulunur (Şekil 115a,b).

Birinci katta 20 adet yatak odası vardır. Otel incelendiği dönemde bütün duvarlar yıkılmış, döşemeler sökülmüş durumda idi. Bu nedenle bütün odalar ayrıntılı olarak görülemedi. Otel incelendiği dönemde sadece Atatürk

odasında bir değişiklik yapılmamış, duvar ve döşemeler korunmuş durumda idi. Atatürk odası günümüzde Atatürk müzesi olarak hizmet vermektedir⁷².

Atatürk müzesi olan 101 numaralı süit⁷³ otelin güneybatı köşesinde yer almaktadır (Şekil 116a). Süite ulaşmak için batı koridorunun sonundaki iki kanatlı ahşap kapıdan geçilerek dikdörtgen bir hole ulaşılır. Bu holün batısındaki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek Atatürk süitinin salonuna girilir; holün güneyindeki iki kanatlı ahşap kapıdan geçilerek ise Atatürk süitinin yatak odasına girilir (Şekil 116b). Dikdörtgen biçimli salonunun batısında balkona açılan iki kanatlı bir kapı ve kapının güneyinde tek kanatlı bir pencere vardır. (Şekil 117a). Salon'un güney duvarında iki kanatlı bir pencere ve balkona açılan iki kanatlı bir kapı bulunmaktadır (Şekil 117b). Bu kapının yanındaki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek dikdörtgen biçimli yatak odasına girilir. Yatak odasının güney duvarında iki kanatlı bir pencere vardır. Kuzey duvarında ise hole açılan iki kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Yatak odasının doğu duvarındaki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek banyoya girilir. Odaların zemini balıksırtı ahşap parkeyle kaplıdır. Duvarlar ve tavan alçı süslemeli plastik boyadır. Banyonun zemini seramik, tavanı boyadır (Şekil 118a,b). Atatürk müzesinin balkonu ahşap küpeşteli ve dövme demir korkulukludur. Balkonun zemini seramiktir.

Müzedede Atatürk'ün panama şapkası, yünlü beyaz elbisesi, kasketi, kravatları, Altın çizme marka ayakkabıları, terlikleri, ipekli gömlekleri, diş fırçası, saç fırçası, sedef işlemeli sigara tabakası, manevra gözlüğü, çay ve kahve

⁷² 1917-1937 yılları arasında birçok kez Pera Palas'ta konaklamıştır. Otele geldiğinde kaldığı 101 numaralı bu oda 100. doğum yıldönümü olan 1981'de müzeye dönüştürülmüştür.

⁷³ Sadi Borak, 1933 yılında Türkiye'ye gelmiş ve Atatürk'le röportaj yapmış Marcel Lucain adlı Fransız yazarın anılarına dayanarak Atatürk'ün kaldığı oda olarak müzeye çevrilen 101 numaralı odanın aslında Atatürk'ün kaldığı daire olmadığını söylemektedir. Lucain, Pera Palas'a gittiğinde kendisine otel müdürünün Mütareke döneminde Atatürk'ün kaldığı odayı verdiğini söylemektedir. Bu oda Haliç'e bakmaktadır ve dördüncü kattadır. Lucain odanın diğer odalara göre daha küçük ve eski olduğunu, içinde daha sonradan su tesisatı yapıldığını ve odanın balkonu olduğu anlatır (Borak 1998:156-157). 1936 yılından 1978 yılına kadar otelin müdürlüğünü yapan Ferit Muhayyeş'te 12 Mart 1981 tarihinde Cumhuriyet Gazetesine verdiği bir röportajda Atatürk'ün Kurtuluş savaşından önce zaman zaman otelde kaldığını bildiğini, kendi müdürlüğü sırasında bir balo için Pera Palas'a gelen Atatürk'e kral dairesi olan ve o zamanlar 101 numara ile anılmayan odayı verdiklerini söyler (1998: 158-159). 101 numaralı oda kral dairesi olduğu için Atatürk'e cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde verilmiştir. İşgal yıllarında Atatürk'ün kaldığı oda muhtemelen daha küçüktü.

fincanları, güneş ve yakın gözlükleri, çay kaşığı, kartvizitleri, tren biletleri gibi kişisel eşyaları bulunmaktadır. Bu eşyaların çoğu Atatürk'ün koruması ve fotoğrafçısı Rıdvan Gürarı tarafından müzeye verilmiştir. Odadaki en ilginç eşya ise Hintli bir mihracenin Atatürk'e 1929 yılında armağan ettiği, siyah ipek üzerine altın sim işlemeli ipek bir seccadedir. Seccadenin üzerinde bir saat resmi vardır ve saat dokuzu yedi geçmektedir (Deleon, 1993: 45-46).

Atatürk odasının da bulunduğu batı cephesinde dokuz adet oda bulunmaktadır (Şekil 119a). 102 numaralı oda ulaşmak için batı koridorunda bulunan iki kanatlı ahşap bir kapıdan önce dikdörtgen biçimli bir hole girilir. Holün batı yönünde bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan dikdörtgen biçimli yatak odasına, kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan ise banyoya geçiş yapılır. Odanın batı cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Zemini ahşap balıksırtı parkedir. Odanın tavanı alçı üzerine boyadır. Banyonun zemini seramik, tavanı ise ahşaptır.

103,104,105 numaralı odalar birbirleriyle benzer özelliklere sahiptirler. Her bir odaya ulaşmak için batı koridorunda bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan önce dikdörtgen biçimli bir hole girilir. Holün tavanı alçılı kumaş, zemini ahşap parkedir. Holün batı yönünde bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan dikdörtgen biçimli yatak odasına, kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan ise banyoya geçiş yapılır. 103,104,105 numaralı odaların batı yönündeki Haliç manzarasına açılan balkona ait olan iki kanatlı çift kapıları vardır (Şekil 119b). Odaların zemini balıksırtı ahşap parkedir. Odaların tavanı alçılı kumaştır. Banyoların zemini seramik, tavanı ahşaptır.

106 ve 107 numaralı odaların 103, 104, 105 numaralı odalardan farkı banyo ve holün yer değiştirmiş olmasıdır. Bu odalarda hol kuzeyde, banyo güneyde yer alır. Bu odalarında batı cephesine açılan balkonları vardır. 103, 104, 105, 106, 107 numaralı odaların önünde bir uçtan öbür uca devam eden balkon korkuluğu ile aynı yükseklikte demir parmaklıklarla ayrılmış balkonlar yer almaktadır. Bu bölümlenmiş uzun balkonun zemini seramiktir (Şekil 120a,b)

108 numaralı odaya ulaşmak için batı koridorunun üzerindeki iki kanatlı ahşap kapıdan geçilerek dikdörtgen biçimli bir hole ulaşılır. Bu holün güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek odaya girilir. Odanın doğusundaki tek kanatlı ahşap kapıdan geçerek banyo bölümüne ulaşılır. Odanın batı cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Odanın güney duvarında 107 numaralı odaya açılan bir kapı vardır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini seramik, tavanı boyadır.

109 numaralı odaya ulaşmak için batı koridorunun üzerindeki iki kanatlı ahşap kapıdan geçilerek bir hole ulaşılır. Bu holün batısındaki iki kanatlı ahşap kapıdan geçilerek odaya girilir. Holün kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek banyoya ulaşılır. Odanın batı cephesinde balkona açılan iki kanatlı çift kapı ve tek kanatlı bir pencere vardır. Odanın kuzey cephesinde ise iki kanatlı bir pencere vardır. Odanın banyosunun kuzey cephesinde de balkona açılan iki kanatlı çift kapı vardır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini seramik, tavanı alçılı kumaş ve ahşaptır.

Batı koridorunun bitiminde kuzey cepheye bakan ve balkona açılan iki kanatlı bir kapı vardır.

110, 111 ve 112 numaralı odalar kuzey cephenin ortasında yer alırlar. 110 ve 112 numaralı odalar kuzey cepheye bakarken, 111 numaralı odanın bu cepheye açılan bir penceresi yoktur, havalandırma boşluğuna bakmaktadır.

110 numaralı odaya batı koridorunda bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın güneyinde banyo bulunmaktadır. Odanın kuzey cephesinde bulunan dört kanatlı çift kapıdan geçilerek balkona çıkılır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini mermer, tavanı ahşaptır.

111 numaralı odaya kuzey koridorunun ortasındaki tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Holü andıran bir bölümden sonra dikdörtgen biçimli bir yatak odasına girilir. Odanın kuzeydoğu köşesinde havalandırma boşluğuna bakan bir penceresi vardır. Odanın güneybatısında banyo bulunmaktadır. Odanın zemini halifleks, tavanı boyadır. Banyonun zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

111 numaralı odanın batısında ve doğusunda aydınlık havalandırma boşlukları vardır. Havalandırma boşluklarının zemini karo mozaiktir. Havalandırma boşluklarının güneyinde birer adet tuvalet vardır. Tuvaletlere batı ve doğu koridoruna açılan tek kanatlı kapılardan girilir. Tuvaletlerin havalandırma boşluğuna bakan birer adet pencereleri vardır. Tuvaletlerin zemini karo mozaik, tavanı sıvalı boyadır. 111 numaralı odanın kuzey koridoruna bakan ortasında tek kanatlı ahşap kapıyla girilen bir depo vardır. Deponun zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

112 numaralı odaya doğu koridoru üzerinde bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın güneyinde banyo vardır. Banyonun havalandırma boşluğuna açılan iki kanatlı bir penceresi vardır. Odanın kuzey cephesinde bulunan dört kanatlı çift kapıdan geçilerek balkona çıkılır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı plastik boyadır. Banyonun zemini seramik, tavanı ahşaptır.

Doğu koridoruna açılan 9 adet yatak odası vardır. Kuzeydoğu köşede bulunan ve eskiden süit olarak tasarlanan oda daha sonra ikiye bölünmüştür ve iki ayrı oda olarak kullanılmaktadır. 113 numaralı odaya doğu koridorunun kuzey yöndeki bitiminde bulunan iki kanatlı bir kapıdan geçilerek ulaşılır. Kapıdan sonra dikdörtgen biçimli küçük bir hole girilir (Şekil 121a). Holün kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan banyoya, doğusundaki kapıdan ise odaya giriş yapılır. Yatak odasında kuzey cepheye bakan ve balkona açılan iki kanatlı çift kapı ve yanında iki kanatlı bir pencere bulunur. Odanın doğu cephesinde ise iki kanatlı bir pencere vardır. Banyoda kuzey cepheye bakan ve balkona açılan iki kanatlı çift kapı bulunur (Şekil 121b). Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı boyadır. Banyonun zemini mermer, tavanı ahşaptır.

114 numaralı odaya doğu koridorunda bulunan iki kanatlı kapıdan girilir. Kapıdan sonra yaklaşık kare biçimli bir hole girilir. Holün güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan banyoya, doğusundaki tek kanatlı ahşap kapıdan ise yatak odası bölümüne girilir. Yatak odasının doğu cephesinde balkona açılan iki kanatlı bir kapı vardır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini seramik, tavanı boyadır.

115 ve 116 numaralı odalar arasında bulunan birbirine komşu iki banyo, otelin orijinalindeki bir odanın ikiye bölünmesi suretiyle elde edilmiştir. 115 ve 116 numaralı odalara doğu koridorundaki iki kanatlı ahşap kapılardan girilir. Kapı bir hole, holde odaya açılmaktadır. Odaların doğu cephesinde birer iki kanatlı pencere vardır. 115 numaralı odanın banyosu odanın güneyinde, 116 numaralı odanın banyosu ise odanın kuzeyinde yer alır. Odaların banyoları ortak bir balkona açılmaktadır. Bu odalardaki banyolar bir odanın ikiye bölünmesiyle elde edildikleri için diğer banyolardan büyüktürler. Odaların zemini balıksırtı ahşap parke, tavanları alçılı kumaştır. Banyoların zemini mermer, tavanları ahşaptır

Banyoların batısında kat asansörü ve küçük bir depo vardır. Deponun zemini seramik, tavanı boyadır.

117 numaralı odaya doğu koridorunda bulunan iki kanatlı kapıdan girilir. Kapıdan girilince küçük bir hole, holden de odaya girilir. Holün bitiminde güney yönünde banyo bulunur. Yatak odasının doğu cepheye bakan ve balkona açılan dört kanatlı bir kapısı vardır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı boyadır. Banyonun zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

118 ve 119 numaralı odalar 115 ve 116 numaralı odalara benzerlik gösterir. Bu odalar arasında da bulunan birbirine komşu iki banyo, otelin orijinalindeki bir odanın ikiye bölünmesiyle elde edilmiştir. 118 ve 119 numaralı odalara doğu koridorunda bulunan iki kanatlı kapılardan girilir. Kapı bir hole, holde odaya açılmaktadır. Odaların doğu cephesinde birer adet iki kanatlı pencereleri vardır. Odaların banyoları doğu cephede ortak bir balkona açılmaktadır. Odaların zemini balıksırtı ahşap parke, tavanları alçılı kumaştır. Banyoların zemini seramik, tavanları boyadır.

Banyoların batısında birbirine komşu iki adet kat ofisi vardır. Kat ofislerinin zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

120 numaralı odaya girmek için doğu koridorunun bitimindeki girintiden içeri girilir. 120 numaralı oda güneydoğu cephede bulunan süit odanın ikiye bölünmesiyle elde edilen bir odadır. Odanın batısındaki tek kanatlı ahşap

kapıdan banyoya girilir. Odanın doğu cephesinde balkona açılan iki kanatlı bir kapı vardır. Odanın zemini balıksırtı ahşap parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini seramik, tavanı boyadır.

121 numaralı oda 120 numaralı odaya girişı sağlayan girintinin güneyinde bulunur. Kapı önce bir hole, holde güney yönde banyoya, doğu yönde odaya açılır. Odanın doğu cephesinde iki kanatlı bir pencere, güney cephesinde ise iki kanatlı bir pencere ve balkona açılan iki kanatlı bir kapı vardır. Banyonun güney cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Odanın zemini laminat parke, tavanı alçılı kumaştır. Banyonun zemini seramik, tavanı ahşaptır.

Ana asansörün güneyinde Doktor odası ve Hukuk müşavirliğine ait bir oda bulunmaktadır. Servis merdiveninin de bulunduğu bu alana doğu koridorunun sonunda batı yöne açılan tek kanatlı bir kapıdan geçilerek girilir. Bu kapının açıldığı koridorun güneyindeki tek kanatlı kapı ile Hukuk müşavirliği odasına girilir. Bu odanın güney cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Odanın zemini halıfleks, tavanı boyadır.

Hukuk müşavirliği odasının yanında bulunan daha küçük hacimli Doktor odasına aynı koridorun güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıdan geçerek girilir. Bu odanın güney cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Holün batısındaki tek kanatlı kapı ile merdiven holüne geçiş yapılır. Odanın zemini ahşap, tavanı plastik boyadır.

Birinci kattaki bütün balkonlar ahşap küpeşteli ve dövme demir korkulukludur ve zemini seramikle kaplıdır.

5.3.1.4. İkinci Kat

İkinci kata da birinci kata benzer şekilde girilir (Şekil 17). Bu katta birinci kattan farklı olarak batı ve doğu yönlerdeki odalara ulaşmak için kullanılan üç basamaklı merdiven yoktur (Şekil 122a). Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların(Şekil 122b) ve merdiven holünün (Şekil 123a) zemin ve tavan özellikleri aynıdır.

Merdivenlerin tam karşısında ortadaki aydınlık boşluğa açılan (Şekil 123b) ve ikinci katın ortasını çepeçevre saran pencereler bulunur. Doğu ve batı yönlerde 6 adet iki kanatlı pencere, kuzey ve güney yönlerde ise 3 adet iki kanatlı pencere ve aralarında camekânın bulunduğu bir düzenleme vardır

İkinci kat plan özellikleriyle birinci katın aynısıdır. Birinci katta Atatürk odasının bulunduğu güneybatı köşede, ikinci katta İsmet İnönü odası bulunmaktadır (Şekil 124 a,b).

Bu katın batı cephesinde birinci katın batı cephesinden farklı olarak bütün odalar parmaklıklarla ayrılmış büyük bir balkona açılmaktadırlar (Şekil 125 a).

Kuzey cephede plan özellikleri bakımından birinci katla benzerdir. İkinci katın kuzey cephesinin ortasındaki 210 ve 212 numaralı iki odanın dışındaki odaların balkonları yoktur (Şekil 125b).

Doğu cephe de birinci kat doğu cepheyle benzerdir. Birinci kattaki balkon düzeni bu katla aynıdır.

Güney cephenin plan özellikleri de birinci kat güney cepheyle aynıdır. Bu cephede hiçbir oda balkona açılmamaktadır. Birinci katta doktor odası olarak kullanılan mekân bu katta depo olarak kullanılmaktadır.

Bütün odaların zemin ve tavan özellikleri birinci katla aynıdır. İkinci kattaki bütün balkonlar ahşap küpeşteli ve dövme demir korkulukludur ve zemini seramikle kaplıdır.

5.3.1.5. Üçüncü Kat

Üçüncü kata birinci ve ikinci katı plan olarak tekrarlayan şekilde girilir (Şekil 18). Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların ve merdiven holünün zemin ve tavan özellikleri aynıdır (Şekil 126 a,b).

Ortadaki aydınlık boşluğa açılan, ikinci kattaki pencere düzenlemesinin aynısı bu katta da vardır (Şekil 127a).

Batı cephesi plan özellikleriyle birinci ve ikinci katın aynısıdır. Birinci katta Atatürk odasının bulunduğu güneybatı köşede, üçüncü katta Celal Bayar odası bulunmaktadır. Balkon düzenlemesi ikinci katın batı cephesiyle aynıdır (Şekil 127b).

Kuzey cephede ikinci katın kuzey cephesiyle benzer plan özelliklerine sahiptir. Bir pencere, bir balkon şeklinde bir düzenleme vardır. (Şekil 128a).

Doğu cephe de birinci ve ikinci kat doğu cepheyle benzerdir. Bütün odalar balkona açılmaktadır (Şekil 128b).

Güney cephenin plan özellikleri ikinci katın aynısıdır. Ortadaki iki oda haricindeki diğer odaların balkonu vardır.

Bütün odaların zemin ve tavan özellikleri birinci ve ikinci katla aynıdır. Üçüncü kattaki bütün balkonlar ahşap küpeşteli ve dövme demir korkulukludur ve zemini seramikle kaplıdır.

5.3.1.6. Dördüncü Kat

Bu katta ana merdiven bitmektedir. Beşinci kata çıkış ana merdivenin yanındaki üç kollu demir korkuluklu mermer basamaklı merdivenden ve ana asansörden yapılmaktadır (Şekil 19, 129 a,b).

Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların ve merdiven holünün zemini mermerdir. Bu katta tavan boyadır ve sade düzenlemiştir, süsleme kullanılmamıştır (Şekil 130 a,b).

Bu katta batı, doğu ve kuzey yönlerdeki odalar iki sıra halindedir. Ortadaki odalar aydınlığa bakmaktadırlar (Şekil 131 a,b).

Aydınlık boşluğun etrafını çepeçevre saran pencereler bu katta doğu ve batı yönlerde dört, kuzeyde iki, güneyde ise üç adettir. Bu pencerelerden sadece güney yönünde olan merdiven holüne bakmaktadır. Diğer pencereler odalara aittir.

Dördüncü katta batı cephesine bakan sekiz oda vardır (Şekil 132 a). Bu odaların planları birbirleriyle benzerdir. Orijinalinde 10 olan oda sayısı aradaki bazı odaların banyo yapılarak bölünmesiyle 8'e düşmüştür. 402 ile 403, 404 ile 405, 406 ile 407, 408 ile 409 numaralı odalar arasında birbirine komşu banyolar vardır. 403, 404, 405, 406, 407, 408 numaralı odalar balkona açılmakta iken (Şekil 132 b) 402 ve 409 numaralı odaların batı cephesine açılan pencereleri vardır. 402 numaralı odanın güney cepheye, 409 numaralı odanın da kuzey cepheye açılan birer adet iki kanatlı pencereleri vardır. Bütün odalara batı koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan girilir. Odalarda yerler balıksırtı ahşap parke, tavan kumaştır. 402,409 numaralı odaların banyolarının zemini seramik, tavanı kumaştır. 403,408 numaralı odaların banyolarının zemini seramik, tavanı boyadır. 404,405, 406 numaralı odaların zemini seramik, tavanı ahşaptır. 407 numaralı odanın banyosunun zemini mermer, tavanı ahşaptır.

Doğu cephesine bakan dokuz adet oda vardır. Bu cephe batı cephesine benzerdir. Bu cephedeki odalar arasında da birbirine komşu banyolar vardır sadece bu cephede dokuz adet oda olduğu için bir 418 numaralı odanın banyosu tektir. 415, 418, 421 numaralı odalar doğu cephede balkona açılmaktadırlar. 416, 417 ve 419, 420 numaralı odaların banyolarının ortak olarak açıldığı balkonları vardır. 414, 416, 417, 419, 420 ve 422 numaralı odaların ise doğu cephesine açılan iki kanatlı pencereleri vardır. 414 numaralı odanın kuzey cepheye, 422 numaralı odanın da güney cepheye açılan iki kanatlı pencereleri vardır. Bütün odalara doğu koridorunda bulunana tek kanatlı ahşap kapılardan girilir. Odalarda yerler ahşap parke, tavan kumaştır. 414, 415, 418, 421, 422 numaralı odaların banyosunun zemini seramik tavanı boyadır. 416, 417, 419, 420 numaralı odaların banyolarının zemini seramik tavanı ahşaptır.

Kuzey cephenin ortasında 410, 411, 412, 413 numaralı odalar bulunmaktadır. (Şekil 133 a). 411 ile 412 numaralı birbirlerine benzer plan özelliklerine sahiptirler. 411 numaralı oda Agatha Christie⁷⁴ odası olarak bilinmektedir (Şekil

⁷⁴ Ünlü romancı Agahta Christie otelin en ünlü konuklarından biridir. Yazarın kaldığı 411 numaralı oda en çok ziyaretçi çeken odalardandır. Agahta Christie 1926-1932 yılları arasında

133 b). Her iki odaya da kuzey koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek girilir. Kapıdan sonra dikdörtgen küçük bir hole girilir, holün kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapı ile odaya geçiş yapılır. Banyo 411 numaralı Agatha Christie odasında holün batısında, 412 numaralı oda da ise holün doğusunda yer alır. Odaların kuzey cephede balkona açılan iki kanatlı çift kapıları vardır. Odaların holünün zemini karo mozaik, tavanı alçı üzerine boyadır. Odaların zemini ahşap parke, tavanı kumaş; banyoların zemini seramik, tavanı boyadır.

410 ile 413 numaralı odalar birbirlerine benzer plan özelliklerine sahiptirler. 410 numaralı odaya batı koridorundan, 413 numaralı odaya doğu koridorundan tek kanatlı ahşap kapılardan geçilerek girilir. İki odanın da kuzey cepheye bakan iki kanatlı çift pencereleri vardır. Her iki odanın güneyinde banyo vardır. Banyoların havalandırma boşluğuna açılan birer adet pencereleri vardır. 410 numaralı odanın zemini ahşap balıksırtı parke, tavanı kumaş; banyosunun zemini seramik, tavanı ahşaptır. 413 numaralı odanın zemini ahşap parke, tavanı kumaş; banyosunun zemini mermer, tavanı boyadır.

428, 429 ve 430 numaralı odalar batı koridorunun doğusunda yer alırlar ve ışıklarını ortada bulunan aydınlık boşluğundan alırlar. Her üç odaya da batı koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan girilir. Banyo 428 ve 430 numaralı odaların kuzeyinde, 429 numaralı odanın güneyinde yer alır. Her üç

pek çok kez Pera Palas'ta kalmış ve "Orient Express'te Cinayet" adlı romanını burada yazmıştır. Christie, 1926'da Londra'da iken 11 gün ortadan kaybolmuş ve daha sonra ortaya çıktığında ise bu kayıp günleriyle ilgili bir açıklama yapmamıştır. Ölümünden sonra bu kayboluşun öyküsüne dayanarak bir film çekilmiş fakat bu filmin tutmaması üzerine Warner Bros yapım şirketi bir medyumla anlaşarak basın önünde ruh çağırma seansı düzenlemiş ve medyum Tamara Rand Agatha'nın ruhuyla temasa geçerek kayboluşunun sırrının Pera Palas Otelinin 411 nolu odasında saklı olduğunu söylemiştir. 1979 yılında gene basın önünde 411 nolu odada yapılan aramada duvarın içinde paslı bir anahtar bulunmuştur. Bu olaydan sonra Warner Bros ve otelin yönetim kurulu başkanı Hasan Süzer arasında bazı görüşmeler olmuş, şirket anahtarı almak istemiş, Hasan Süzer'de Warner Bros'tan anahtara karşılık otelin restorasyonu için 2 milyon dolar istemiştir. Bu arada otelde grev olmuş ve bu süreç kesintiye uğramıştır. Grevin ardından 1 Nisan 1980'de otelde yaşam normale dönmüştür. Warner Bros'la tekrar temas kurulmuşsa da sonuç alınamamıştır. Bu dönemde dünya televizyonları "Agatha'nın sırrının anahtarı İstanbul'daki Pera Palas Otelinde bulundu" başlıklı özel programlar yapmışlardır(Deleon, 1993:57-59).

odanın da aydınlık boşluğa bakan iki kanatlı pencereleri vardır. Odalarda zemin balıksırtı ahşap perde, tavan alçı üzerine boyadır. Banyolarda zemin seramik, tavan boyadır.

424, 425 ve 426 numaralı odalar doğu koridorunun batısında yer alırlar. Odalara doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan girilir. Odalar batı koridorunda bulunan 429, 430 numaralı odalar ile benzer plan özelliklerine sahiptirler. Sadece 426 numaralı odanın banyo ve odası arasında bir hol bulunur. Odalarda zemin halıfleks, tavan kumaştır. Banyolarda zemin seramik, tavan boyadır.

427, 431, 432 numaralı odalar kuzey koridorunun güneyinde yer alırlar. 427 ve 432 numaralı odalar benzer plan özelliklerine sahiptirler. 427 numaralı odaya batı koridorundan, 432 numaralı odaya doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan geçilerek girilir. 427 numaralı oda L, 432 numaralı oda yaklaşık T planlıdır. İki odanın da havalandırma boşluğuna bakan iki kanatlı pencereleri vardır. Banyo 427 numaralı odanın doğusunda, 432 numaralı odanın batısındadır. Odalarda zemin halıfleks, tavan kumaştır. Banyolarda zemin seramik, tavan boyadır.

431 numaralı odaya kuzey koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan geçilerek girilir. Odanın ortadaki aydınlık boşluğa bakan iki kanatlı ve havalandırma boşluğuna bakan tek kanatlı pencereleri vardır. Odanın güneybatısında banyo vardır. Banyonun da havalandırma boşluğuna bakan bir penceresi vardır. Odada zemin halıfleks, tavan kumaştır. Banyoda zemin seramik, tavan boyadır.

Ana asansörün güneyinde 401 ve 423 numaralı odalar ve depolar bulunmaktadır. Doğu koridorunun sonunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan geçerek 423 numaralı odaya girilir. Odanın kuzeyinde banyo, batısında tuvalet vardır. Odanın güney cephesinde iki kanatlı bir pencere vardır. Odada zemin ahşap parke, tavan kumaştır. Banyo ve tuvalette zemin seramik, tavan boyadır.

423 numaralı odanın yanında bulunan iki kanatlı ahşap kapıdan geçerek dikdörtgen büyük bir hole girilir. Holün kuzeyindeki iki kanatlı ahşap kapıdan geçerek depo olarak kullanılan bir mekâna, batısında bulunan açıklıktan ise daha dar bir hole geçiş yapılır. Deponun zemini ahşap, tavanı boyadır. Holün zemini karo mozaik, tavanı boyadır.

İkinci holün güneyinde bir oda, bir depo batısında ise tek kanatlı ahşap bir kapı ile geçilen servis merdiveni vardır. Oda yatak odası olarak kullanılmamaktadır. Odanın güney cepheye bakan iki kanatlı bir penceresi vardır. Odanın zemini karo mozaik, tavanı boyadır. Deponun cepheye bakan iki kanatlı bir penceresi vardır. Deponun zemini karo mozaik, tavanı sıvadır.

401 numaralı odaya batı koridorunun doğusunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın doğusunda banyo vardır. Odanın güney cepheye bakan iki kanatlı bir penceresi vardır. Odanın zemin ahşap balıksırtı parke, tavan kumaştır. Banyoda zemin seramik, tavan boyadır.

401 numaralı odanın yanında dar dikdörtgen bir depo vardır. Deponun zemini karo mozaik, tavanı boyadır.

Katta bulunan balkonların özellikleri diğer katlarla aynıdır.

5.3.1.7. Beşinci Kat

Beşinci kata dördüncü kattan başlayan üç kollu mermer basamaklı merdivenden ve ana asansörden çıkılarak ulaşılmaktadır (Şekil 134a). Diğer katlarda bulunan ana merdivenlerin batı kanadının yerini bu katta ofis almıştır.

Ofisin zemini linolyum, tavanı boyadır.

Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların ve merdiven holünün zemini mermerdir. Merdiven holünün tavanı ahşap kaplama (Şekil 134b), koridorların tavanı ise kumaştır.

Beşinci katın doğu cephesindeki pencereler yuvarlak biçimlidir (Şekil 135 a,b).

Beşinci katın batı, kuzey ve doğu cephesinin plan özellikleri dördüncü katla aynıdır sadece bu katta odaların hiçbirinin balkonu yoktur (Şekil 136 a,b).

Beşinci katın güney cephesinde dördüncü kattan farklı olarak 523 numaralı oda süit şeklinde düzenlenmiştir. Bu cephede odaların balkonu yoktur.

Odaların zemin ve tavan özellikleri dördüncü katla aynıdır.

5.3.1.8. Altıncı Kat

Bu kat oda sayısını artırmak için sonradan düzenlenmiştir (Şekil 20). Bu kata ana asansörden ve beşinci kattan başlayan mermer basamaklı dönel merdivenden çıkılarak ulaşılabilir (Şekil 137 a,b).Kuzey, doğu ve batı yönlerdeki koridorların ve asansör holünün zemini mermer, tavanı ahşaptır (Şekil 138 a).

Katın köşe odaları çokgen biçimlidir. Odalar ortadaki aydınlık boşluğunun etrafında tek sıra halinde sıralanırlar (Şekil 138 b).

601 numaralı odaya merdiven holünde bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilerek ulaşılır. Dikdörtgen planlı odanın solunda banyo vardır. Odanın batı cephesine bakan bir penceresi vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı boyadır.

602, 603, 604, 605, 606 numaralı odalar birbirine benzer plan özelliklerine sahiptirler. Odalar dikdörtgen planlıdırlar (Şekil 139 a,b; 140 a,b). Bütün odalara batı koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan geçilerek girilir. 603 numaralı odanın solunda, diğer odaların sağında banyoları vardır. Bütün odaların batı cephesine bakan iki kanatlı pencereleri vardır. Odaların tavanı ve zemini ahşaptır. Banyoların zemini mermer, tavanı boyadır.

612, 613, 614, 615, 616 numaralı odalar birbirine benzer plan özelliklerine sahiptirler. Bütün odalara doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapılardan geçilerek girilir. Bütün odaların doğu cephesine bakan iki kanatlı pencereleri vardır. 613 ve 615 numaralı odaların kuzeyinde diğer odaların

güneyinde banyoları vardır. Odaların tavanı ve zemini ahşaptır. Banyoların zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

617 numaralı odaya doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Oda güneydoğu köşededir ve çokgen planlıdır. Odanın güneyinde banyo vardır. Odanın doğu cepheye bakan iki kanatlı penceresi vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

611 numaralı odaya doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Oda L biçimindedir ve odanın kuzeyinde banyo bulunmaktadır. Odanın doğu cepheye bakan iki kanatlı penceresi vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

610 numaralı oda süit şeklinde tasarlanmıştır. Odaya doğu koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Süitin yatak odası L biçimindedir ve bu odanın batısında banyo bulunmaktadır. Yatak odasının doğu cepheye bakan iki kanatlı penceresi vardır. 610 numaralı süitin ikinci odası kuzeydoğu köşededir ve çokgen biçimlidir, bu odanın da doğu cepheye bakan iki kanatlı penceresi vardır. Odaların tavanı ve zemini ahşaptır. Banyoların zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

607 numaralı süit 610 numaralı süitin benzeridir. Süitteki odalar batı cepheye bakmaktadır.

608 numaralı odada süit şeklinde tasarlanmıştır. Kuzey koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan yatak odasına girilir. L planlı yatak odasının solunda banyo ve süite ait çokgen biçimli başka bir oda bulunur. Yatak odasının ve odanın kuzey cepheye bakan pencereleri vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

609 numaralı odaya kuzey koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. L planlı odanın kuzey cepheye bakan bir penceresi vardır. Odanın sağında banyo vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

618 numaralı odaya güney koridorunda bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Dikdörtgen biçimli odanın kuzey cepheye bakan penceresi vardır. Odanın batısındaki kapıdan banyoya, doğusundaki kapıdan çatı arasına ulaşılır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

619 ve 620 numaralı odalar güneybatı köşede yer alırlar. 619 numaralı odaya batı koridorunun sonundaki tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın güney cepheye bakan bir penceresi vardır. Odanın güneyinde banyo bulunur. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

620 numaralı odaya batı koridorunun sonundaki tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın batı cepheye bakan bir penceresi vardır. Odanın kuzeyinde banyo vardır. Odanın tavanı ve zemini ahşaptır. Banyonun zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

5.3.1.9. Birinci Bodrum Kat

Birinci bodrum katına servis merdivenlerinden inilerek ulaşılmaktadır (Şekil 21). Güney cephede bulunan iki adet kapıdan da birinci bodrum kata giriş yapılmaktadır (Şekil 141 a,b).

Katın doğu cephesinde Japon restoranı, mutfak, bay personel soyunma odası, bayan personel soyunma odası ve depo yer alır.

Japon restoranına giriş güney cephede bulunan iki kanatlı demir kapı ile yapılmaktadır. Giriş kuzeyde bir hole açılmaktadır. Bu holden iki basamak inilerek başka bir hole girilir. Bu holden de iki basamak inilerek restorana girilir. Dikdörtgen planlı restoranın güneyinde iki adet pencere vardır. Restoran girişinin ve birinci holün zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır. İkinci holün zemini mermer, tavanı plastik boyadır. Restoranın güneybatısında restorana ait bir depo vardır. Deponun zemini şap, tavanı sıvadır. Restoranın kuzey yönünde dikdörtgen biçiminde laminat bir platform vardır. Restoranın zemini mermer, tavanı plastik boyadır.

Restoran girişinin açıldığı birinci holün kuzeyindeki tek kanatlı kapı ile İdare'nin kullandığı bir odaya girilir. L planlı odanın zemini mermer, tavanı plastik boyadır. Restoran girişinin açıldığı ikinci holün bitiminde bay ve bayan tuvaletleri vardır.

Restoranın yanında dikdörtgen planlı mutfak vardır. Mutfağa doğu cephesinde bulunan hol üzerindeki tek kanatlı kapıdan girilir. Mutfağın zemini seramik, tavanı plastik boyadır (Şekil142 a).

Mutfağın yanında bayan personel soyunma ve bay personel soyunma odaları vardır. Bay personel soyunma odası bayan personel soyunma odasının yaklaşık iki katıdır. Bayan personel soyunma odasına hol üzerinde bulunan üç kanatlı kapıdan, bay personel soyunma odasına ise hol üzerinde bulunan tek kanatlı kapıdan girilir. Bayan personel soyunma odasının doğusunda, bay personel soyunma odasının ise kuzeyinde duşlar vardır. İki odanın da zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

Soyunma odalarının yanında asansör dairesi ve servis asansörü vardır. Asansör dairesinin yanında büyük boyutlu bir depo vardır. Deponun zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

Deponun batısında bulunan tek kanatlı kapıdan geçilerek bir hole girilir. Holün zemini seramik, tavanı boyadır. Bu holün kuzeyindeki tek kanatlı kapıdan geçilerek Muhasebe arşivine, iki kanatlı kapıdan geçilerek Marangozhaneye girilir (Şekil 143a). Muhasebe arşivinin kuzey cepheye açılan iki kanatlı penceresi vardır. Arşivin zemini linolyum, tavanı plastik boyadır.

Marangozhanenin kuzey cepheye açılan iki kanatlı penceresi vardır. Odanın batısında bulunan tek kanatlı kapı ile Marangozhane deposuna geçilir. Marangozhanenin zemini seramik, tavanı plastik boyadır. Marangozhane deposunun kuzey cepheye açılan iki kanatlı penceresi vardır. Deponun zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

Marangozhane deposunun güneyinde Fotoğraf odası vardır. Odanın zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Fotoğraf odasından tek kanatlı bir kapı ile kare planlı küçük bir hole geçilir. Holün zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır. Bu holün batısındaki iki kanatlı kapı ile Personel yemekhanesine, güneyindeki iki kanatlı kapı ile Pişirme bölümüne geçilir.

Personel yemekhanesi büyük boyutlu bir mekândır ve batı cepheye bakan iki adet üç kanatlı, bir adet tek kanatlı adet, kuzey cepheye bakan ise iki adet iki kanatlı penceresi vardır (Şekil 142 b). Yemekhanenin zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır. Yemekhanenin doğusunda bulunan mekâna girilememiştir.

Yemekhanenin yanında ve batı cephe boyunca içinde Bulaşık yıkama, Pişirme bölümü, Et-sebze hazırlık, Hamur hazırlık, Soğuk mutfak bölümlerinin bulunduğu geniş bir mekân vardır. Bölümler birbirlerinden duvarlarla ayrılmışlardır, aralarında kapı yoktur. Bu büyük mekânın batı cepheye bakan dört adet üç kanatlı penceresi vardır. Mekânın zemini seramikle kaplıdır. Tavanı plastik boyadır (Şekil 143 b).

Soğuk mutfak bölümünün güneyinde bulunan iki kanatlı kapı ile büfeye geçilir. Büfenin batı cepheye bakan üç kanatlı bir penceresi vardır. Büfenin zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Büfenin yanında batı cepheye bakan iki adet dikdörtgen planlı Muhasebe odası ve Arşiv odası vardır (Şekil 144a). Ortada bulunan Muhasebe odasının doğusunda bulunan holden diğer odalara tek kanatlı kapılarla girilir. Holün zemini seramik, tavanı plastik boyadır. Üç odanın da batı cepheye bakan pencereleri vardır. Muhasebe odalarının zemini linolyum, tavanı plastik boyadır. Arşivin zemini ahşap, tavanı plastik boyadır.

Muhasebe odasının doğusunda bulunan holün doğusundaki tek kanatlı kapı ile Personel malzeme girişinin yapıldığı alana girilir. Bu alana güney cephede bulunan ve altı basamakla çıkılan iki kanatlı demir kapıdan da girilir. Bu alanın doğusundaki tek kanatlı kapıdan merdiven holüne girilir. Personel malzeme girişinin zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Merdiven holünün kuzeyinde bulunan tek kanatlı kapı ile dikdörtgen planlı bir hole girilir. Bu holün üzerindeki tek kanatlı kapı ile asansör tesisat odasına ve ızgara bölümüne girilir. Izgara bölümünde bulunan merdivenle ikinci bodrum kata inilir. Asansör tesisat odasının zemini şap, tavanı sıvadır. Izgara bölümünün zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Izgara bölümünün kuzeyinde üç adet soğuk depo ve bir deepfreeze vardır. Soğuk depolar tek kanatlı bir kapı ile Hamur hazırlık bölümüne açılırlar.

5.3.1.10. İkinci Bodrum Kat

İkinci bodrum katına servis merdivenlerinden inilerek ulaşılmaktadır (Şekil 22). Katın batı cephesinde personel girişi ve çöp odasının çıkışının yapıldığı iki kapı vardır (Şekil 146 b).

Katın doğu cephesinde büyük boyutlu bir genel depo, eskiden kullanılan kömür deposu, eski kömürlük, teknik servis, terzi, depo bölümleri vardır. Depoya servis asansöründen inilerek ulaşılır. Kömür deposu, eski kömürlük ve büyük deponun zemini şap, tavanı sıvadır. Teknik servis, terzi ve doğu cephesinde bulunan diğer deponun zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Deponun kuzeyindeki tek kanatlı kapıdan geçilerek çamaşırhane bölümüne ulaşılır. Çamaşırhane geniş bir alana sahiptir (Şekil 145 a). Çamaşırhane bölümünden tek kanatlı bir kapı ile kazan dairesine geçiş yapılır. Çamaşırhanenin zemini karo mozaik, tavanı boyadır. Kazan dairesinin zemini şap, tavanı sıvadır.

Çamaşırhanenin batısında değişik amaçlarla kullanılan iki adet depo vardır. Güney yönde bulunan depoya birinci bodrum katından merdivenle inilmektedir. Bu deponun güney yönünde bulunan çift kanatlı kapı ile ambara girilir. Ambarın doğusunda trafo odası vardır. Depoların zeminleri şap, tavanı sıvadır. Ambarın zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır. Trafo odasının zemini linolyum, tavanı plastik boyadır.

İkinci bodrum katın kuzeybatı cephesinde çöp odası vardır. Bu odanın batı cepheye açılan tek kanatlı bir kapısı vardır. Odanın zemini şap, tavanı sıvadır.

Çöp odasının güneyindeki tek kanatlı kapıdan bir hole geçiş yapılır. Holün zemini seramik, tavanı boyadır. Bu holün doğusundaki tek kanatlı bir kapıdan da başka bir hole geçiş yapılır. Bu holden de altı basamak inilerek su deposuna ulaşılır. Holün zemini şap, tavanı sıvadır.

Çöp odasının açıldığı holün sonunda personel girişinin yapıldığı iki kanatlı kapının açıldığı bir hol bulunur. Holün zemini seramik, tavanı plastik boyadır.

Personel girişi holünden tek kanatlı bir kapıyla eski yemek salonuna geçiş yapılır. Salonun batı cephesine açılan 4 adet penceresi vardır (Şekil 145b, 146 a). Dikdörtgen planlı geniş mekânın doğusundaki iki kanatlı kapıdan koridora, güneyindeki açıklıktan güney cephedeki odalara geçiş yapılmaktadır. Yemek Salonunun zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Salonun solunda eski mutfak vardır. Eski mutfağın batı cepheye bakan bir penceresi vardır. Eski mutfağın zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Eski mutfağın güneyindeki açıklıktan değişik büyüklüklerde ve birbirine grift halde bulunan beş adet odaya girilir. Odaların zemini karo mozaik, tavanları boyadır.

Katın güney cephesinde merdiven holü, personel tuvaletleri, doğalgaz ve buhar makinelerinin bulunduğu odalar ve değişik büyüklüklerde iki adet depo bulunur. Doğalgaz ve buhar makinelerinin bulunduğu odaların zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır. Depoların ise zemini şap, tavanı sıvadır.

Eski yemek salonunun açıldığı koridor kuzeyde çamaşırhane odasına, güneyde ise beş basamak inilerek merdiven holüne geçişi sağlar. Teknik servisin zemini karo mozaik, tavanı plastik boyadır.

Koridorun doğusundaki tek kanatlı kapıdan depoya, iki kanatlı kapıdan ise başka bir hole geçiş yapılır. Holün ve deponun zemini karo mozaik, tavanı

plastik boyadır. Holdeki iki kanatlı kapıdan teknik servis ofisine girilir. Ofisin zemini karo mozaik, tavanı boyadır. Koridorun sonunda bulunan tek kanatlı kapıdan tuvaletlerin bulunduğu bir hole geçilir. Holün zemini karo mozaik, tavanı boyadır. Bu hole iki adet tuvalet ve bir duş açılmaktadır.

5.3.1.11. Üçüncü Bodrum Kat

Bu kata ikinci bodrum kattan inilen merdivenlerle ulaşılır. Üçüncü bodrum kat mahzen olarak kullanılan küçük bir mekândır. Mekânın zemini şap, tavanı sıvadır.

5.3.2. Cepheler

5.3.2.1. Doğu Cephe

Yapının ana girişinin yer aldığı caddeye bakan bu cephe diğer cephelere göre daha özenli tasarlanmıştır (Şekil 11).

Özgününde giriş katı ve çatı ile birlikte 6 katlı olan cepheye daha sonra çatısı yükseltılarak bir kat daha eklenmiştir (Şekil 83a, 85a).

Doğu cephe diğer üç cephe gibi silmeler ile 4 bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde zemin kat, ikinci bölümde 1., 2. ve 3. katlar, üçüncü bölümde 4. kat, dördüncü bölümde ise 5. kat yer almaktadır. Yapının bu cephesi giriş kapısının eksenine göre simetrik olarak biçimlenmiştir.

Ortasında girişin yer aldığı zemin birbirinin aynısı olan 11 kemerli birimden oluşmaktadır. Kemerler, bosajlı mermerlerden yapılmış payelerin üstüne oturmaktadır. Profilli kilit taşları (Şekil 147a) dışa taşırılarak vurgulanmış mermer yuvarlak kemerler profillidir.

Giriş kapısının üstündeki cam ve demirden yapılmış yelpaze biçimindeki markiz bu cephenin dikkat çeken mimari elemanlarından biridir.

Kemerli birimlerden girişin sağındaki 4'ü geniş camekânlarla kaplıdır. Girişin sağında ikinci olan kemerin altındaki bölümde 4 kanatlı demir kapı, üstte kemer

gözünde ise düşey olarak dörde bölünmüş ahşap pencere bulunmaktadır. Birinci kat balkonlarını taşıyan, profilli mermer konsollar bu bölümün diğer önemli ögesidir (Şekil 147b). Cephenin iki köşesindeki payeler daha geniş yapılarak vurgulanmıştır.

Bu cephede giriş katında 11 adet kemer ve bundan sonraki katların hepsinde değişik biçimlerde de olsa toplam 11'şer adet pencere vardır.

Doğu cephesinin 1., 2. ve 3. katlardan oluşan ikinci bölümü, yapının en hareketli ve özenle tasarlanmış olanıdır. Bu bölümde iki cephe birimi tüm cephede tekrarlanmaktadır.

Orta eksenindeki birimin 1. ve 2. katı önü demir korkuluklu kapalı balkonlardan oluşmaktadır (Şekil 85a). Zemin kat cephesinden taşkın olan bu birimin iki yanında üstte bezeli ve profilli olarak sonlanan ve iki kat boyunca devam eden duvar payeleri yükselmektedir. Bu birimin 1. ve 2. kattaki odalarının cepheleri camlı ahşap kapı ve camekânla kaplanmıştır. 1. Kat pencerelerinin üzerinde kilit taşı vardır. Bu birimin son katı olan 3. katın iki yanındaki duvar payeleri bezemesizdir. Bu katın balkonları iki yandan küçültülerek, alttaki balkonlardan farklı bir görünüme kavuşmuştur. Demir korkuluklu balkonun iki yanına ion tarzında birer yuvarlak sütun yerleştirilmiştir (Şekil 149a).

Doğu cephesinin 1., 2. ve 3. katlarında tüm cephede tekrarlanan diğer birim daha yalın tasarlanmıştır.

Bu birimin 1. katının iki yanında, üstte S kıvrımlı konsollarla desteklenen pencere saçağı ile sonlanan duvar payeleri bulunmaktadır. Duvar payelerinin arasında iki kanatlı dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Pencerenin altında ise dikdörtgen mermer pano yer alır (Şekil 83a). İkinci katta sadece yalın bir dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Bu birimin 3. katında da 2. katta olduğu gibi dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencerenin üzerinde kilit taşı vardır. 2. kat penceresinden farklı olarak bu cephenin önünde konsolların taşıdığı demir korkuluklu balkon vardır. Bu iki birim 1., 2., ve 3. katlarda bütün cephede peş peşe tekrarlanmıştır.

Üçünü katın bitiminde balkonlarda kesintiye uğrayarak yapıyı baştanbaşa dolaşan küçük düş sırası biçimli silme ile dördüncü kata çıkılır. Dördüncü katta pencere ve açık demir korkuluklu balkon ritmik şekilde tekrarlanır. Bütün pencerelerin iki yanı pilastrlarla çevrilidir. Pilastrların üzerinde dişli bir friz yer alır. Onun üzerinde dekoratif konsollerin taşıdığı profilli silme cephe boyunca devam eder (Şekil 150 a,b).

Beşinci katta ise 11 adet profilli yarım daire kemer ve bunların her birinin altındaki yuvarlak pencereler bulunur (Şekil 6a, 151 a). Pencerelerin üzerinde kilit taşı vardır. Pencerelerin araları arduvazla kaplıdır. Çatı katında ise dokuz adet oda penceresi vardır (Şekil 151b).

5.3.2.2. Batı Cephe

Batı cephe de yerleşim alanının eğimli olması nedeniyle birinci ve ikinci bodrum katları görülebilmektedir (Şekil 12, 83b). Çatının da kullanımıyla batı cephesi 9 kat olarak görülmektedir. Cephenin iki köşesi dördüncü katın bitimine kadar bosajlı taşlarla kaplıdır.

İkinci bodrum katında dikdörtgen biçimli 11 adet pencere vardır. Bu pencerelerden soldan birincisi ve dördüncüsü günümüzde kapıya çevrilmiştir. Bu katın bitiminde 4 adet dış sırası biçimli mimari öge vardır (Şekil 152a). Birinci bodrum katında basık kemerli 11 adet pencere vardır.

Giriş katında ikiz konsolların taşıdığı demir parmaklıklı uzun bir balkon vardır (Şekil 152b). Ortadaki dört kanatlı 5 adet pencere dışarı taşkındır ve kapatılarak cumba görünümlü kapalı balkon oluşturulmuştur (Şekil 153a). Bu pencereler diğerlerine göre büyük tutulmuştur ve hepsinin arasında yivli pilastrlar vardır. Cumbanın her iki yanında ikişer pencereyi kapsayan demir korkuluklu balkon devam eder. Bu balkonların duvarlarında bosajlı taş taklidi sıva kullanılmıştır (Şekil 153b). Köşe odalarında balkon bulunmamaktadır.

Birinci katta cumbanın üstüne denk gelen 5 odanın pencerelerini kapsayan demir korkuluklu büyük bir balkon vardır. Bu balkonun her iki yanında bir

pencere, bir konsolların taşıdığı demir korkuluklu açık balkon (Şekil 154a) ve bir tek kanatlı pencere şeklinde bir düzen vardır.

2. ve 3. katlar birbirinin aynısıdır. Bu katlarda 9 adet iki kanatlı oda penceresini kapsayan ve konsolların taşıdığı uzun bir balkon vardır. Köşelerde birer tek kanatlı pencere bulunur. Balkonların bitimindeki küçük dış sırası biçimli silme ile dördüncü kata çıkılır.

4. katta da ikinci ve üçüncü katlarda bulunan uzun balkon devam eder. Sadece bu katta bütün oda pencerelerinin her iki yanında pilastrlar vardır. 4. kat cepheyi boydan boya saran bir silme ve cephenin köşelerinde bosajlı taşlar hizasında dış sıraları şeklinde dekoratif konsolların taşıdığı saçakla biter. Beşinci katta 11 adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır.

Çatı katında dokuz adet oda penceresi bulunmaktadır.

5.3.2.3. Kuzey Cephe

Kuzey cephe, çatının kullanımıyla 7 katlı olarak görülmektedir (Şekil13, 84a,155a). Cephenin iki köşesi dördüncü katın bitimine kadar bosajlı taşlarla kaplıdır. Bütün katlarda toplam 8 adet kapı ve ya pencere bulunmaktadır. Giriş katının önünde büyük bir teras vardır (Şekil 155b). Terastan alttaki bodrum katlarına biri demir, diğeri mermer basamaklı iki farklı dönel merdivenle inilmektedir (Şekil 156a,b)

Kuzey cephede kalın profilli silmeler ile 4 bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde zemin kat, ikinci bölümde 1., 2. ve 3. katlar, üçüncü bölümde 4. kat, dördüncü bölümde ise 5. kat yer almaktadır.

Kuzey cephenin birinci bölümü olan giriş katının ortasında kemerli iki kapı ve bu kapıların her iki yanında üçer adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Şekil 158a). Cephede bosajlı taş ve bosajlı taş taklidi sıva kullanılmıştır.

Doğu cephesindeki, yüksek payeli balkon ve onun üzerinde yer alan ion tarzındaki yuvarlak sütunlardan oluşan düzenleme, kuzey cephesinin ortasında yan yana iki birim olarak tekrarlanmıştır (Şekil 158b).

Birinci katta ortadaki payelerle ayrılmış kısmı ve bu kısmın her iki yanında ikişer adet konsolların taşıdığı saçaklı oda penceresini kapsayan ve konsolların taşıdığı uzun bir balkon vardır. Konsollar doğu cephesinin birinci katındaki konsollarla benzer özelliklere sahiptir (Şekil 158b). Uzun balkonun iki yanında yine birer adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerinde konsollarla desteklenen saçakları vardır (Şekil 158a).

İkinci katın orta bölümünün iki tarafında da üçer adet dikdörtgen oda penceresi vardır.

Üçüncü katta ortadaki bölümün iki kenarında simetrik olarak pencere, balkon, pencere şeklinde bir düzenleme görülür. Orta bölüm dışındaki oda pencerelerin üzerinde kilit taşı vardır. Balkonlar konsollar tarafından taşınmaktadır. Bütün pencerelerin altında da konsollar bulunmaktadır. Kat, balkonlarda kesintiye uğrayan dış sırası biçimli bir silme ile biter.

Dördüncü katın ortasında iki pencereyi kapsayan demir korkuluklu balkon ve balkonların iki yanında üçer adet dikdörtgen pencere bulunur. Bu kattaki bütün oda pencerelerinin iki yanında pilastrlar vardır. Bu kat doğu cephesindeki kadar özenli olmayan bir silmeyle biter. Cephenin köşelerinde bosajlı taşlar hizasında saçaklar vardır.

Beşinci katta 8 adet dikdörtgen pencere vardır. Çatı katında dört adet oda penceresi bulunmaktadır.

5.3.2.4. Güney Cephe

Bu cephe diğer cephelere göre daha sade tasarlanmıştır. Arsanın eğimi dolayısıyla 1. bodrum katı ve çatının da kullanımıyla 8 katlı olarak görülebilmektedir (Şekil 14, 84b).

Cephenin iki köşesi de dördüncü katın bitimine kadar bosajlı taşlarla kaplıdır. Bu cephede diğer cepheler gibi silmelerle dört bölüme ayrılmıştır.

Birinci bodrum katında iki adet iki kanatlı demir kapı (Şekil 85b, 159a) ve altı adet kemerli pencere (Şekil 159b) vardır. Kapıların etrafı profillere çevrilidir. Kapılardan daha eğimli alanda olana beş basamaklı bir merdivenle çıkılmaktadır.

Giriş katı bosajlı taş görünümü verilmiş sıva ile kaplıdır. Sadece cephenin doğu köşesi bosajlı mermerle kaplıdır. Bu katta toplam sekiz adet dikdörtgen pencere vardır (Şekil 160a). Kat kalın bir silme ile biter.

Birinci katta sağ ve soldan ikinci odalarda konsolların taşıdığı demir korkuluklu balkonlar bulunmaktadır. Burada kullanılan konsollar doğu ve kuzey giriş katı konsollarının benzeridir. Birinci kat pencerelerinin iki yanında üstte S kıvrımlı konsollarla desteklenen pencere saçağı ile sonlanan duvar payeleri bulunmaktadır. Pencerelerin altında dikdörtgen mermer pano yer alır.

İkinci katta sekiz adet yalın dikdörtgen oda penceresi vardır.

Üçüncü katta ortadaki iki pencerenin altında profilli konsollar vardır. Yanlardaki üçer odanın ise konsolların taşıdığı demir korkuluklu balkonları vardır (Şekil 160b). Bu kattaki pencerelerin hepsinin üzerinde kilit taşı vardır. Bu katın bitimindeki küçük dış sırası biçimli silme ile dördüncü kata çıkılır.

Dördüncü katta her iki yanında pilastrların olduğu sekiz adet dikdörtgen oda penceresi vardır. Bu katın bitimindeki kalın silme ile beşinci kata çıkılır . Cephenin köşelerinde bosajlı taşlar hizasında saçaklar vardır.

Beşinci katta da sekiz adet dikdörtgen oda penceresi vardır.

5.3.3. Bezeme

5.3.3.1. İç Bezeme

Zemin katta giriş holünden başlayarak bütün katlarda çeşitli bezeme öğeleri kullanılmıştır. Giriş kapısının üst tarafında bezemeli dikdörtgen ahşap bir bölüm vardır (Şekil 6b). Kapının her iki yanında ve duvar bitiminde koyu renkte pilastrlar vardır.

Giriş holünün sağ yönünde mermer profilli ve mermer alınlıklı bir kapı, sol yönünde ise aynı düzenlemenin altında bir açıklık vardır. Mermer alınlıkların altında dekoratif mermer konsollar vardır (Şekil 88 a,b). Mermer alınlık üzerinde geleneksel Osmanlı motiflerinden oluşan çini kullanılmıştır. Bu çiniler orijinal değildir. Her iki alınlığın üzerinde yine orijinal olmayan saatler bulunmaktadır.

Giriş holünde zengin profilli mermer korkuluklu mono blok mermer merdivenler vardır (Şekil 87a,89a). Merdivenlerin bitiminde iki adet porfir sütun bulunmaktadır. Sütunların iki yanında aynı malzemedен yapılmış pilastrlar vardır.

Giriş holünün tavanı dikdörtgen kartonpiyerlerle bölünmüştür ve her bir bölümün içinde üçer adet kartonpiyer yuvarlak vardır (Şekil 90b).

İki kat boyunca yükselen Kubbeli Salonunun üst katında, tüm salonu dört taraftan kuşatan sivri kemerli ve kafesli ikiz pencereler yer alır (Şekil 97a,b). Doğu ve batı yönlerde üçer adet ikiz pencere, kuzey güney yönlerde ise iki tek pencerenin ortasında bir ikiz pencerenin yer aldığı bir düzenleme vardır. Pencerelerin önünde korint sütunlu ahşap küçük balkonlar bulunmaktadır. Pencerelerin sivri kemerli üst bölümünde ahşap kafesler kullanılmıştır. Pencereler ahşap karelerle bölünmüştür ve camlarının köşelerinde geometrik desenli sarı ve kırmızı renkli camlar kullanılmıştır. İkiz pencerelerin ortasında ve kenarlarında çiçek motifli bezemeler kullanılmıştır. İkiz ve tek pencerelerin kenarları belirgin şekilde mimari elemanlarla sınırlanmıştır. Çerçeve bitiminde kemerlerde kullanılan bezeme öğelerinden oluşan bir kuşak alt katla bütünlüğü sağlar.

Kubbeli Salonun tavanı ise ahşap dikdörtgen kasetlerle üçe bölünmüştür. Kasetler dışa taşkındır. Kasetlerin her birinde ikişer adet türkuaz renkli camlarla kaplı kubbeler vardır (Şekil 98 a,b). Altı kubbenin hepsi de birbirinin aynısıdır. Kubbenin tepesindeki daireden ahşap kaburgayla sekize bölünmüştür. Her bölümde bir büyük yuvarlağın altında 18 adet küçükten büyüğe artan yuvarlaklar vardır. Kubbelerin çevresi bitkisel motiflerle bezemeli ahşap çerçeve ile çevrilidir. Kubbelerin kenarları ve ortası değişik türde bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir (Şekil 161b;162 a,b).

Kütüphaneli Salonun kuzey tarafında üst tarafını bezemeli vitrayların kullanıldığı kemerlerin oluşturduğu iki adet kapı vardır (Şekil 100b).

Orient Ekspres Barın kuzeyinde üst tarafını bezemeli vitrayların kullanıldığı kemerlerin oluşturduğu üç adet pencere vardır (Şekil 163a).

Pera Salonunun Paşa Salonuna ve Aynalı Salona açılan kapılarının her iki yanındaki duvarlarında çeşitli renkte çiçeklerden oluşan bir sepet ve bu çiçek sepetinin tepesinde iki adet kuşun bulunduğu bir bezeme vardır. (Şekil 106b).

Pera Salonunun tavanı kartonpiyerlerle beşe bölünmüştür. Her bir bölümün içinde bitkisel motiflerle bezenmiş üç büyük ve aralarda iki küçük yuvarlak yuvarlak alçı süsleme vardır (Şekil 163b) Paşa Salonu, Orient Ekspres, Kütüphaneli Salonun tavanlarında benzer tavan düzenlemesi daha sade olarak kullanılmıştır.

Sütlerin, yemek salonlarının ve pastanenin duvarlarında ve tavanlarında yıldızlı alçı süslemeler vardır (Şekil 163b).

5.3.3.2. Dış Bezeme

Doğu cephesindeki mermer kemerlerin ve kuzey cephesindeki kemerlerin üzerinde kilit taşları vardır (Şekil 147a,158a).

Doğu cephesi, kuzey cephesi, güney cephesinde birinci kat balkonlarını taşıyan konsolların bitiminde çiçek motifi kullanılmıştır (Şekil 147b,158b).

Doğu ve kuzey cephesinde birinci ve ikinci katın balkonlu odaları boyunca devam eden yüksek pilastrların bitiminde madalyonu andıran mimari elemanlar vardır. Bu motiflerin üzerinde de çiçek bezemeleri ile pilastr sonlanır (Şekil 148b, 164a).

Her cephede değişik biçimlerde ve uzunluklarda tasarlanmış dökme demir balkon korkulukları vardır (Şekil 148 a,b; 149 a, 154 a, 157 b, 160b).

Doğu ve kuzey cephelerinin üçüncü katlarında balkonların iki yanında iyonik kolonlar vardır ve kolonların etrafını payeler çerçevelemiştir (Şekil 149a, 164b).

Kuzey, güney ve doğu cephelerin üçüncü kat pencerelerinin üzerinde kilit taşları vardır (Şekil 160b, 165a).

Bütün cepheler boyunca üçüncü katın bitiminde cepheleri baştanbaşa saran küçük dış sırası motifli bir silme vardır (Şekil 154b)

Bütün cephelerde dördüncü kattaki bütün oda pencerelerinin iki yanında pilastrlar vardır (Şekil 86a,154b).

Doğu cephesinde dördüncü katın bitiminde cepheyi saran dişli bir friz vardır. Frizin üzerinde dış sıraları şeklinde dekoratif konsolların taşıdığı profilli silme vardır (Şekil 86a, 150 a,b). Diğer cephelerde bu katta doğu cephesi kadar belirgin olmayan bir silme vardır. Bu silmelerin sadece köşelerinde doğu cephesindeki düzenlemenin olduğu saçaklar kullanılmıştır (Şekil 161a).

Doğu cephesinin beşinci katında yarım daire kemer altında yuvarlak pencereler vardır. Bütün pencerelerin üzerinde kilit taşları vardır (Şekil 151a).

Batı cephede ikinci bodrum katının bitiminde 4 adet dış sırası biçimli mimari eleman kullanılmıştır (Şekil 153a).

Batı cephesinin giriş katının dışarı taşkın bölümünde her pencerenin arasında korint başlıklı yivli pilastrlar kullanılmıştır (Şekil 154a,166a). Pencerelerin üzeri geometrik bezeme elemanlarıyla hareketlendirilmiştir.

Batı cephesinde giriş kat balkonları ikiz düzende tasarlanmış konsollar taşımaktadır (Şekil 153b, 165b).

Doğu, kuzey ve güney cephelerde birinci ve ikinci, batı cephede birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü katlarda değişik tipte konsollar kullanılmıştır (Şekil 166b,167a,b).

5.3.4. Malzeme ve Teknik

Pera Palas otelinde taş, mermer, ahşap, cam, metal malzemeler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Otelin cephelerinde kesme taşlar ve köşelerinde bosajlı taşlar kullanılmıştır (Şekil 154b).

Otelin hem cephelerinde hem de içinde mermer kullanımı vardır. Otelin ana girişinin olduğu doğu cephesinin giriş katındaki kemerler mermerden yapılmıştır (Şekil 147a). Ayrıca bütün giriş katı bosajlı mermerlerle kaplıdır. Güney ve kuzey cephelerin giriş kat köşelerinde de bosajlı mermer kullanılmıştır (Şekil 84b,146b,168a). Terasın zemini mermerle kaplıdır.

Otelin içinde mermer yoğun olarak giriş holünde ve Kubbeli Salonda kullanılmıştır. Giriş holündeki merdiven ve korkuluklar beyaz mermerden yapılmıştır (Şekil 89a).

Giriş holü, pastane, koridorlar, resepsiyon, asansör holü ve bagaj odası gibi farklı mekanların zeminlerinde yer döşemesi olarak farklı türlerde mermerler kullanılmıştır. Giriş holü, pastane, resepsiyon ve bagaj odasının zemininde geometrik biçimde iki farklı boyutta ve pembe, beyaz renkte düzenlenmiş mermerler kullanılmıştır (Şekil 89a).

Katlardaki koridorlarda beyaz blok mermer kullanılmıştır. Bütün katlara çıkan ana merdivenler de mermerdir. Katlardaki bazı oda ve banyoların zemininde de mermer kullanılmıştır.

Ahşap malzeme otelde yoğun olarak kullanılmıştır.

Dış cephede balkonların küpeşteleri ve pencere kasaları ahşaptır.

İç mekânda ahşap; yer döşemesi olarak parke, duvarlarda ve kolonlar üzerinde lambri, tavanlarda kaplama malzemesi ve bezeme öğesi olarak kullanılmıştır. Pera Salonu, Paşa Salonu, Orient Ekpres Bar ve Kütüphaneli Salonun duvarları ve bu salonlar içinde bulunan payeler ahşap lambri ile kaplıdır (şekil 168b). Bu salonlarda ahşap pilastrlar kullanılmıştır (şekil 107b). Kapı ve pencere doğramaları ahşap malzemededen yapılmışlardır.

Merdiven küpeşteleri ahşap malzemededen yapılmıştır. Kubbeli Salonunun üst katında bulunan balkonların korkuluk ve küpeşteleri ahşaptır. Yatak odalarının büyük bölümü, Pera Salonu, Paşa Salonu, Orient Express Bar, Kütüphaneli Salon ve Kubbeli Salonunun zemininde ahşap parke kullanılmıştır. Bazı yatak odalarında ve banyolarda ahşap asma tavan kullanılmıştır (şekil 92a). Çatı katı tavanlarında ahşap kaplama kullanılmıştır (şekil 138b). Resepsiyon holünün tavanı ahşap kasetleme tekniğiyle yapılmıştır.

Cam malzeme dış cephede ana giriş kapısının üzerindeki markizde kullanılmıştır (şekil 169a). Yapının ortasındaki aydınlık boşluğu üzerindeki büyük ışıklık (şekil 127a), havalandırma boşlukları üzerindeki küçük ışıklıklar (şekil 169b) ve ana asansör kulesi üzerindeki ışıklıklarda çelik strüktür üzerine cam kaplama vardır.

Cam malzeme yoğun olarak Kubbeli Salonun kubbelerinde kullanılmıştır (şekil 98a,b). Kubbeli Salonun ikinci kattaki ikiz pencerelerinde de renkli camlar kullanılmıştır (şekil 97a,b). Orient Ekpres Barın ve Kütüphaneli Salonun kemerli pencerelerinin üstü vitraylarla kaplıdır (şekil 100b, 163a). İç mekânda cam, kapıların üstündeki camekânlarda ve pencerelerde kullanılmıştır.

Yapının iskeleti çelik putrellerle yapılmıştır. Dış mekânda balkon korkulukları ve pencere şebekeleri demirdir. Doğu cephede giriş kapısının üzerindeki markiz demirden yapılmıştır.

İç mekânda ana merdiven ve asansör girişlerinin korkulukları demir ve çelikten yapılmıştır. Otelin içinde yer alan servis merdivenleri ile terastan otoparka inen merdivenler çelikten yapılmıştır (Şekil 156a,b).

Ahşap kırma çatı Marsilya tipi kiremitlerle kaplanmıştır.

Bazı servis mekânlarında, koridorlarda ve havalandırma boşluklarının zemini karo mozaikle kaplanmıştır (Şekil 94a,170a,b).

Giriş holünde ve Kubbeli Salonunda mermer taklidi sıva (marmorizzata) kullanılmıştır (Şekil 88a, 96a).

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Osmanlı başkentinde Tanzimat sonrasında önemli kentsel değişimler görülmektedir. Kent yeni işlevli yapılarla önemli fiziksel değişimlere sahne olmuştur. Bankalar, iş hanları, pasajlar, apartmanlar, tiyatrolar ve oteller İstanbul'da 19. yüzyılın ikinci yarısında görülen yeni işlevli yapılardır. Yeni işlevli yapıların yanı sıra hastane, kışla, saray ve dinsel yapılar gerek tasarım ilkeleri gerekse boyut açısından önemli değişikliklere uğramışlardır. Kentin tünel, tramvay ve denizdeki toplu taşıma aracı vapurlarla donatılması da bu dönemin önemli yenilikleri arasında sayılır. Paris örnek alınarak kurulmuş 6. Daire (Beyoğlu Belediyesi) ile Beyoğlu semtinde ilk defa kadastro işi yapıldı, ana arterler genişletildi, kâgir bina yapma zorunluluğu getirildi.

Oteller teknolojik, ekonomik ve sosyal olayların gelişimi neticesinde ortaya çıkmışlardır. Oteller, kent mimarisinde bu olayların yansımalarının öncelikle izlenebileceği yapılardır ve kent mimarisinin şekillenmesinde belirleyici rol üstlenmişlerdir.

Tanzimat'tan sonra şekillenen batılılaşma hareketleri neticesinde turistlerin kalması için batıdan örnek alınan oteller yapılmaya başlanmıştır. Bilinen ilk otel olan Hotel d'Angleterre'in 1841 yılında açılmasından sonra İstanbul'da pek çok otel açıldı. Açılan oteller genellikle eski konaklardan otele çevrilmiş binalardı. 1891 yılında otel olarak yapıldığı bilinen ilk yapı olan Londra otelinden sonra özgün oteller yapılmaya başlandı.

19. yüzyıl otellerinin cephelerinde genellikle neoklasik öğeler ağır basar. Seçmecî anlayışta otellerde yapılmıştır. Otellerde genel olarak giriş katında lobi, restoran, kafe vb. genel hacimler, üst katlarda ise yatak odaları bulunmaktadır. Odalar bazen hol etrafında sıralanırken bazen de koridora açılmaktaydılar. Banyo ve tuvalet ise ortak kullanılan mekânlar olarak hizmet vermekteydiler.

Pera Palas Oteli, La Compagnie Internationale des Wagon-Lits" (Uluslar arası Yataklı Vagonlar Şirketi) tarafından Alexandre Vallaury'e Orient Ekspres

yolcularının daha konforlu bir otelde kalmalarını sağlamak için 1895 yılında yaptırılmıştır.

Alexandre Vallaury Pera Palas dışında bilinen 4 otel binası daha tasarlamıştır. Bunlar Prinkipo Palas, Tokatlıyan, Tokatlıyan'ın yazlığı ve Summer Palas otelleridir. Yataklı vagonlar için yaptığı diğer otel olan Prinkipo Palas'da Vallaury Pera Palas'tan farklı olarak Türk konut mimarisinden esinlenmiştir.

Pera Palas Oteli 4 cephesi olan bir oteldir. Yataklı Vagonlar Şirketinin otelin bağımsız bir yapı adası üzerine inşa edilmesini önemseydiği anlaşılmaktadır.

Pera Palas Oteli 2 bodrum, zemin, beş normal ve çatı katı olmak üzere dokuz kattan oluşmaktadır. Otel eğimli arazisi nedeniyle doğu ve kuzey cephede 7 katlı, batıda iki bodrum katıyla toplam 9 katlı, güney cephede ise 8 katlı olarak görülmektedir.

Yapının çelik taşıyıcı iskelet sistemi İstanbul için o dönemde yeni bir uygulamadır. Vallaury bu konuda öncü sayılır. Düyun-u Umumiye Binası ve Karaköy Ömer Abet Hanında da bu uygulamalarını sürdürmüştür.

Pera Palas Oteli sadece bir yatma yeri olarak yapılmamıştır. Sosyal anlamda insanların ihtiyacını karşılayacak salonlara ağırlık verilmesi bakımından döneminin öncüsüdür. Otelde balolar, eğlenceler, sergiler düzenlenmiş; her zaman çok rağbet edilen bir yer olmuştur.

Pera Palas Otelinde seçmecî bir üslup kullanılmıştır. Otelin hepsi birbirinden farklı tasarlanmış 4 cephesinde neoklasik üslup hâkimken, otelin içinde özellikle Kubbeli Salonda oryantalist bir anlayış görülür. Asansör ve çevresinde, yanmış olan kahve bölümünde ise art-nouveau çizgiler hâkimdir.

Otelin plan ve cephe düzenlemesi simetrik bir anlayışla yapılmıştır. Doğu cephe ve kuzey cephe daha özenli tasarlanmıştır. Otel plan - işlev ilişkisi bakımından Rönesans ve Beaux-Arts ilkelerine uygun olarak yapılmıştır. Otelin ortasındaki aydınlık boşluk etrafında düzenlenen bir planı vardır. Bu boşluk giriş katındaki Kubbeli Salonun üstü olarak düzenlenmiştir (Şekil 123b,127a). Kubbeli Salon

dışında giriş katında beş salon daha vardır. Giriş katının kuzeyinde birbirine yakın boyutlarda Orient Ekspres Bar, Kütüphaneli Salon ve Paşa Salonu adlı üç adet salon konumlanmıştır. Batı cephede ise Pera Salonu ile daha küçük boyutlu Aynalı Salon vardır.

Kubbeli Salon otelin en özenle tasarlanmış salonudur ve otelin ihtişamını en çarpıcı şekilde yansıtır (Şekil 69a,b). Bu salon Orient Ekspresin son durağında Vallaury tarafından doğunun oryantalist dünyasını yansıtmayı için tasarlanmıştır. İki renkli basık mermer kemerler, kafesli ikiz pencereler ve tavandaki kubbeler doğulu egzotik havayı yansıtır.

Birinci, ikinci ve üçüncü katın planları benzerdir ve bu katlardaki odalar diğer katlardaki odalardan daha geniştir (Şekil 16,17,18). Bu katlardaki odalar, Kubbeli Salonun üzerinde bulunan boşluğun etrafını dört bir taraftan saran koridorlar üzerinde yer alırlar. Güneybatı ve kuzeydoğu köşelerde süit olarak düzenlenmiştir.

Dördüncü ve beşinci katın planları da birbirine benzerdir (Şekil 19). Bu katta batı, doğu ve kuzey yönlerdeki odalar iki sıra halindedir. Ortadaki odalar aydınlığa bakmaktadırlar.

Otelin içinde ise değişik zamanlarda bazı teknolojik yenilikler yapılmış, her odaya banyo ve tuvalet yapmak için oda planlarında bir takım değişikliklere gidilmiştir. İlk üç katta, mevcut oda içinde mekân bölünerek banyo oluşturulurken, dördüncü ve beşinci katlarda yer olan odalar daha küçük olduğu için banyolar bitişik odaların ikiye bölünmesiyle elde edilmiştir.

Her cephe birbirinden farklı anlayışla tasarlanmıştır. Cephelerde simetri esas tutulmuştur. Köşeler bosajlı mermer ve taşlarla belirginleştirilmiştir (Şekil 154b). Cepheler silmeler ile Beaux-Arts mimari anlayışına uygun olarak 4 bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde zemin kat, ikinci bölümde 1., 2. ve 3. katlar, üçüncü bölümde 4. kat, dördüncü bölümde ise 5. kat yer almaktadır.

Doğu cephe otelin ana girişinin olduğu cephedir ve diğer cephelere göre daha özenli tasarlanmıştır (Şekil 11). Giriş katı birbirinin aynısı olan 11 kemerli birimden oluşmaktadır. Bu cephede giriş bölümü dönemin diğer yapılarında olduğu gibi vurgulanmamış daha sonra giriş kapısı üzerine eklenen zarif cam art-nouveau markizle bu sorun çözülmüştür. Doğu cephesinin 1., 2. ve 3. katlardan oluşan ikinci bölümü, yapının en hareketli ve özenle tasarlanmış olanıdır. Bu bölümde iki cephe birimi tüm cephede tekrarlanmaktadır. Orta eksendeki birimde, birinci ve ikinci katlarda kapalı balkonlar, üçüncü katta ise duvar payeleri arasında iyonik sütunların çerçevelediği bir balkon bulunur. Diğer üç kat boyunca devam eden birim ise daha sade tasarlanmıştır. Bu birimin birinci katında pencere saçağı ile sonlanan duvar payeleri arasında dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Diğer iki katta ise yalın birer adet pencere vardır (Şekil 148a,b;149a).

Batı cephenin giriş katında ikiz konsolların taşıdığı demir parmaklıklı uzun bir balkon vardır (Şekil 12,153b). Ortadaki dört kanatlı 5 adet pencere dışarı taşkındır ve kapatılarak cumba görünümlü kapalı balkon oluşturulmuştur (Şekil 154a). İkinci, üçüncü ve dördüncü katlarda uzun birer balkon vardır (Şekil12).

Kuzey cephede doğu cephe gibi kalın profilli silmeler ile 4 bölüme ayrılmıştır. Kuzey cephesinin ortasında doğu cephesindeki gibi yüksek payeli balkon ve onun üzerinde yer alan iyon tarzındaki yuvarlak sütunlardan oluşan düzenleme, yan yana iki birim olarak tekrarlanmıştır (Şekil 13).

Güney cephe diğer cephelere göre daha sade tasarlanmıştır. Bu cephenin dikkat çeken mimari elemanları birinci ve üçüncü katta bulunan konsolların taşıdığı demir balkonlardır (Şekil 14).

Otel'in cephelerinin mimari özellikleri zaman içinde fazla bir değişikliğe uğramadan korunmuştur. Otelin dışına kuzey cephede bodrum kat hizasında sonradan teras eklenmiştir (Şekil 82b,155b). Çatı katı ise buraya odalar eklenmesi için yükseltilmiş ve üzerine pencereler açılmıştır.

Doğu cephesindeki mermer kemerlerin ve kuzey cephesindeki kemerlerin üzerinde kilit taşları vardır (Şekil 147a,157a).

Doğu ve kuzey cephelerinin üçüncü katlarında balkonların iki yanında iyonik kolonlar vardır ve kolonların etrafını payeler çerçevelemiştir (Şekil 149a,164b).

Doğu ve kuzey cephesinde birinci ve ikinci katın balkonlu odaları boyunca devam eden yüksek pilastrların bitiminde madalyonu andıran mimari elemanlar vardır (Şekil 148b).

Bütün cepheler boyunca üçüncü katın bitiminde cepheleri baştanbaşa saran dış sırası motifli bir silme vardır (Şekil 154b). Doğu cephesinde dördüncü katın bitiminde cepheyi saran dişli bir friz vardır. Diğer cephelerde aynı katta doğu cephesindeki kadar belirgin olmayan bir silme vardır.

Otelin içinde özenli bir bezeme programı uygulanmıştır. İki kat boyunca yükselen Kubbeli Salonunun üst katında, tüm salonu dört taraftan kuşatan sivri kemerli ve kafesli ikiz pencereler yer alır. Pencerelerin önünde korint sütunlu ahşap küçük balkonlar bulunmaktadır. Pencerelerin sivri kemerli üst bölümünde ahşap kafesler kullanılmıştır(Şekil 97a,b).

Kubbeli Salonun tavanı ise ahşap kirişlerle üçe bölünmüştür. Bu bölümlerin her birinde ikişer adet türkuaz renkli küresel camlarla kaplı kubbeler vardır (Şekil 96a).

Kütüphaneli Salonun ve Orient Ekspres Barın kuzey cepheye bakan camlarında vitraylar kullanılmıştır (Şekil 100b,163a).

Sütlerin, yemek salonlarının ve pastanenin duvarlarında ve tavanlarında yıldızlı alçı süslemeler vardır(Şekil 163b).

Otelin cephelerinde kesme taşlar ve köşelerinde bosajlı taşlar kullanılmıştır. Otelin hem cephelerinde hem de içinde mermer kullanımı yaygındır. Ahşap yer döşemesi olarak parke, duvarlarda ve kolonlar üzerinde lambri, tavanlarda kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. Cam malzeme otelin ortasındaki

aydınlık boşluğu üzerindeki büyük ışıklıkta, giriş kapısı üzerindeki markizin üzerinde, Kubbeli Salonun kubbelerinde kullanılmıştır. Metal malzemeden ana merdiven ve asansör girişlerinin korkuluklarında yararlanılmıştır.

Pera Palas aynı dönemde dünyanın çeşitli yerlerinde yataklı vagonlar tarafından yapılan bazı otellere benzerlik gösterir. Vallaury'nin etkisi Kubbeli Salon dışında fazla hissedilmez. Vallaury daha sonra yapacağı Düyun-u Umumiye binasında Pera Palas'ta kullandığı kubbelerin bir benzerini uygulamıştır (Şekil 77b).

Pera Palas kendisinden sonra yapılan pek çok otele öncülük etmiştir. Bu etkileri en belirgin şekilde izleyebildiğimiz otel Ankara'da bir Erken Cumhuriyet Dönemi oteli olan Ankara Palas'tır. Otelin özellikle giriş cephesi ve planında bu etki yoğun olarak izlenir.

Pera Palas özgün mimari özellikleri ve bu mimarlık özelliklerini, büyük ölçüde koruyarak günümüze geldiği için Pera'nın önemli bir kültür mirasıdır. Osmanlı'nın son ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış en önemli yerli ve yabancı devlet adamları, sanatçıların yolu mutlaka Pera Palas'tan geçmiştir. Atatürk mütareke yıllarında belli aralıklarla sürekli, Cumhuriyet kurulduktan sonrada belirli günlerde otelde konaklamıştır.

Belki de başka hiçbir bina üzerine bu kadar çok kitap yazılmamış, film, belgesel çekilmemiştir. Pera Palas sadece bir otel olarak algılanmamış, Pera'nın, Avrupai yaşamın, batılılaşmanın bir simgesi olmuştur. 114 yıldır otel ihtişamından hiçbir şey kaybetmeyerek günümüze kadar gelmiştir. 2010 yılında tamamlanması planlanan restorasyon çalışmaları ile yapının mimari kimliği korunarak çağdaş gereksinmelere cevap verecek duruma gelmesi sağlanacaktır. Tanzimat sonrasında yapılan otellerden günümüze kadar özgün işlevini sürdüren tek yapı olması Pera Palas'ı ayrıcalıklı kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Şebnem. "Kervansaray", *İslam Ansiklopedisi*, 27. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002: 299-302.
- AKÇURA, Gökhan. *Turizm Yılı Sıfır*. İstanbul: Om yayınevi, 2002.
- AKIN, Nur. *19. yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2002.
- AKPOLAT, Mustafa S. *Fransız Kökenli Mimar Alexandre Vallaury*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1991.
- AKPOLAT, Mustafa S. "Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı", *Türkler*, 15. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 350-359.
- ALUS, Sermet Muhtar. *İstanbul Kazan, Ben Kepçe*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- ANONİM. "Oteller", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994:179-180.
- AYKUT, Pelin. "Bristol Oteli", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 2. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994a: 324.
- AYKUT, Pelin. "Londra Oteli", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994b: 227.
- AYKUT, Pelin. "Summer Palace", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994c:71.

- AYKUT, Pelin. “Splendid Oteli”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994d: 40.
- AYKUT, Pelin. “Tokatlıyan Oteli”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994e: 272.
- BALIM, Pınar. *Ankara’daki Otellerin Gelişimi ve Değişimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, 2005.
- BASLO, Meltem. *Tarih Boyunca Galata-Beyoğlu Kurgusunun Gelişimi ve XIX. yüzyıl Otellerinin Bu Gelişime Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, 1998.
- BATUR, Afife. “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, 4. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985: 1038-1067.
- BATUR, Afife. “Park Otel”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994a: 222.
- BATUR, Afife. “Pera Palas-Mimari ”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994b: 240-241.
- BATUR, Afife. *M. Vedad Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- BARİLLARİ D. ve E.GODOLİ. *İstanbul 1900 Art-Nouveau Mimarisi ve İç Mekânları*, (çev. Aslı Ataöv). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997.
- BELGE, Murat. *İstanbul Gezi Rehberi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

BİNAN, Can .“Çankaya Otel”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 2. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994:468.

BİRSEL, Salah. *Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982.

BİRSEL Salah. *Ah Beyoğlu, Vah Beyoğlu*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

BORAK, Sadi. *Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.

CAN, Cengiz. *İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 1993.

Can, C.

<http://www.obarsiv.com/guncel_vct_2003_cengizc.html>(05.06.2009).

CANTAY Gönül. “Türkiye’de Osmanlı Devri Kervansaray Yapılarının Tipolojisi” , *IX. Türk Tarih Kongresi Ayır Basım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

CEZAR, Mustafa. “Türk Tarihinde Kervansaray”, *VIII. Türk Tarih Kongresi II. Ciltten Ayır Basım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981.

CEZAR, Mustafa. *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100. Yıl*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 1983.

CEZAR, Mustafa. *XIX. Yüzyıl Beyoğlu'su*. İstanbul: Akbank Ak Yayıncılık, 1991.

- CEZAR, Mustafa. "Ondokuzuncu Yüzyılda Beyoğlu Neden ve Nasıl Gelişti", *XI. Türk Tarih Kongresi'nden Ayrı Basım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- CEZAR, Mustafa. *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür Eğitim Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, 1995.
- CEZAR, Mustafa. *Osmanlı Başkenti İstanbul*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür Eğitim Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, 2002.
- ÇELİK, Zeynep. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Değişen İstanbul*, (Çev. Selim Deringil). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1996.
- ÇEVİK, Umut. *Alexandre Vallauri ve Yapıları Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi 2001.
- DELEON, Jak. *Pera Palas*. İstanbul: İstanbul Otelcilik ve Turizm Ticaret A.ř. , 1993.
- DELEON, Jak. *Eski İstanbul'un (Yaşayan) Tadı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
- DELEON, Jak. *Bir Beyoğlu Gezisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- DELEON, Jak. *Büyükada Anıtlar Rehberi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- DEMİROĞLU, Cenk Osman. *Kültürel Miras ve Turizmle İlişkisi Bağlamında Prinkipo Palace (Büyükada Rum Yetimhanesi) Uygulanabilir Bir Yatırım Projesi Önerisi*, İstanbul, 2006.

- DENEL, Serim. *Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi yayınları, 1982.
- DİNO, Abidin. *Pera Palas*, (çev.Samih Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık, 2005.
- DOĞU, Orhan. *Oteller*. İstanbul: Birsen Kitabevi Yayınları, 1986.
- DUHANİ, Said Naum. *Eski İnsanlar Eski Evler*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1984.
- DUHANİ, Said Naum. *Beyoğlu'nun Adı Pera İken*. İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1990.
- EKDAL, Müfed. *Bir Fenerbahçe Vardı*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, 1997:213-217.
- ENGİN, Vahdettin. *Sultan Hamid ve İstanbul'u*. İstanbul: Simurg Yayıncılık, 2001.
- GAVİN, Catherine. *Aşkta ve Savaşta Mustafa Kemal*. İstanbul: Çiviyazıları, 2007.
- GOODWIN, Godfrey. *A History of Ottoman Architecture*. London: Thames and Hudson, 1971.
- GÖKDAĞ, Remzi. *Park Otel Olayı*. İstanbul: Anahtar Kitaplar, 1992.
- GRAY S. & S. LİNGUORİ. *Hotel and Motel Management*. New Jersey: Pearson Education, 2003.
- GÜLERSOY, Çelik. *Seyahat Acenteliği*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1963.

- GÜLERSOY, Çelik. *Türk Toplumunu ve Turizm*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1970.
- GÜLERSOY, Çelik. *Tepebaşı Bir Meydan Savaşı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1993.
- GÜLERSOY, Çelik. "Londra Oteli" , *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994a: 226-227.
- GÜLERSOY, Çelik. "Pera Palas" , *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994b: 239-240.
- GÜLERSOY, Çelik. *Beyoğlu'nun Yitip Gitmiş Üç Oteli*. İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı Yayınları, 1999.
- GÜLERSOY, Çelik. *Büyükkada Yetimhanesi, Büyükkada Monografileri 1*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 2001.
- GÜLTAŞ, Didem. *RAÍMONDO D'ARANCO: İstanbul'daki Yapılarında Cephe Biçimlenişi ve Detayları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2008.
- GÜRAN, Ceyhan. *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978.
- Halil Onur Mimarlık. *Pera Palas* (Yayımlanmamış Derleme). İstanbul, 2006.
- HÜR, Ayşe. "Konaklama-Bizans Dönemi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994a: 48.

HÜR, Ayşe. “Şark Ekspresi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994b:135

KA-BA Mimarlık. Pera Palas-İstanbul Koruma-Onarım, Sağıklaştırma ve Yenileme Projesi. Ankara: 2007.

KAPTAN (ARKAN), Özdemir. *Beyoğlu Kısa Geçmişi Argosu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

KARAHASANOĞLU, Elif Berna. *Beş Yıldızlı Şehir Otellerinin İşletme Modelleri ve Mimari Tasarım Kimliği Etkileşimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 1997.

KAYA, S.

<<http://www.tarabyatarihi.com>>(01.06.2009).

KAYIN, Emel. *İzmir Oteller Tarihi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2001.

KILIÇ, Alkım Doğan. *Vallauri'nin Klasisist Cepheleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2006.

KILIÇÖZLÜ, Arzu. *Türklerde Tarihi Konaklama Tesisleri ve Günümüz Turizminde Değerlendirilmeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1985.

KIRIMTAYIF, Süleyman. “On dokuzuncu Yüzyılda Avrupa ve Amerika'daki Otellerle Kıyaslandığında Pera Palas'ın Yeri”, *Efsanelerden Günümüze İSTANBUL*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2002:105-112.

KUBAN, Doğan. “Kentın Gelişmesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994: 527-547.

KUBAN, Doğan. "Osmanlı Mimarlığı", *Osmanlı Uygarlığı*, 2, (Ed. H. İNALCIK ve G. RENDA). Ankara: TC Kùltür Bakanlığı Yayınları, 2004:626-697.

KUBAN, Doğan. *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 2007.

KÜÇÜKERMAN, Önder. "Sanayi-i Nefise Mektebi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994: 447.

MİLLAS, Akıllas. *Pringipos (Prinkipos)*, Atina: 1988: 401-412.

OLALI, H. ve M. KORZAY ve H.Z. YAVUZER. *Otel İşletmeciliği*. İstanbul: İşletme Fakùltesi Yayınları, 1989.

OBERLE, Gerard. *Pera Palas*, (Çev. Nur Nirven). İstanbul: Dharma Yayınları, 2006.

ORTAYLI, İlber. *İstanbul'dan Sayfalar*. İstanbul: Hil yayınları, 1986.

ORTAYLI, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

ÖZKURT, Mehmet Çağlayan. *Düyun-u Umumiye İstanbul Merkez Binası'nın Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı Bağlamında Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2005.

ÖZTÜRK, Kemal. *Pera Palas, Bir Batılılaşma Öyküsü*, (Belgesel). 2001.

Smith, M.

<<http://www.seat61.com/OrientExpress.htm#Chronology>> (05.06.2009)

SAKAOĞLU, Necdet. "Konaklama-Osmanlı Dönemi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994: 48-50.

SANDOVAL-STRAUSZ, Andrew K. *Hotel: An American History*. Yale: Yale University Press, 2007.

SARIÖZ, Perihan. *Bir zamanlar İstanbul*. İstanbul: İdea İletişim Hizmetleri, 1996.

SÖNMEZ, Zeki. *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2006

SÖZEN M. ve U. TANYELİ. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

TEOMAN, Selcan. "Halki Palas" , *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 3. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994:530

Thomas, G.H.

<<http://www.willysthomas.net/GrandHotelPekin.htm>. > (06.05.2009).

TOPRAK, Zafer." Ecanib Sınaati", *İstanbul*, 6. Yaz 1993: 69.

TOPRAK, Zafer. "Vagon-Li Olayı", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994:354.

TURAN, Osman. "Selçuk Kervansarayları", *Türkler*, 7. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 755-765.

ÜSDİKEN, Behzat. "Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri-I", *Tarih ve Toplum*, 93. Eylül 1991a: 34-38.

ÜSDİKEN, Behzat. “Beyoğlu’nun Eski ve Ünlü Otelleri-II Pera Palas”, *Tarih ve Toplum*, 95. Kasım 1991b: 27-32.

ÜSDİKEN, Behzat. “Beyoğlu’nun Eski ve Ünlü Otelleri-III, Hotel d’Angleterre”, *Tarih ve Toplum*, 97. Ocak 1992a: 34-37.

ÜSDİKEN, Behzat. “Beyoğlu’nun Eski ve Ünlü Otelleri-IV, Tokatlıyan Oteli”, *Tarih ve Toplum*, 98. Şubat 1992b: 24-28.

ÜSDİKEN, Behzat. “Beyoğlu’nun eski ve ünlü otelleri-V”, *Tarih ve Toplum*, 99. Mart 1992c: 28-35.

ÜSDİKEN, Behzat. “Novotny Oteli”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1994: 95.

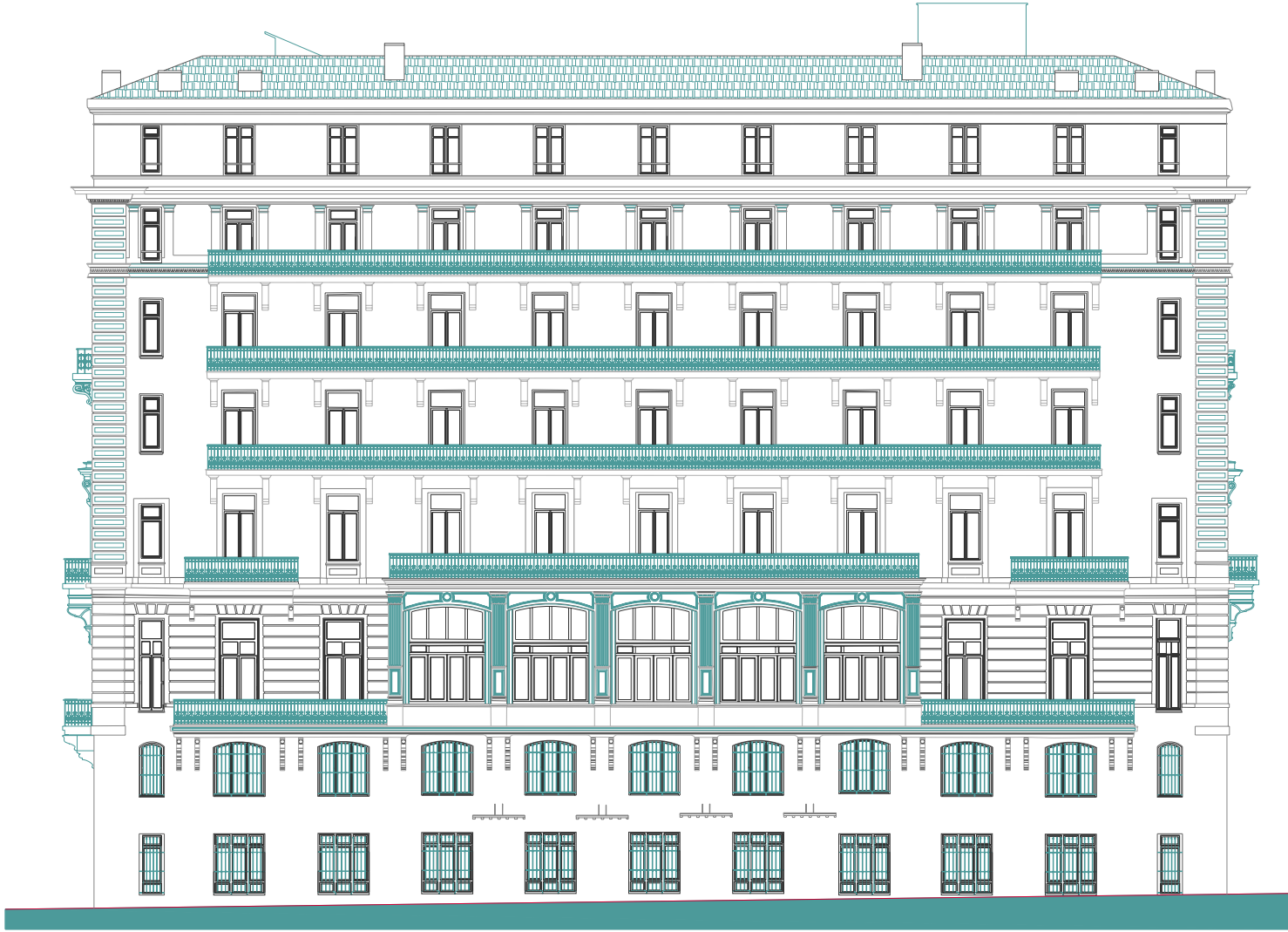
YOLCU, Ender. *Şehir Otelleri, Çevre, Mekân, Tasarım İlkeleri Üzerine*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2006.

ZAT, Vefa. *Eski İstanbul Otelleri*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2005.

ŞEKİLLER

DOĞU CEPHE (RESTİTÜSYON)

BATI CEPHE (RESTİTÜSYON)

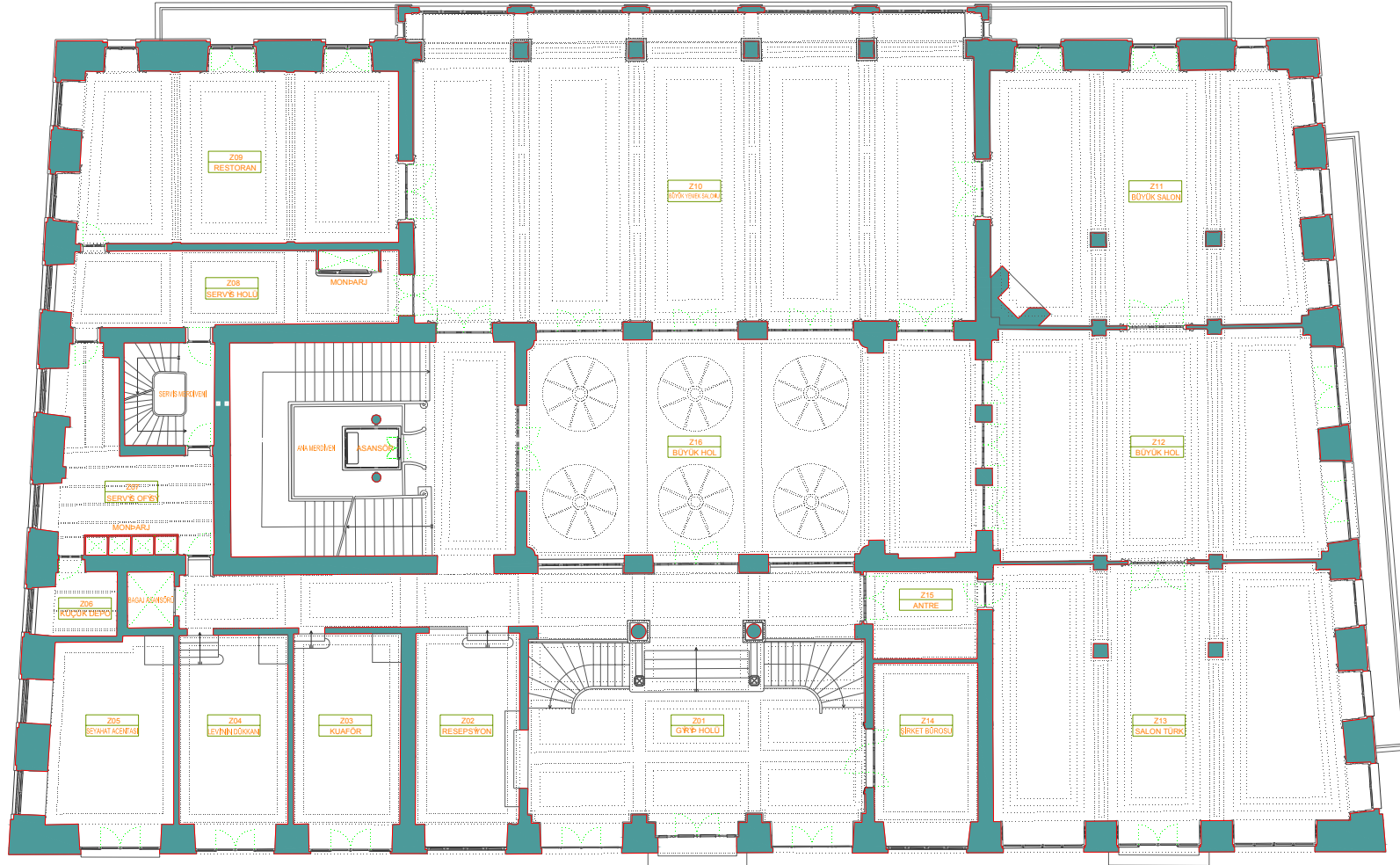
KUZEY CEPHE (RESTİTÜSYON)

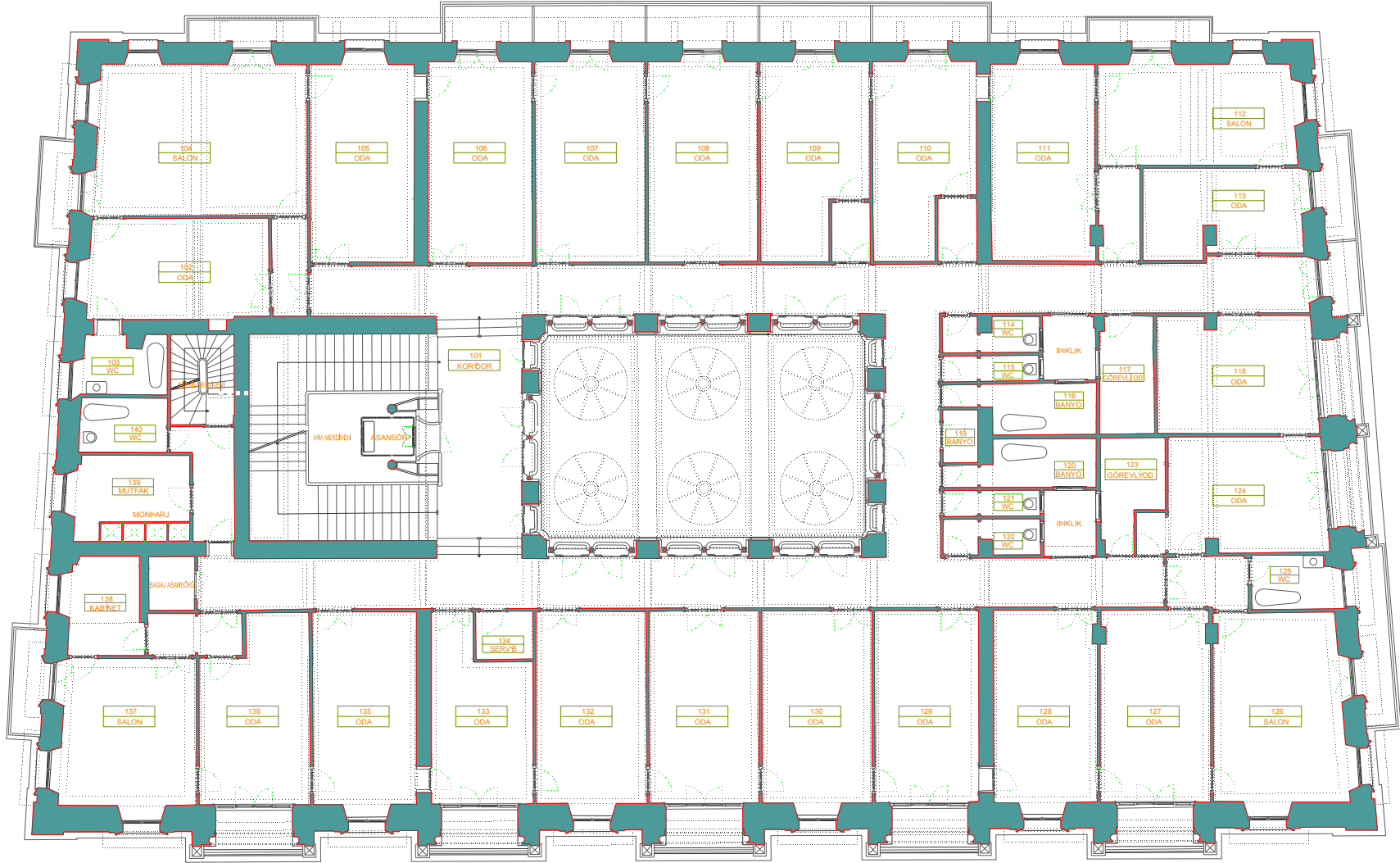
D-D KESİTİ (RESTİTÜSYON)

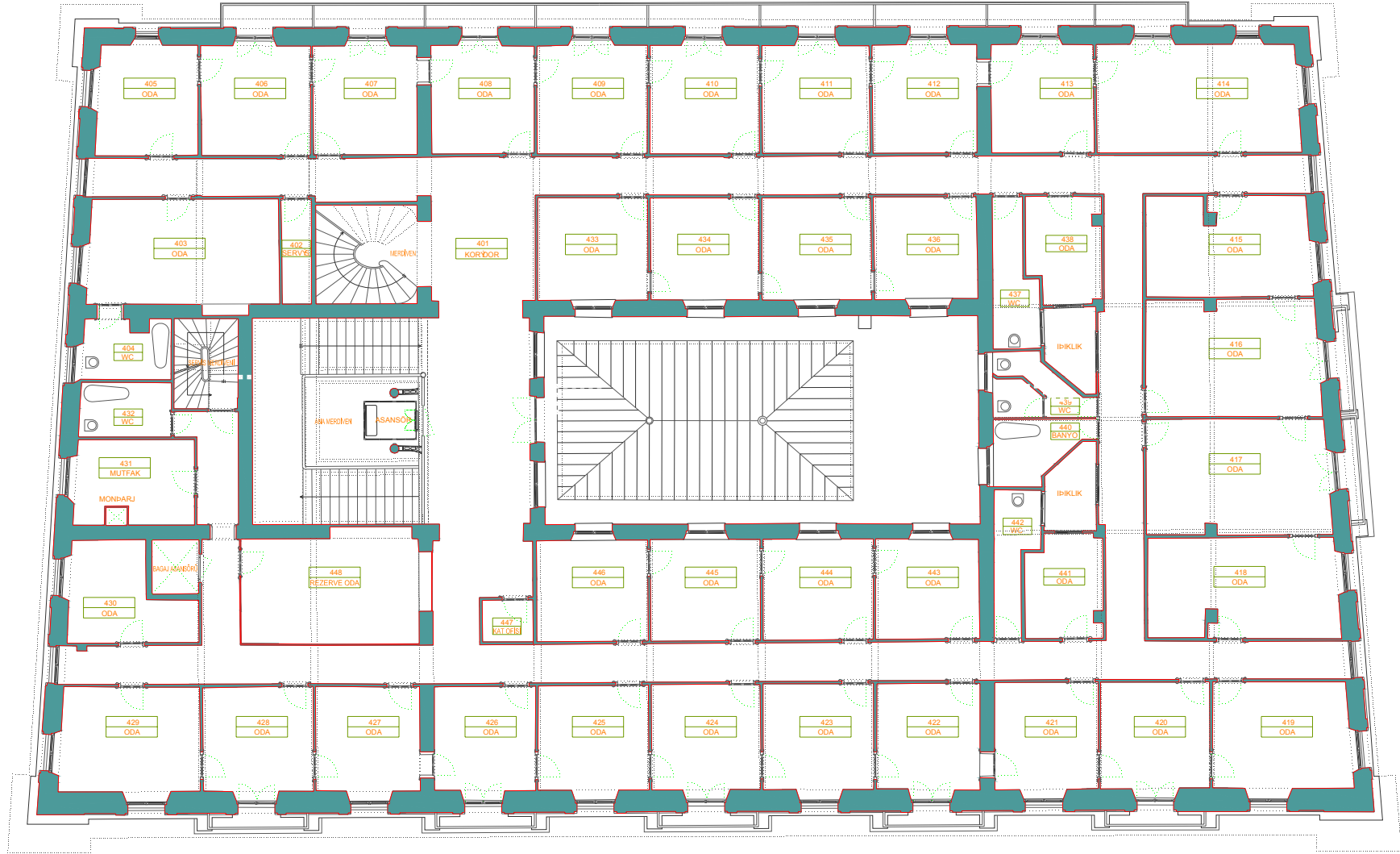
E-E KESİTİ (RESTİTÜSYON)

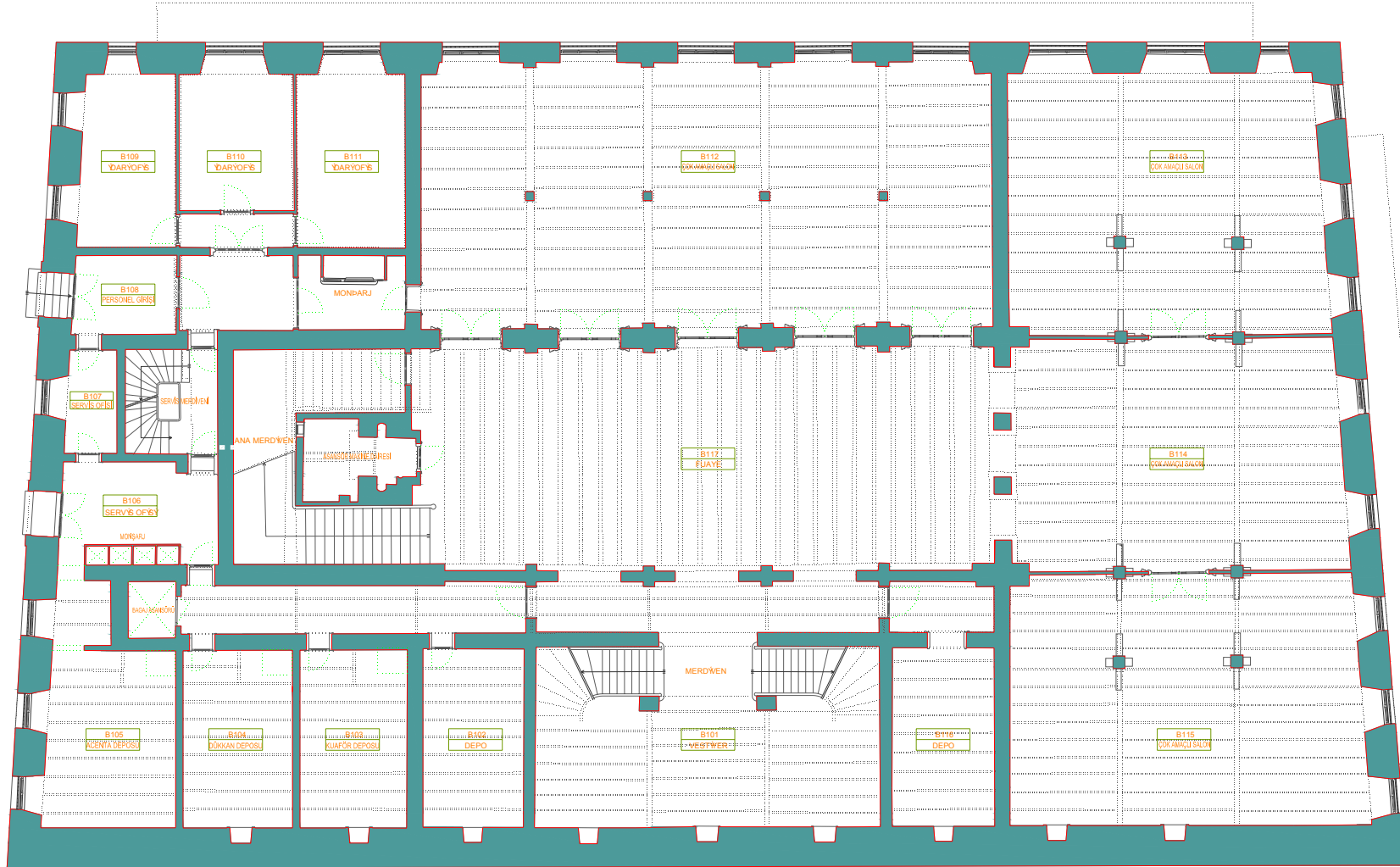
ZEMİN KAT (RESTİTÜSYON)

BİRİNCİ KAT (RESTİTÜSYON)

DÖRDÜNCÜ KAT (RESTİTÜSYON)

1. BODRUM KAT (RESTİTÜSYON)

DOĞU CEPHE (RÖLÖVE)

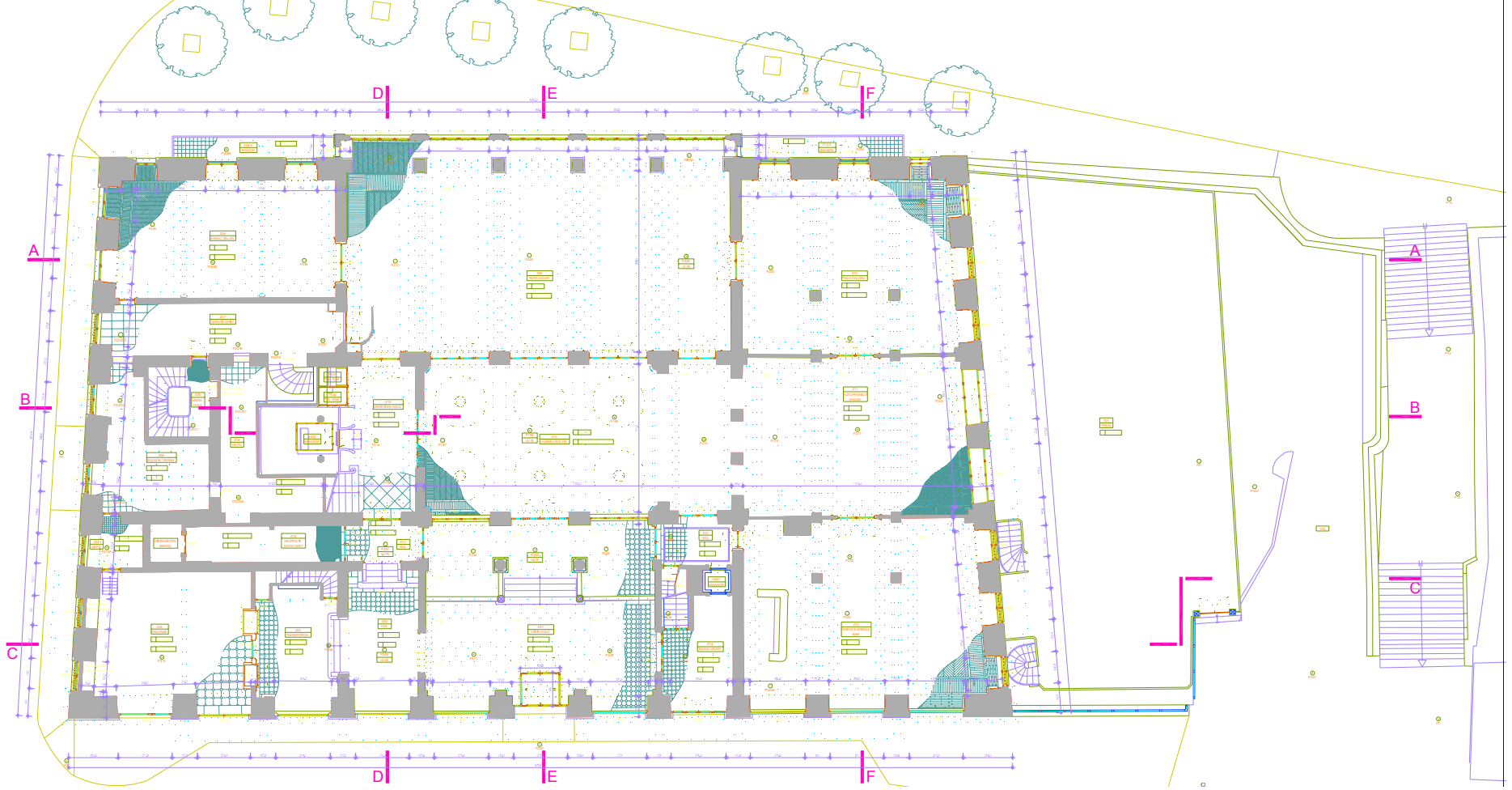
BATI CEPHE (RÖLÖVE)

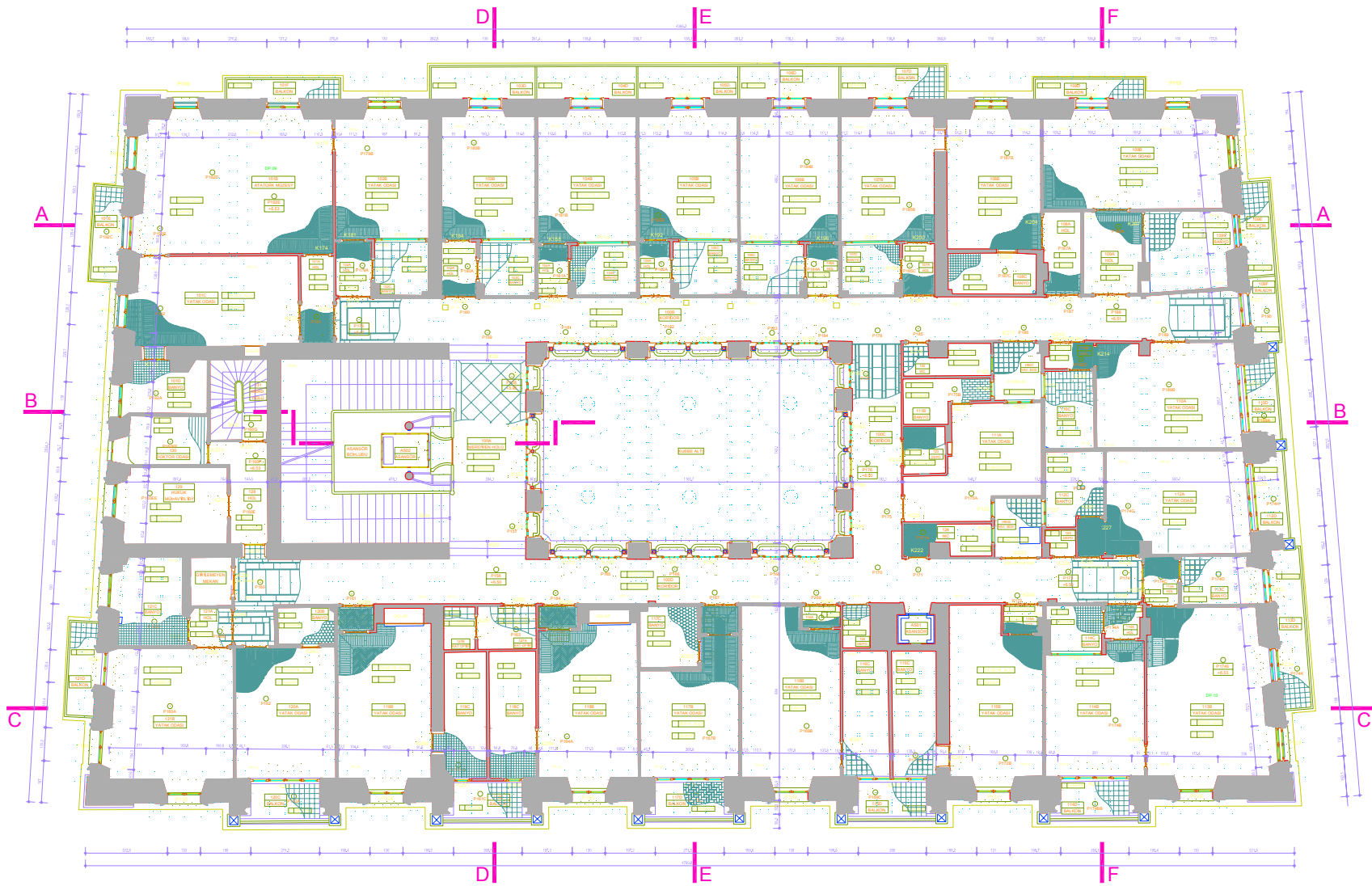
KUZEY CEPHE (RÖLÖVE)

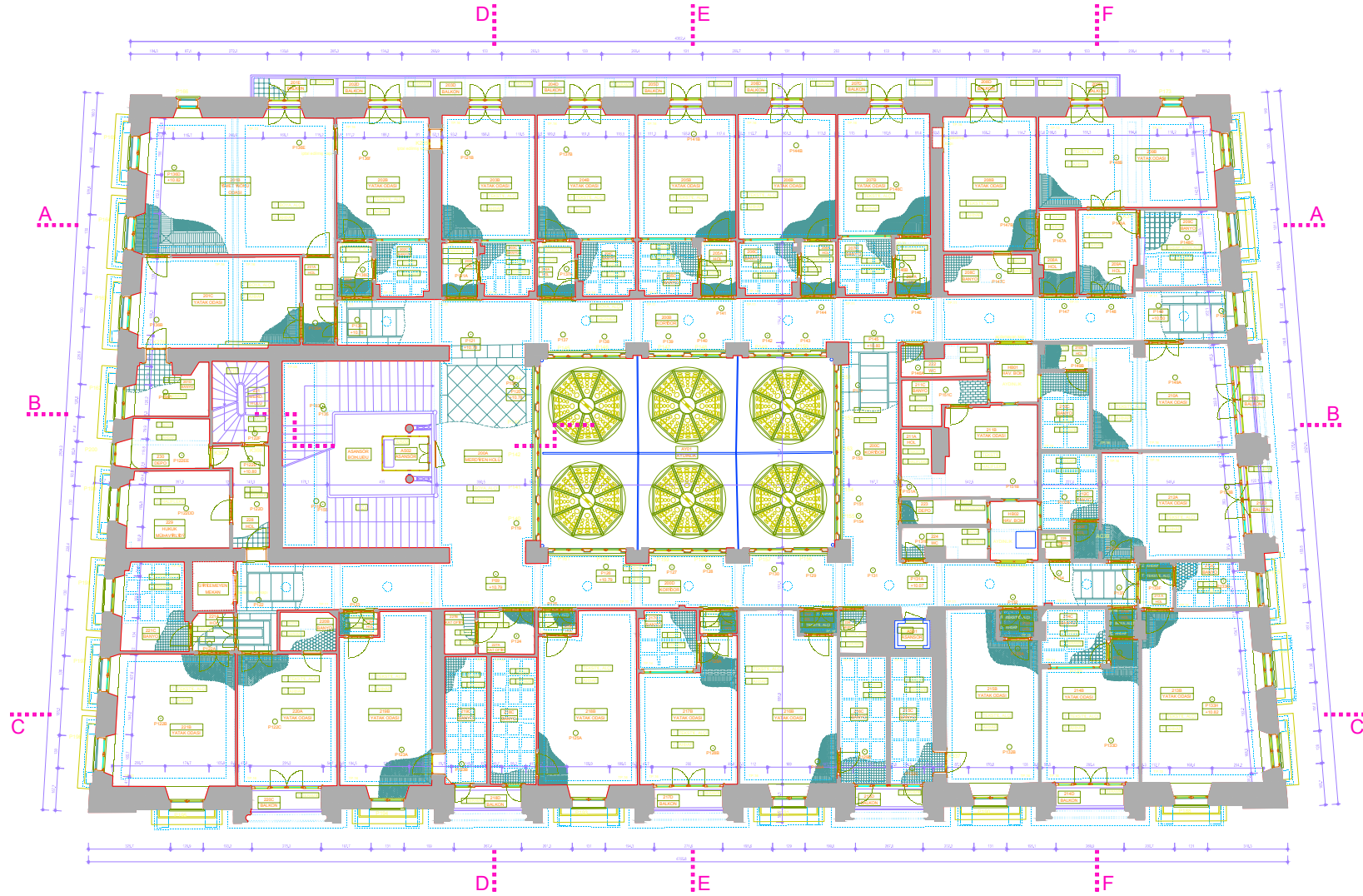
GÜNEY CEPHE (RÖLÖVE)

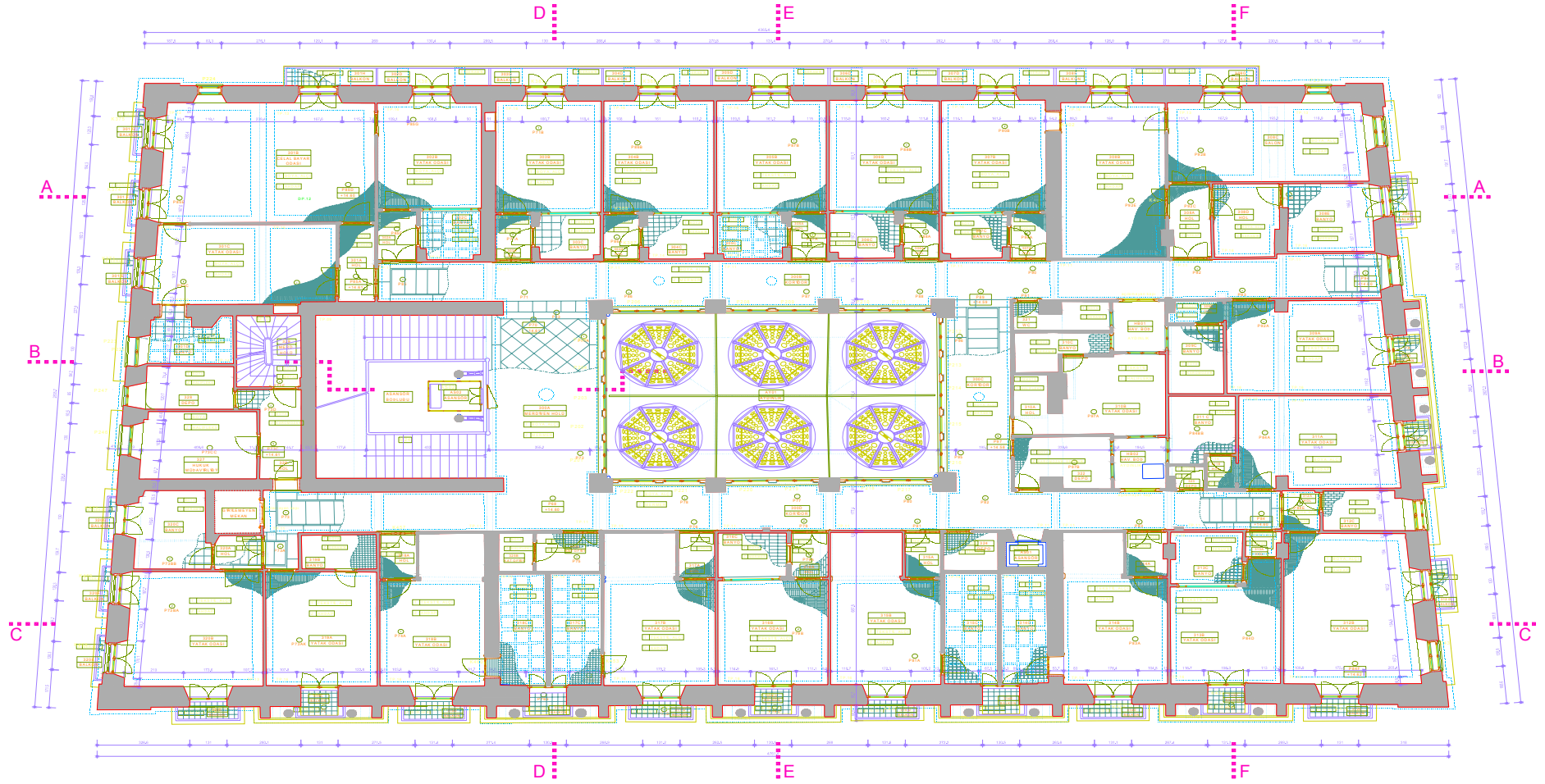
ZEMİN KAT (RÖLÖVE)

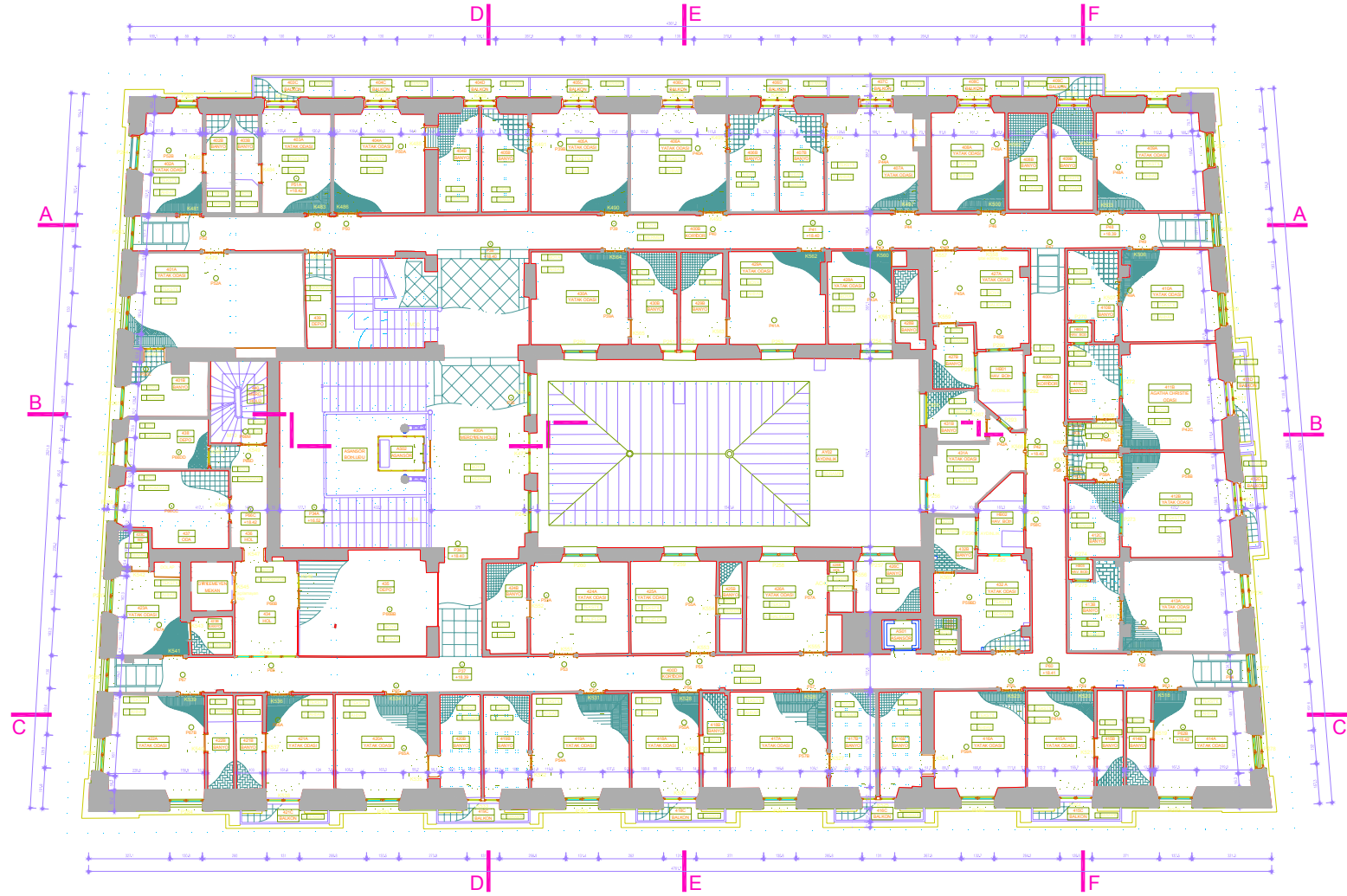
1. KAT (RÖLÖVE)

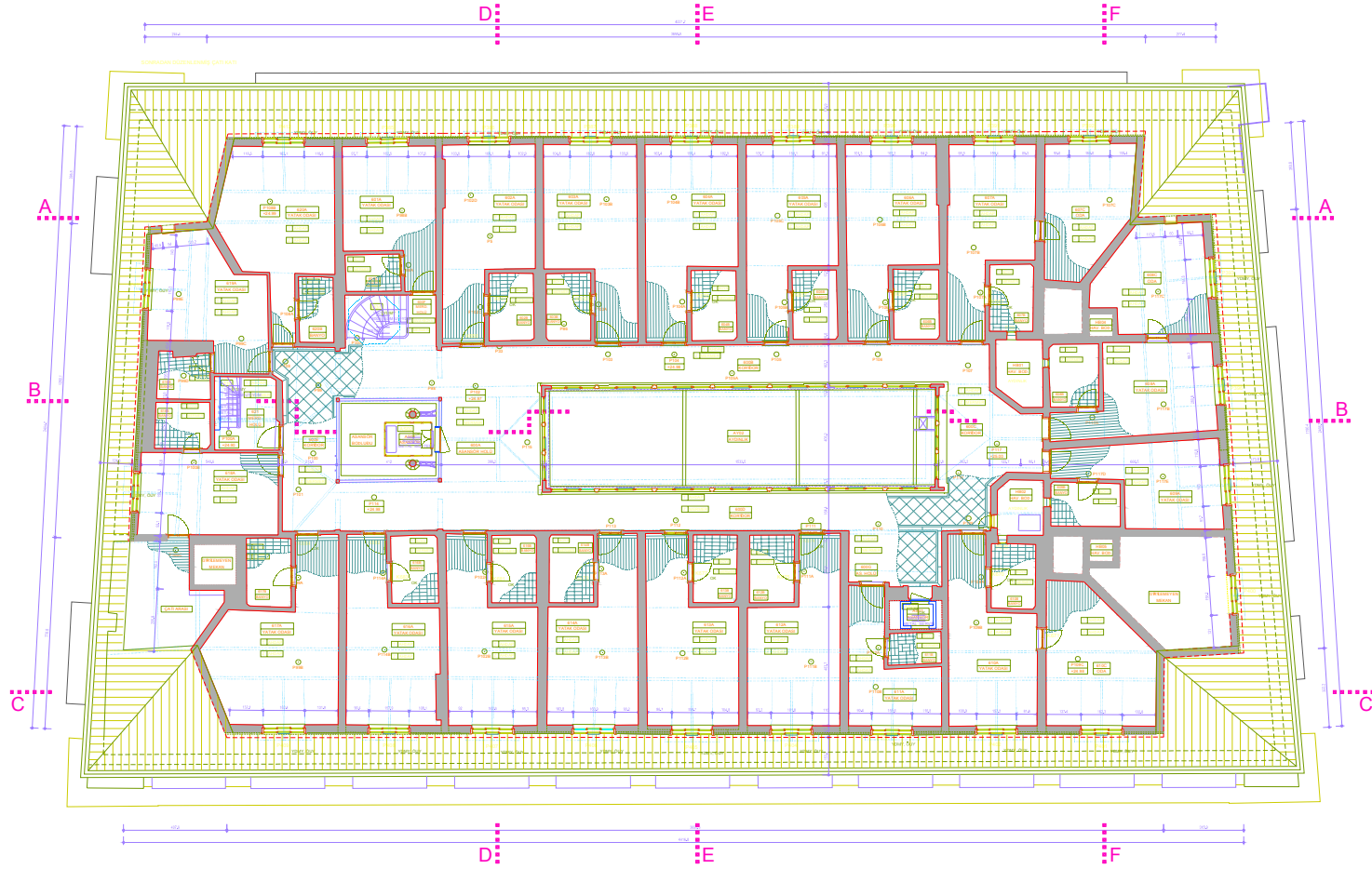
2. KAT (RÖLÖVE)

3. KAT (RÖLÖVE)

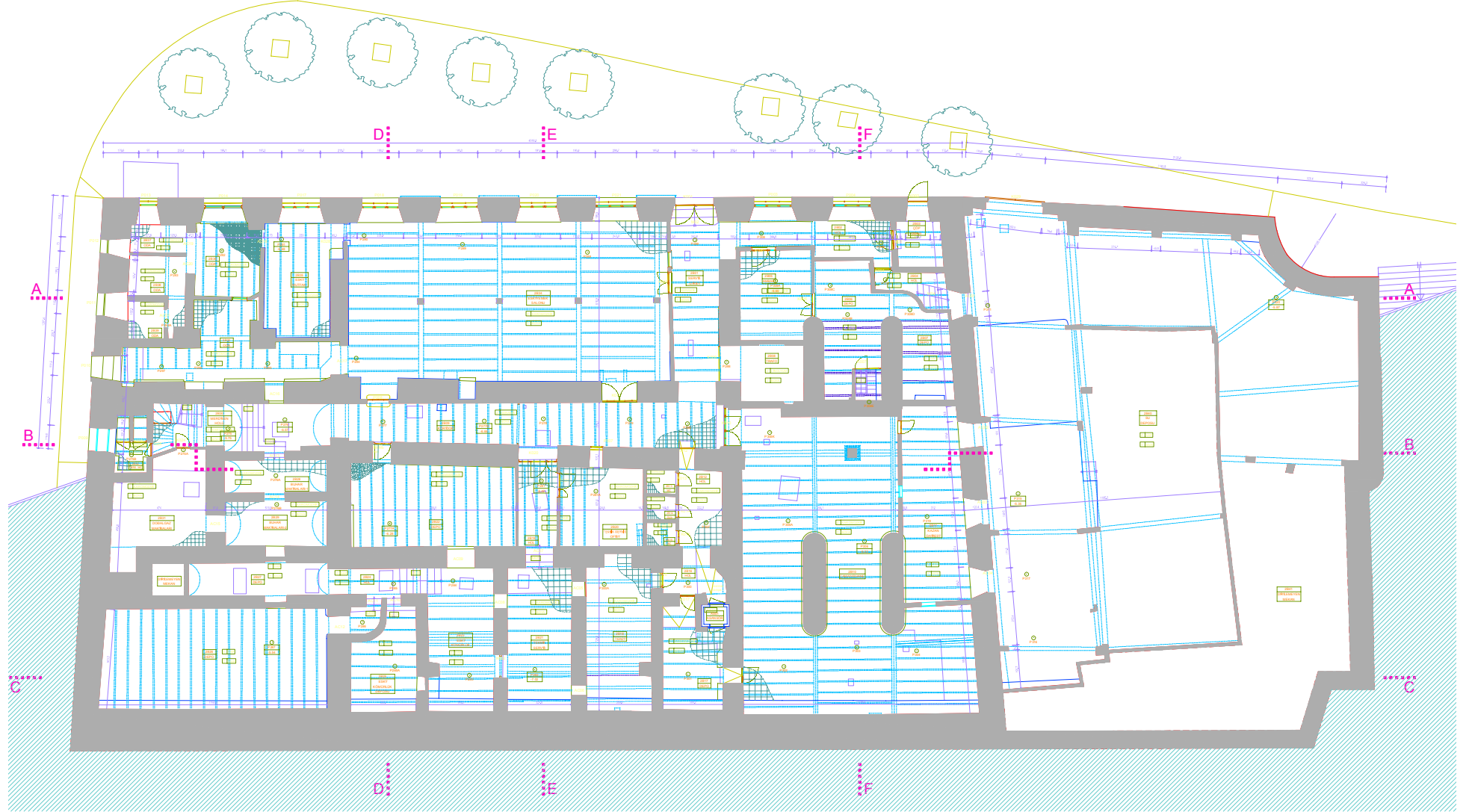
4. KAT (RÖLÖVE)

6. KAT (RÖLÖVE)

1. BODRUM (RÖLÖVE)

2. BODRUM (RÖLÖVE)

B-B KESİTİ (RÖLÖVE)

ŞEKİL 24

a

b

ŞEKİL 25

a

b

ŞEKİL 26

a

b

ŞEKİL 27

a

b

ŞEKİL 28

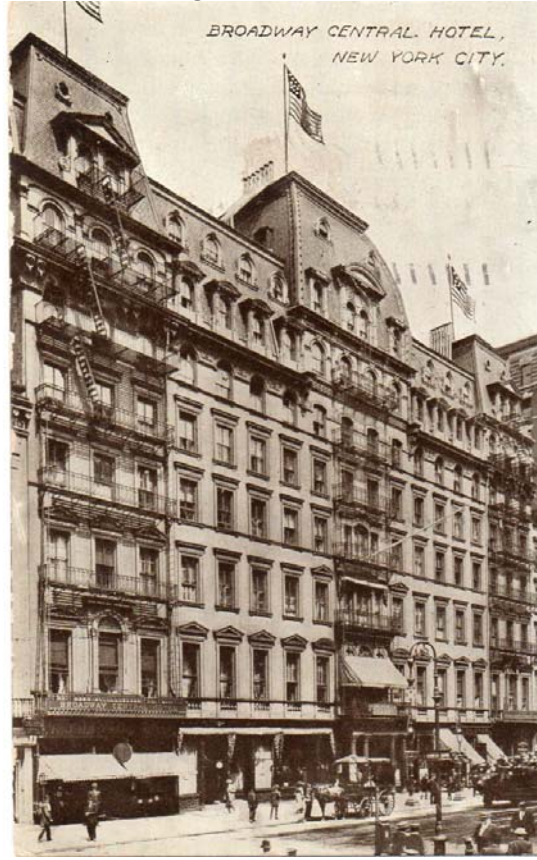

a

b

ŞEKİL 29

a

b

ŞEKİL 30

a

b

ŞEKİL 31

a

b

ŞEKİL 32

a

b

ŞEKİL 33

a

b

ŞEKİL 34

a

b

ŞEKİL 35

a

b

ŞEKİL 36

a

b

ŞEKİL 37

a

b

ŞEKİL 38

a

b

ŞEKİL 39

a

b

ŞEKİL 40

a

b

ŞEKİL 41

a

b

ŞEKİL 42

a

b

ŞEKİL 43

a

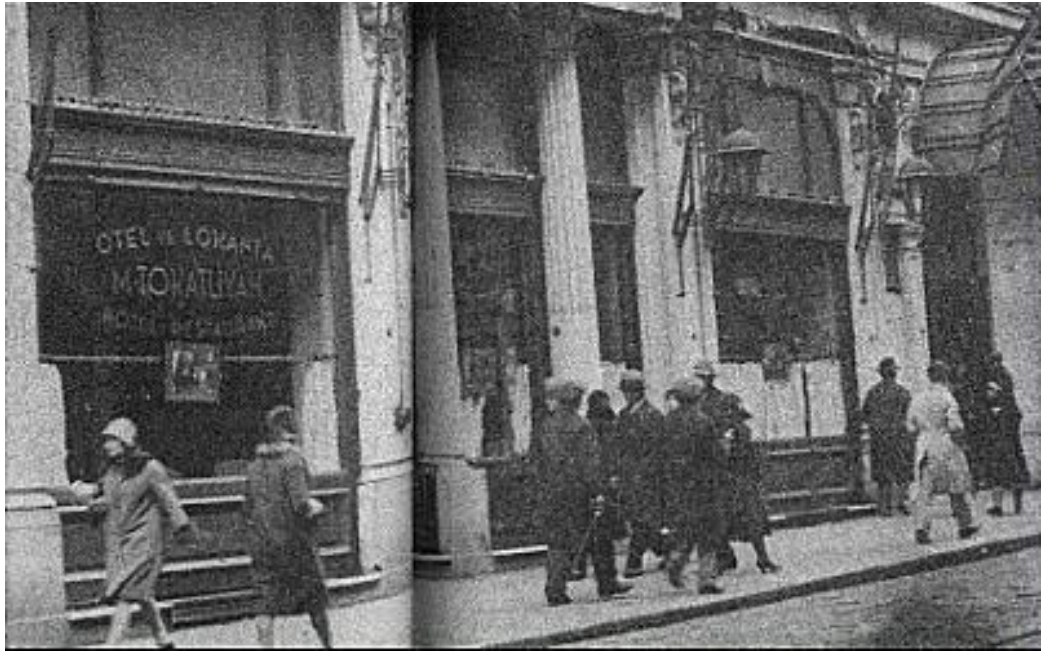

b

ŞEKİL 44

a

b

ŞEKİL 45

a

b

ŞEKİL 46

a

b

ŞEKİL 47

a

b

ŞEKİL 48

a

b

ŞEKİL 49

a

b

ŞEKİL 50

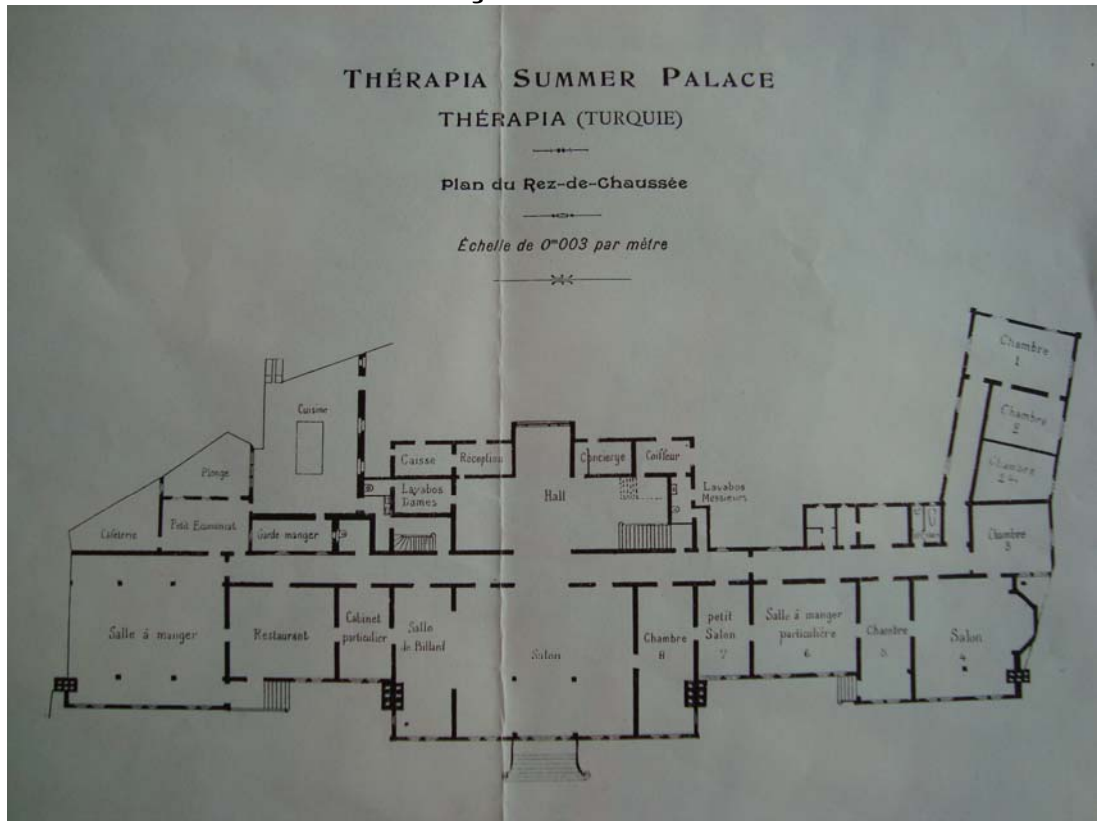

a

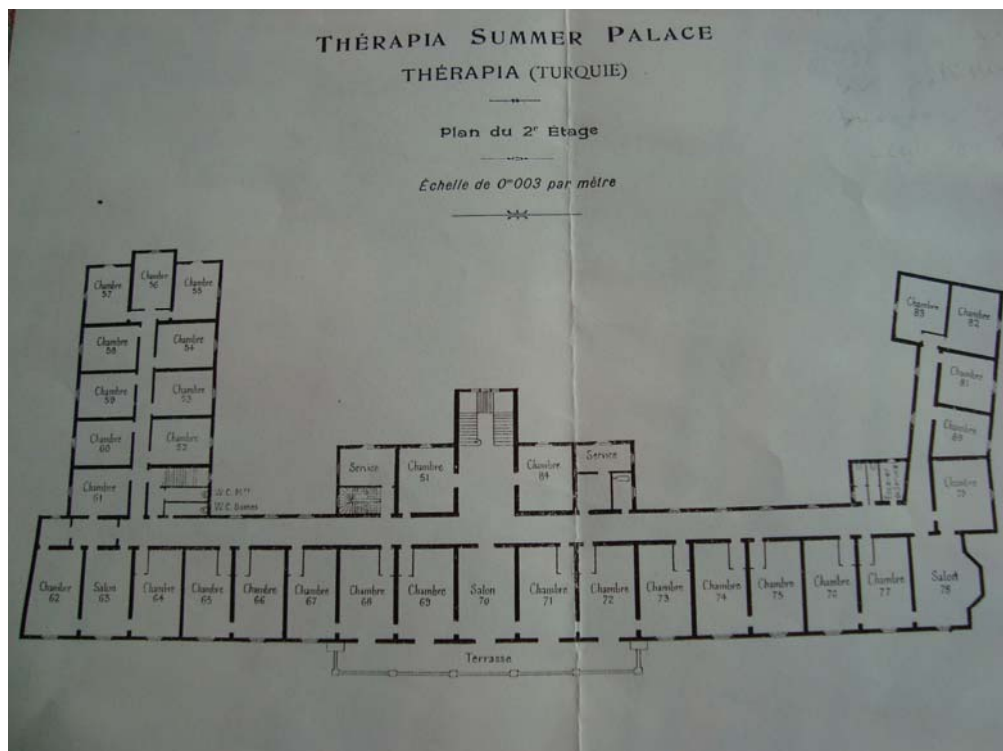

b

ŞEKİL 51

a

b

ŞEKİL 52

a

b

ŞEKİL 53

a

b

ŞEKİL 54

a

b

ŞEKİL 55

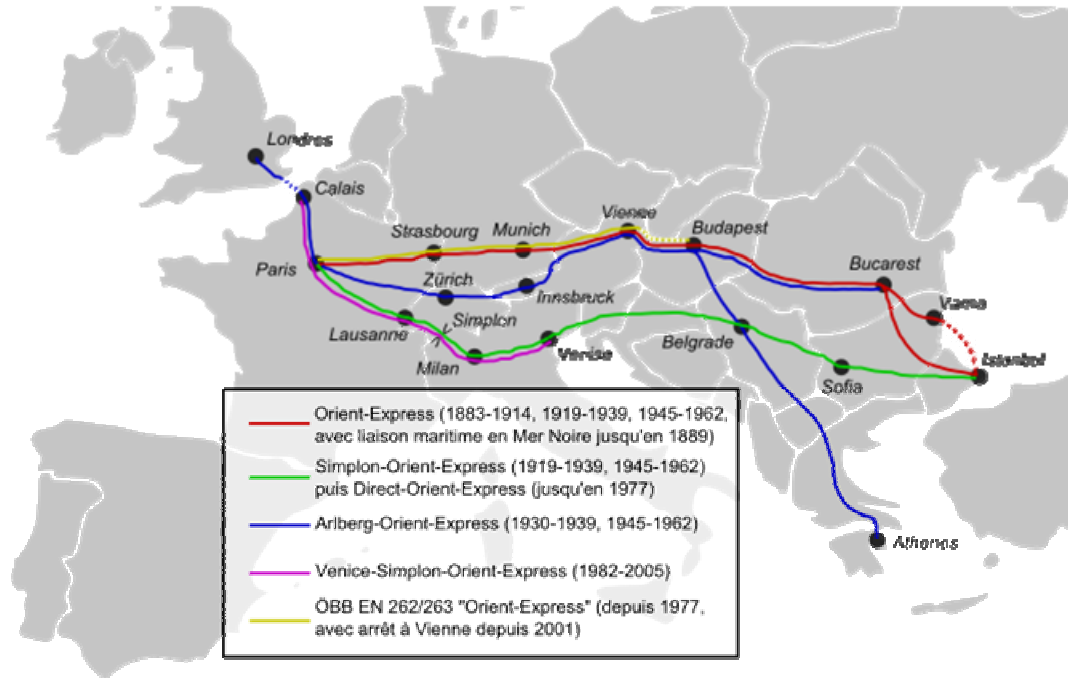

a

b

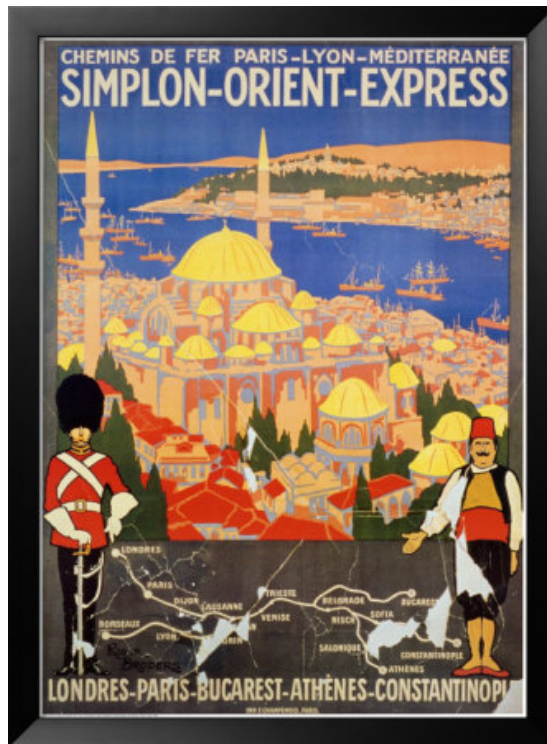
ŞEKİL 56

ŞEKİL 57

a

b

ŞEKİL 58

a

b

ŞEKİL 59

a

b

ŞEKİL 60

a

b

ŞEKİL 61

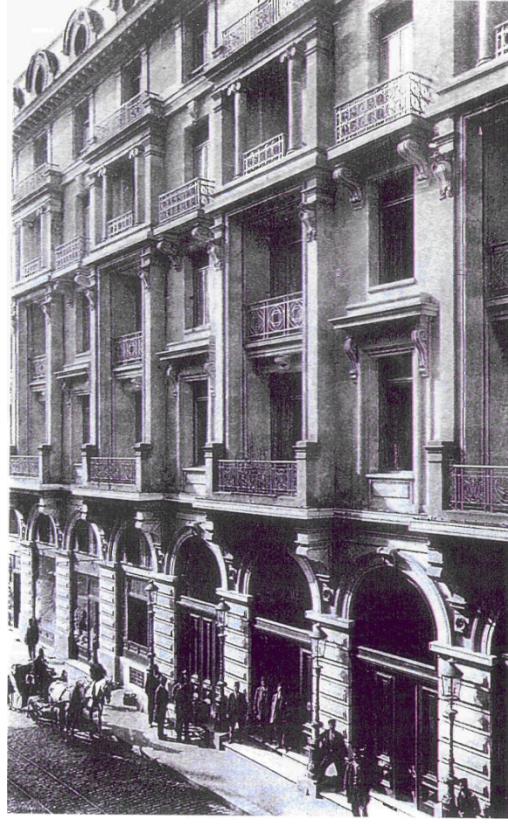

a

b

ŞEKİL 62

a

b

ŞEKİL 63

a

b

ŞEKİL 64

a

b

ŞEKİL 65

a

b

ŞEKİL 66

a

b

ŞEKİL 67

a

b

ŞEKİL 68

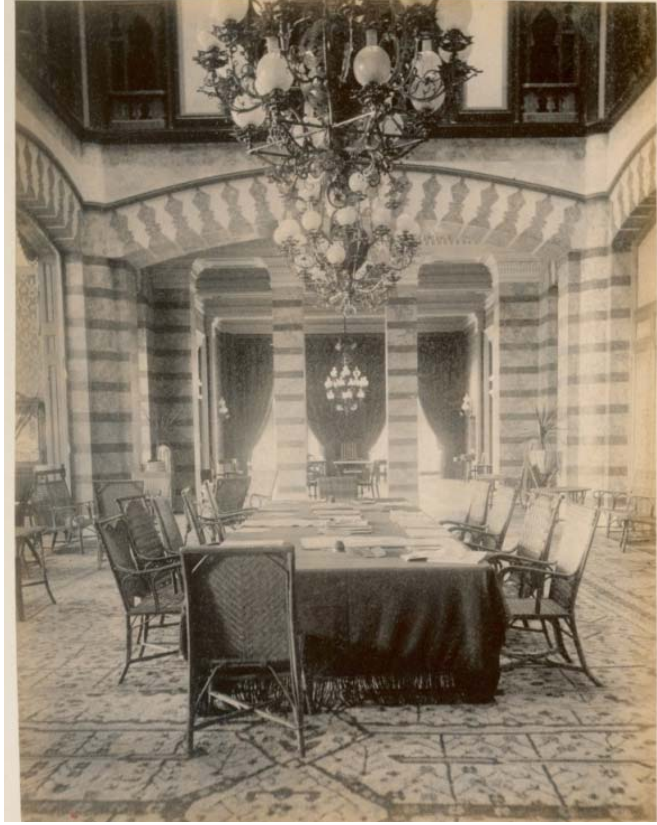

a

b

ŞEKİL 69

a

b

ŞEKİL 70

a

b

ŞEKİL 71

a

b

ŞEKİL 72

a

b

ŞEKİL 73

a

b

ŞEKİL 74

a

b

ŞEKİL 75

a

b

ŞEKİL 76

a

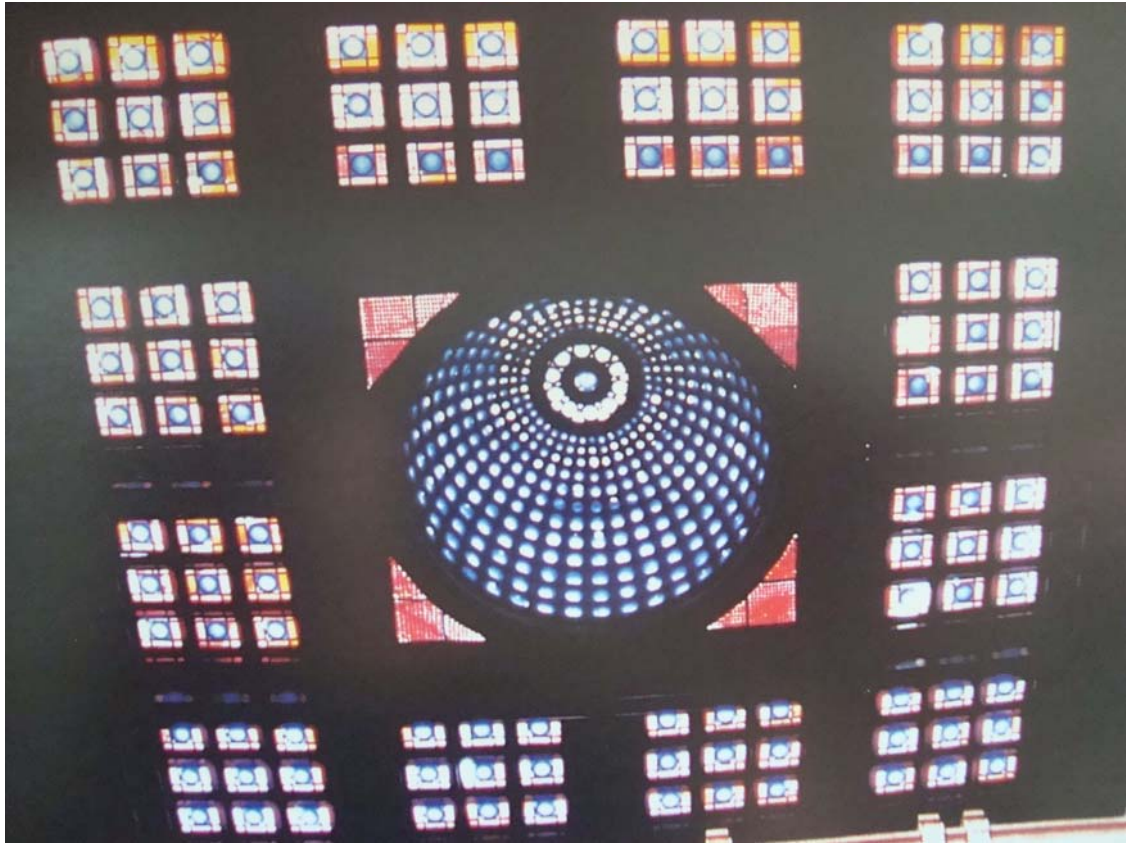

b

ŞEKİL 77

a

b

ŞEKİL 78

a

b

ŞEKİL 79

a

b

ŞEKİL 80

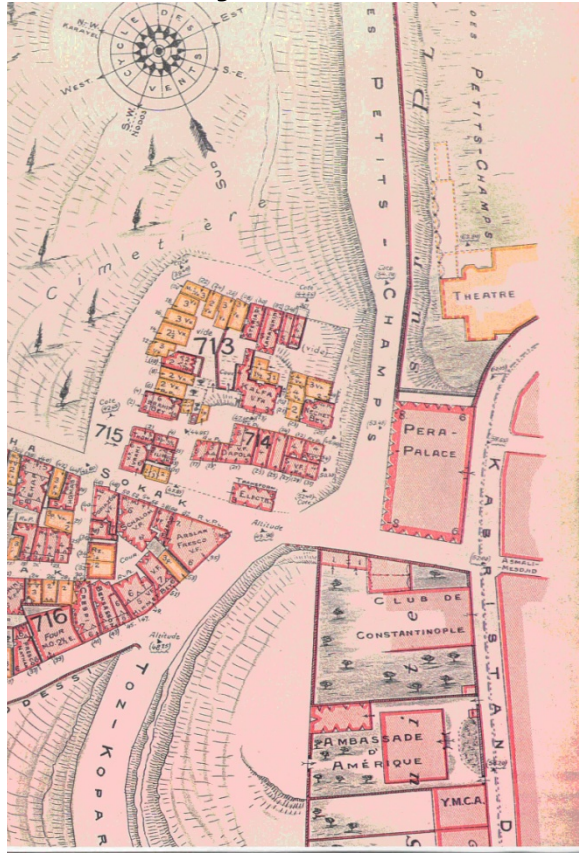

a

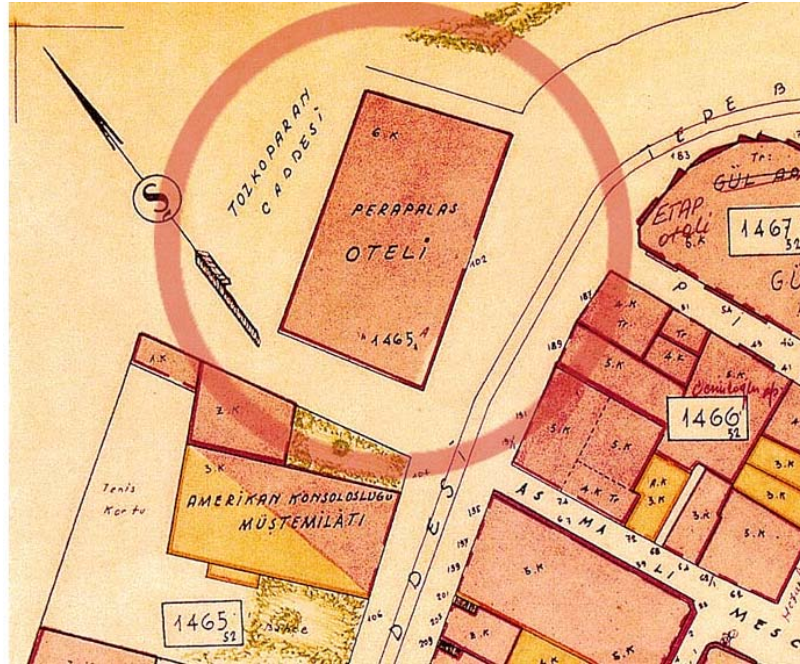

b

ŞEKİL 81

a

b

ŞEKİL 82

a

b

ŞEKİL 83

a

b

ŞEKİL 84

a

b

ŞEKİL 85

a

b

ŞEKİL 86

a

b

ŞEKİL 87

a

b

ŞEKİL 88

a

b

ŞEKİL 89

a

b

ŞEKİL 90

a

b

ŞEKİL 91

a

b

ŞEKİL 92

a

b

ŞEKİL 93

a

b

ŞEKİL 94

a

b

ŞEKİL 95

a

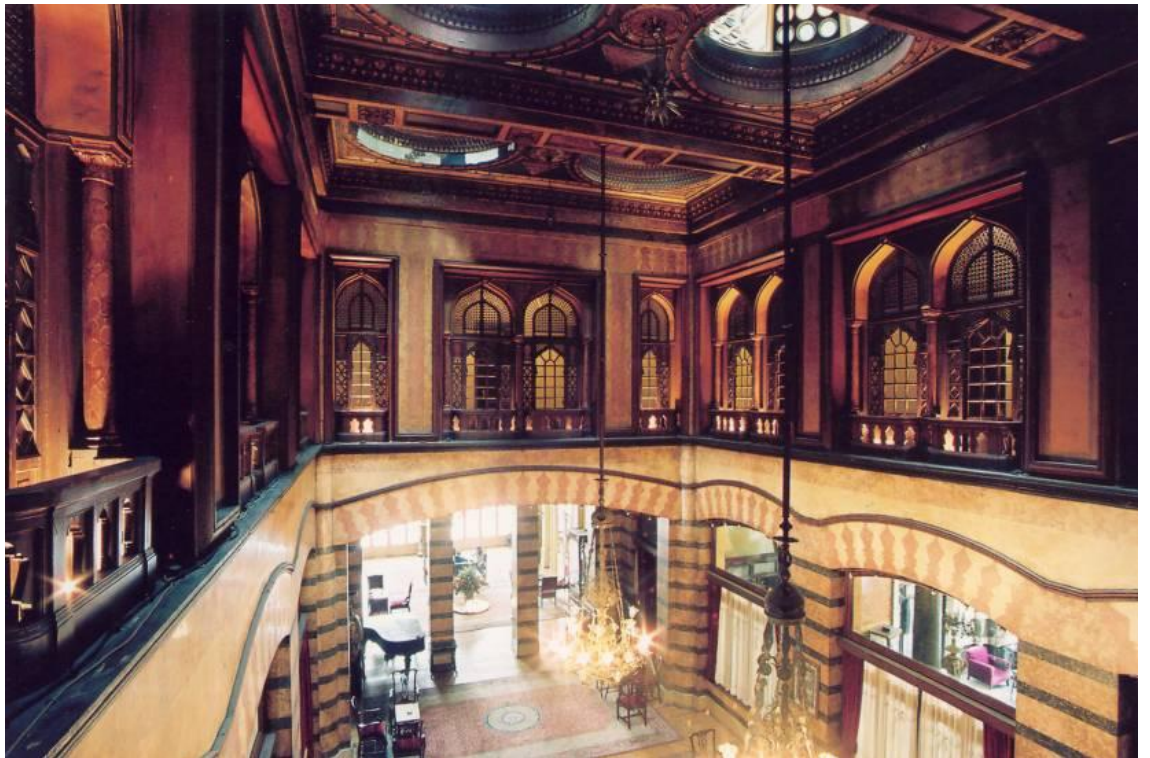

b

ŞEKİL 96

a

b

ŞEKİL 97

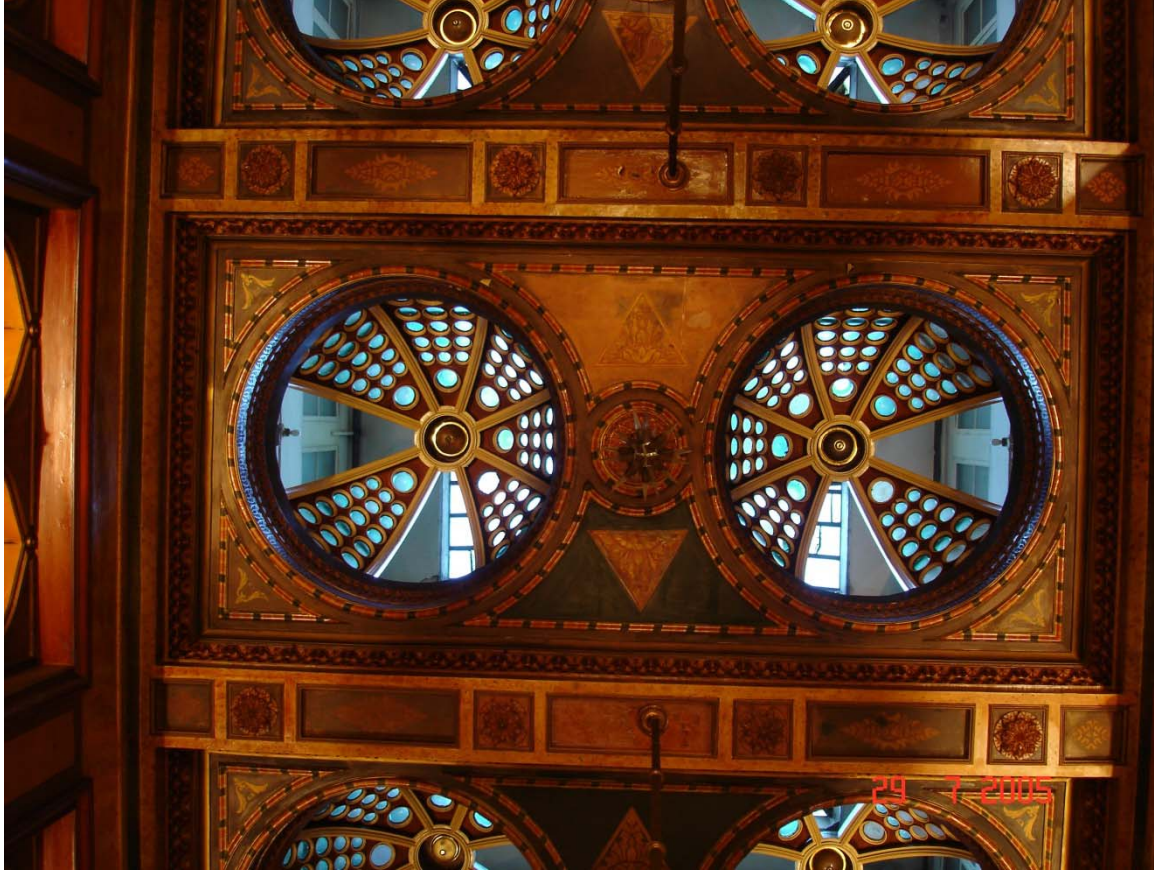

a

b

ŞEKİL 98

a

b

ŞEKİL 99

a

b

ŞEKİL 100

a

b

ŞEKİL 101

a

b

ŞEKİL 102

a

b

ŞEKİL 103

a

b

ŞEKİL 104

a

b

ŞEKİL 105

a

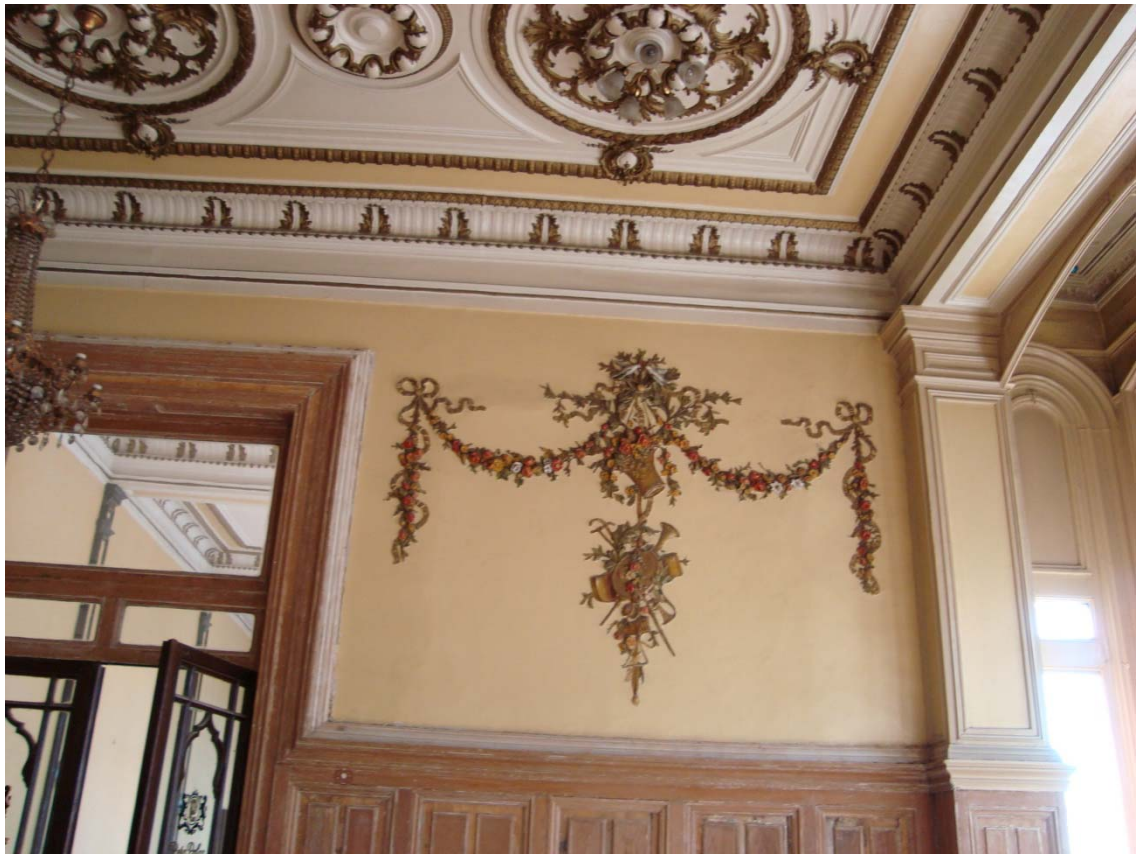

b

ŞEKİL 106

a

b

ŞEKİL 107

a

b

ŞEKİL 108

a

b

ŞEKİL 109

a

b

ŞEKİL 110

a

b

ŞEKİL 111

a

b

ŞEKİL 112

a

b

ŞEKİL 113

a

b

ŞEKİL 114

a

b

ŞEKİL 115

a

b

ŞEKİL 116

a

b

ŞEKİL 117

a

b

ŞEKİL 118

a

b

ŞEKİL 119

a

b

ŞEKİL 120

a

b

ŞEKİL 121

a

b

ŞEKİL 122

a

b

ŞEKİL 123

a

b

ŞEKİL 124

a

b

ŞEKİL 125

a

b

ŞEKİL 126

a

b

ŞEKİL 127

a

b

ŞEKİL 128

a

b

ŞEKİL 129

a

b

ŞEKİL 130

a

b

ŞEKİL 131

a

b

ŞEKİL 132

a

b

ŞEKİL 133

a

b

ŞEKİL 134

a

b

ŞEKİL 135

a

b

ŞEKİL 136

a

b

ŞEKİL 137

a

b

ŞEKİL 138

a

b

ŞEKİL 139

a

b

ŞEKİL 140

a

b

ŞEKİL 141

a

b

ŞEKİL 142

a

b

ŞEKİL 143

a

b

ŞEKİL 144

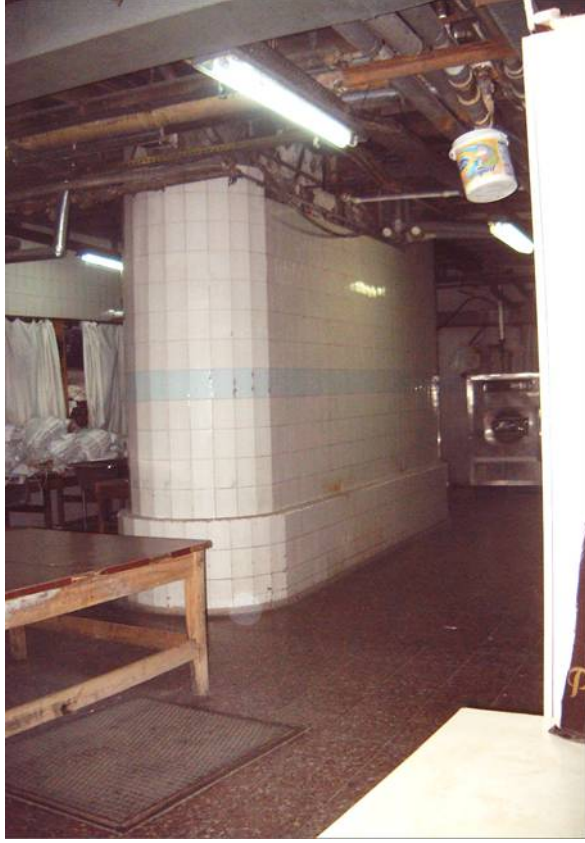

a

b

ŞEKİL 145

a

b

ŞEKİL 146

a

b

ŞEKİL 147

a

b

ŞEKİL 148

a

b

ŞEKİL 149

a

b

ŞEKİL 150

a

b

ŞEKİL 151

a

b

ŞEKİL 152

a

b

ŞEKİL 153

a

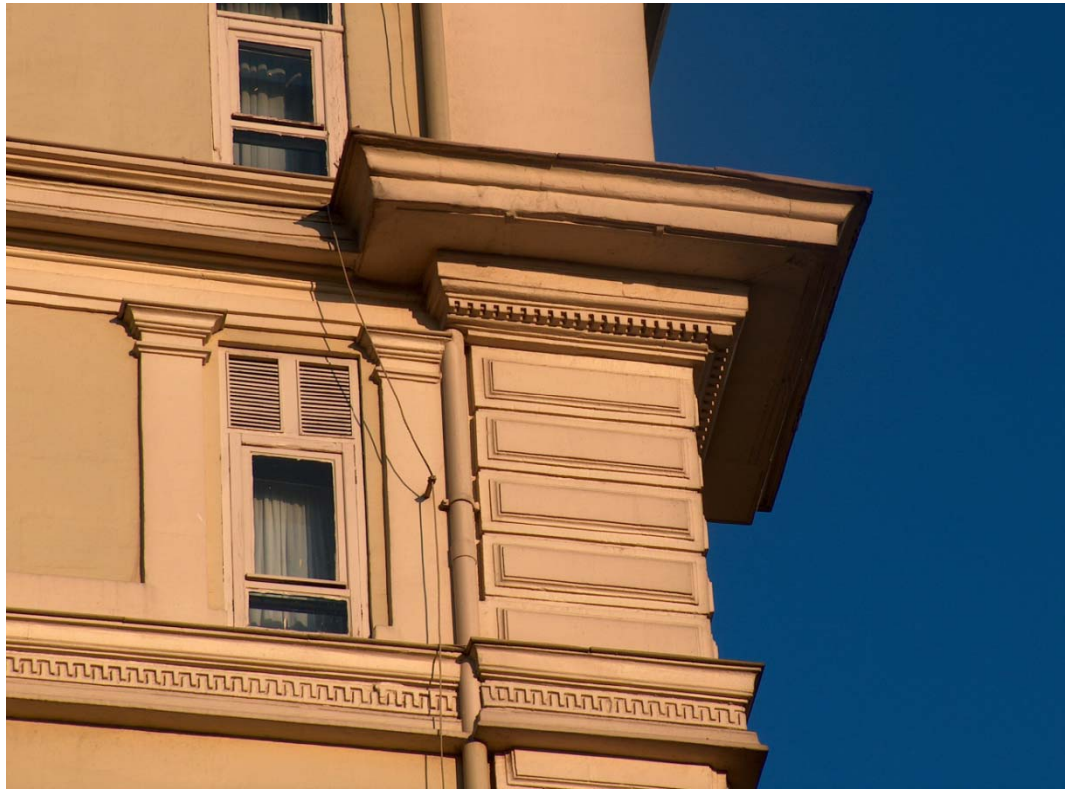

b

ŞEKİL 154

a

b

ŞEKİL 155

a

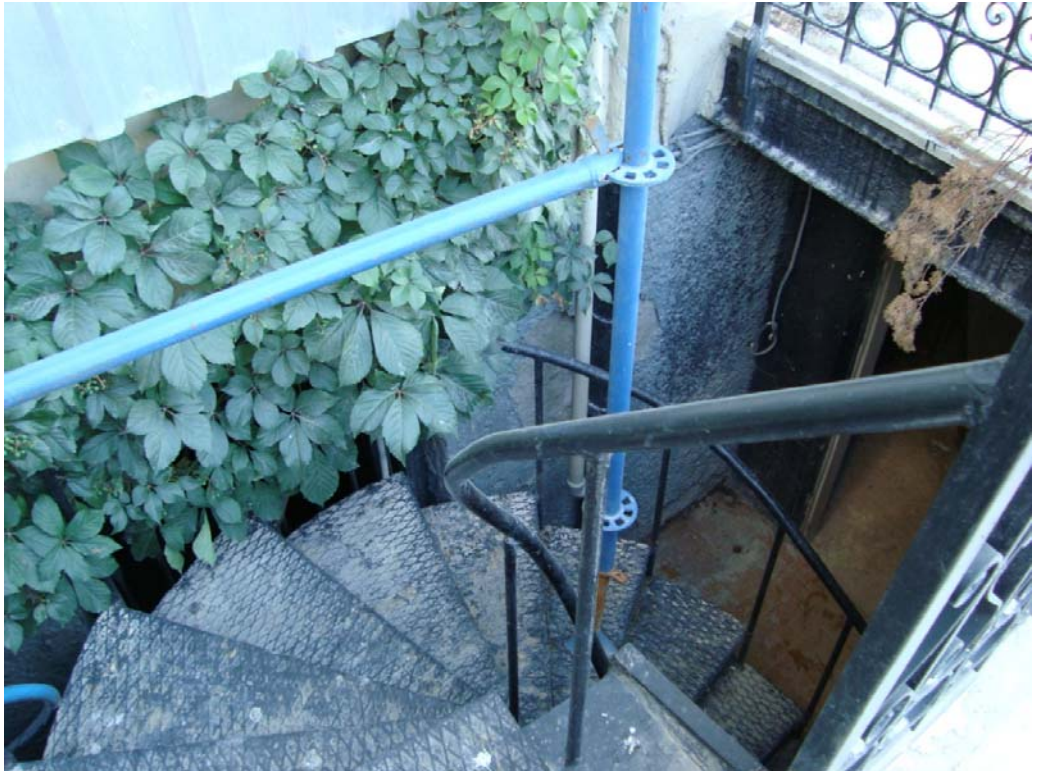

b

ŞEKİL 156

a

b

ŞEKİL 157

a

b

ŞEKİL 158

a

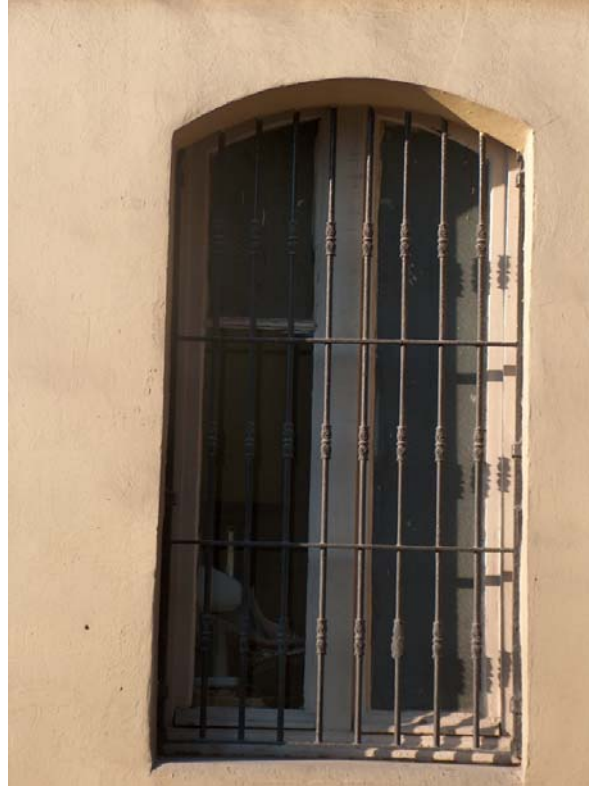

b

ŞEKİL 159

a

b

ŞEKİL 160

a

b

ŞEKİL 161

a

b

ŞEKİL 162

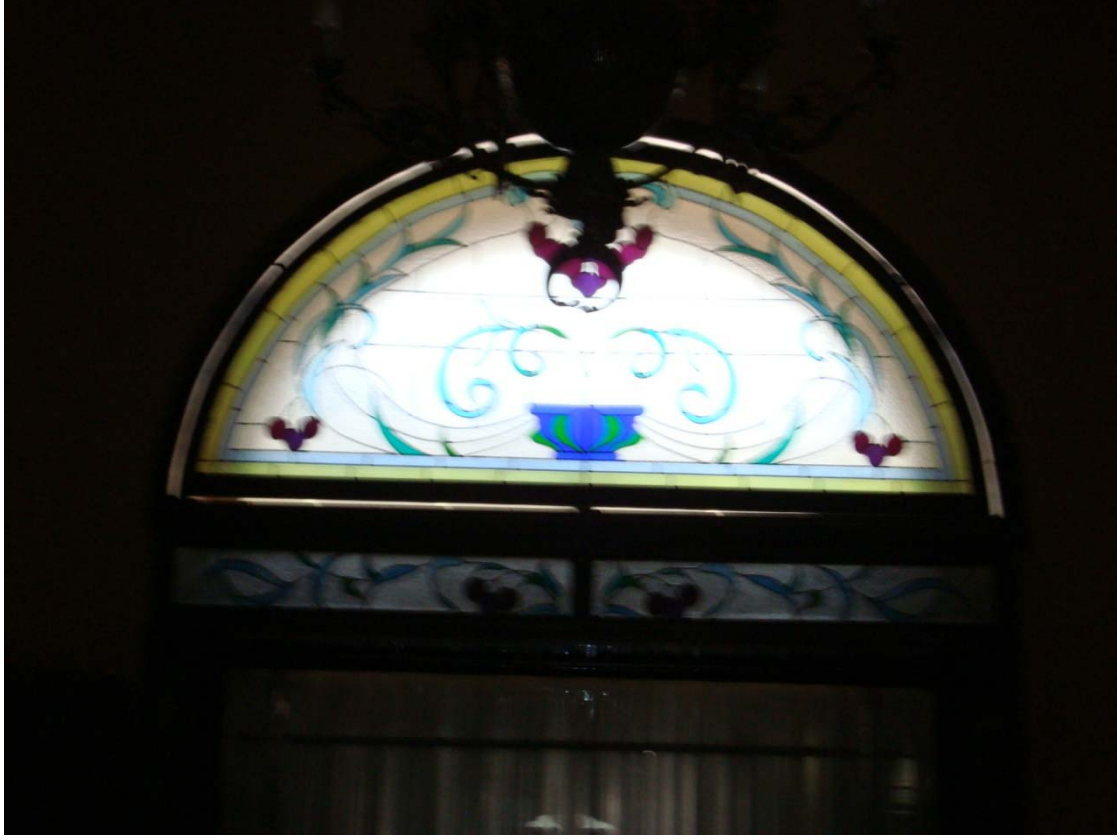

a

b

ŞEKİL 163

a

b

ŞEKİL 164

a

b

ŞEKİL 165

a

b

ŞEKİL 166

a

b

ŞEKİL 167

a

b

ŞEKİL 168

a

b

ŞEKİL 169

a

b

ŞEKİL 170

a

b

ŞEKİL 171

a

b

ŞEKİL 172

a

b

ŞEKİL 173

a

b

ŞEKİL 174

a

b

ŞEKİL 175

a

b

ŞEKİL 176

a

b

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Özgü Çilli
Doğum Yeri ve Tarihi Ankara, 03.01.1979

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Hacettepe Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü
(1997-2001)
Yüksek Lisans Öğrenimi Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı
(2006-2009)
Bildiği Yabancı Diller İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri

İş Deneyimi

Stajlar
Projeler
Çalıştığı Kurumlar DSİ Genel Müdürlüğü

İletişim

E-Posta Adresi ozgu@dsi.gov.tr

Tarih 02.10.2009